BIDRAG TILL
LÄRAN OM ENKLA BOLAG OCH HANDELSBOLAG ENLIGT SVENSK RÄTT

I.

AKADEMISK AFHANDLING

AF

KURT LAMM

UPPSALA 1911
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

BIDRAG TILL

LÄRAN OM ENKLA BOLAG OCH HANDELSBOLAG ENLIGT SVENSK RÄTT

I.

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF

JURIDISKA FAKULTETEN VID UPPSALA UNIVERSITET

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

Å LÄROSALEN N:o IX

LÖRDAGEN DEN 30 SEPT. 1911 KL. 10 F. M.

AF

KURT LAMM

JURIS UTRIUSQUE KANDIDAT
AF STOCKHOLMS NATION

UPPSALA 1911
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41523708_0045

INNEHÅLLSÖFVERSIKT.

Inledning.

Det privaträttsliga förhållandet mellan bolagsmännen inbördes.

I. *Bolagsverksamheten.* 1. Allmänna regler om handlande för annans räkning m. m. s. 7. — 2. Tillämpning af dessa regler vid ett bolagsförhållande s. 11. — 3. Bolagsmans förvaltningsrätt och därmed sammanhängande förpliktelser före bolagets upplösning s. 12. — 4. Verkan af bolagets upplösning i allmänhet s. 16. — 5. Tidpunkten för bolags upplösning i allmänhet s. 21. — 6. Särskildt om bolags upplösning enligt B. L. § 27 s. 26. — 7. B. L. § 6 s. 34.

II. *Bolags upphörande.* 1. Uppgörelsen efter afslutad likvidation med afseende å bolagsmännens aktivsaldi s. 40. — 2. Uppgörelsen efter afslutad likvidation med afseende å öfverskjutande bolagsskulder s. 49. — 3. Bolagsmans utlösande s. 55.

III. *Bolagsmans fordran mot bolaget.* 1. Om bolagsmans fordran mot bolaget i allmänhet s. 60. — 2. Särskildt om vinstandelen och därmed likställda fordringar s. 69. — 3. Särskildt om öfriga fordringar s. 76.

IV. *Bolagsmans skuld till bolaget* s. 81.

Det privaträttsliga förhållandet till tredje man.

V. *Bolagsmans konkurs vid det enkla bolaget.* 1. Allmänna regler om skydd mot medkontrahents konkursborgenärer s. 87. — 2. Verkan af bolagsmans konkurs vid ett enkelt bolag s. 93.

VI. *Bolagsmans och bolags konkurs vid handelsbolaget.* 1. Inledning s. 100. — 2. Grunden till att bolagstillgångarna i sin helhet skola undantagas från bolagsmans konkurs s. 108. — 3. Fordras härför att bolaget är registreradt? s. 123. — 4. Hvad är vid tillämpningen af denna regel att räkna som bolagstillgångar? s. 126. — 5. Hvad är att räkna som bolagsskulder? s. 129. — 6. Särskildt om det fall, då bolagsman har ett aktivsaldo eller en fordran mot bolaget s. 132. — 7. Om bolagets försättande i konkurs s. 135.

Inledning.

Om B. L.[1] under uttrycket "bolag" innefattar äfven det s. k. tysta bolaget eller icke, framgår icke omedelbart af något lagens stadgande: att § 53 punkt 2 talar om "gemensam egendom" behöfver ju icke innebära, att sådan nödvändigt skulle förekomma vid hvarje bolag. Men det synnerligen otillfredsställande resultat, som ett flertal af lagens regler[2] och särskildt, efter hvad det synes mig, reglerna i § 51 leda till, om de tillämpas på ett tyst bolag, torde göra den åsikten berättigad, att det tysta bolaget icke är ett bolag i B. L:s mening.[3] För att ett bolag i B. L:s mening skall anses föreligga, torde man alltså ha att fordra, att två eller flera personer aftalat, att en förmögenhet skall vara för dem gemensam[4] icke blott i den mening, att storleken af deras anspråk i förhållande till hvarandra bestämmes — och till icke alltför obetydlig del bestämmes — efter storleken af

---

[1] Denna lag behandlas, där ej annat säges, enligt sin fr. o. m. 1 jan. 1912 gällande lydelse.

[2] Jfr Pappenheim s. 24 st. 2 i. f.

[3] Jfr Bolagskomitén s. 100; däremot Pappenheim a. st.

[4] De tillgångar, som på sätt i texten säges äro för bolagsmännen gemensamma, komma i det följande i allmänhet att betecknas som bolagstillgångarna, bolagsförmögenheten eller dylikt. De skulder, som enligt bolagsmännens inbördes aftal skola betalas ur bolagstillgångarna, komma att betecknas som bolagsskulderna. Lagens terminologi, som använder dessa beteckningar endast vid handelsbolaget, följer jag alltså icke. I kap. VI tagas emellertid uttrycken bolagstillgångar och bolagsskulder i en något modifierad betydelse; se härom nedan under VI: 4 och 5.

denna förmögenhets värde[1] (så att alltså hvar och en har del i ökningen och minskningen af detta värde eller åtminstone i ettdera),[2] utan äfven i den mening, att personerna i fråga i förhållande till tredje man, närmare bestämdt i förhållande till hvarandras konkursborgenärer, äro samberättigade till förmögenheten i fråga,[3] så att denna icke i sin helhet tillfaller någon enstakas konkursbo, utan antingen delas efter ideella andelar eller ock i sin helhet undantages.

Är nu hvarje bolag i B. L:s mening en dylik "aftalad förmögenhetsgemenskap", så följer däraf naturligen icke, att hvarje aftalad förmögenhetsgemenskap skulle vara ett bolag i B. L:s mening. Klart är ju sålunda, att förmögenhetsgemenskapen äkta makar emellan icke faller under B. L:s regler. Genom § 55 undantagas vissa arter af gemenskapsförhållanden (helt eller delvis) från lagens tillämplighetsområde. Och uppenbart är ju, att lagen icke heller afser att vara tillämplig på en gemenskap, som kan betecknas som "förening".[4]

---

[1] Gemenskapen i denna mening är tydligen det lika och gemensamma för B. L:s bolag och det tysta bolaget. Ett vinstandelsförhållande förekommer ju äfven vid de s. k. partiariska aftalen. Gränsen mellan dessa och det tysta bolaget torde väl vara att draga så, att ett partiariskt aftal anses föreligga då vinstandelen är af mindre väsentlig storlek i förhållande till det vederlag, som den andelsberättigade för öfrigt betingat sig.

[2] Rörande frågan, om den som blott har andel i vinst eller blott andel i förlust, åtnjuter fullt rättsskydd som bolagsman, se nedan under V.

[3] Gemenskapen i denna mening är tydligen det som skiljer B. L:s bolag från det tysta bolaget.

[4] Frågan, hvar gränsen går mellan ett bolag (i B. L:s mening) och en förening, upptages icke till besvarande här. Den torde icke kunna besvaras annat än i samband med en närmare behandling af de rättsregler, som gälla föreningar; dessa regler äro ju nämligen genomgående mera komplicerade och mera afvikande från de allmänna privaträttsliga grundsatserna, än reglerna om bolag (i B. L:s mening). — Såtillvida skulle man möjligen kunna kalla föreningen en mera kvalificerad art af aftalad förmögenhetsgemenskap än bolaget.

Alla de begränsningar, som sålunda gälla i fråga om B. L:s tillämplighetsområde, komma äfven att iakttagas i det följande. Och äfven en af de bolagsarter, som B. L. är tillämplig på, kommer icke att behandlas här, näm-

---

Stundom ser man nu äfven en begränsning af bolagsbegreppet göras åt motsatt håll, så att alltså en så att säga mera okvalificerad art af aftalad förmögenhetsgemenskap uteslutes från bolagsbegreppets område. När en gemenskap icke aftalats för någon »verksamhet», skulle den nämligen icke vara att räkna som bolag, utan vara att sammanföra med den förmögenhetsgemenskap, som icke grundar sig på aftal. Se t. ex. Hagströmer s. 108; jfr möjligen äfven K. Prop. 1904 n:r 86 s. 66. För B. L:s del kunde man finna en anslutning till denna distinktion i de i § 45 st. 1 använda uttrycken »företag» och »verksamhet» (om också det sammanhang, i hvilket dessa uttryck användas, torde ge vid handen, att hufvudsyftet med deras användande icke varit att uppställa den nu behandlade begränsningen, utan snarare att afvisa en annan tänkbar begränsning af bolagsbegreppets omfång, den nämligen, som skulle bestå däri, att man, för att ett gemenskapsförhållande skulle gälla som bolag, fordrade, att det vore slutet med hänsyn till någon längre tid). Meningen med uppställandet af den nu behandlade distinktionen är väl emellertid knappast att från bolagsbegreppets område utesluta endast den gemenskap, i hvilken inga åtgärder alls få företagas för gemensam räkning, ty att något dylikt gäller i ett aftaladt gemenskapsförhållande, torde vara ytterst sällsynt (jfr nedan s. 12 not 1) och i ett icke-aftaladt gemenskapsförhållande gäller det ju icke; se lagen om samäganderätt § 2 punkt 2; den där uttalade regeln torde vara tillämplig äfven på gemenskapsförhållanden med andra objekt än de i samma lag § 1 nämnda. Utan meningen är väl, att, när verksamheten (i den mening detta uttryck tages i det följande; se nedan under I:3) i ett aftaladt gemenskapsförhållande icke är af någon mera betydande utsträckning, skall det icke räknas som bolag. På detta sätt blir ju gränsen något flytande (jfr äfven Hagströmer a. st.), och om en på detta sätt relativt »overksam» aftalad gemenskap vore att anse som i allo undantagen från B. L:s regler och underkastad de regler, som gälla om icke-aftalade gemenskapsförhållanden, så skulle därför t. ex. vid ansökan om förordnande af god man enligt samäganderättslagens regler, rätten bl. a. ha att ingå på pröfning af om den aftalade verksamheten vore tillräckligt obetydlig för att ett dylikt förordnande skulle meddelas eller så betydande, att gemenskapsförhållandet vore att betrakta som bolag. Detta får väl knappast antagas. I de anförda uttrycken i B. L.

ligen kommanditbolaget. Utom de arter af gemenskapsförhållanden, på hvilka B. L. ej är tillämplig, är därför äfven kommanditbolaget att anse som icke innefattadt under uttrycket "bolag", när detta uttryck användes i det följande.

---

§ 45 torde därför icke få inläggas mer, än att den aftalade verksamhetens obetydlighet får anses innebära ett aftal om afvikelse i vissa afseenden från B. L:s dispositiva regler och om anslutning till hvad som i dessa afseenden gäller om en icke-aftalad förmögenhetsgemenskap. Lagen om samäganderätt åter torde man få betrakta som direkt tillämplig endast på gemenskapsförhållanden, som icke uppkommit genom aftal; detta trots uttalanden under lagens förarbeten, och möjligen äfven trots vissa uttryck i själfva lagen (se t. ex. § 6: »där ej annorledes är..... aftaladt»; något afgörande hinder ligger dock icke i detta uttryck, ty ett aftal kan ju förekomma äfven i ett gemenskapsförhållande, som icke grundlagts genom aftal); någon annan gräns af erforderlig bestämdhet står nämligen, såvidt jag kan se, icke att finna för dess tillämplighetsområde i nu behandlade hänseende.

DET PRIVATRÄTTSLIGA FÖRHÅLLANDET MELLAN BOLAGSMÄNNEN INBÖRDES.

I.

1. Att en person (A) har rätt att för en annans (B) räkning företaga en åtgärd, innebär väl närmast, att den förlust, som denna åtgärd kan komma att medföra, skall drabba B och icke A:[1] träffar den B direkt (åtgärden har t. ex. företagits i hans namn och därigenom ådragit honom en förpliktelse, som icke betäckes af hvad åtgärden inbringar, eller den har företagits med en honom tillhörig sak och skadat denna), har han således ingen rätt att fordra densamma ersatt af A, och träffar den närmast A, har denne rätt att få den ersatt af B; allt dock naturligen under förutsättning, att icke förlusten tillkommit genom A:s särskilda vållande (hvilket väl vill säga, att åtgärden i fråga medfört annan eller större fara för den inträffade förlusten än den, som i allmänhet är förenad med en sådan åtgärd, som A har rätt att företaga, och att A tillräkneligt förbisett denna särskilda fara) och att A icke heller åtagit sig garanti för att åtgärden icke skulle medföra förlusten i fråga.[2] För att förlusten på angifvet sätt skall drabba B, synes man däremot icke böra fordra, att några särskilda omständigheter föreligga, som tyda på att A vid åtgärdens företagande verkligen afsåg att företaga den för B:s räkning: det synes böra anses

[1] De fall, då enligt BGB A, ehuru »gent emot B icke berättigad» (§ 677) att företaga en åtgärd, dock har rätt till ersättning som en uppdragshafvare (§ 683), torde väl icke vara erkända i svensk rätt; en terminologi, som äfven i dessa fall betecknar A som berättigad att handla för B:s räkning, skulle för öfrigt, enligt min mening, vara att föredraga framför den af BGB använda.

[2] Jfr som exempel härpå H. B. 18: 6 i. f.

tillräckligt, att inga omständigheter föreligga, som B med skäl uppfattat som en förklaring från A:s sida, att han icke företagit åtgärden för B:s räkning; en sådan omständighet torde bl. a. vara, att A icke inom rimlig tid meddelat B, att han företagit åtgärden för B:s räkning (att han t. ex. icke inom rimlig tid redovisat till B för sitt uppdrag eller icke upptagit åtgärden i afgifven redovisning).

När A företagit en åtgärd, som han har rätt att företaga för B:s räkning, och denna åtgärd medfört en vinst, som direkt inflyter till B (A har t. ex. gjort ett förvärf i B:s namn eller förbättrat en B tillhörig sak), är det klart, att A i regel icke har någon rätt att fordra att af B utfå ett mot denna vinst svarande belopp: såsom i det närmast följande skall påpekas, skulle han i regel icke haft någon dylik rätt ens om åtgärden företagits utan att han haft rätt att företaga den för B:s räkning. Om vinsten däremot närmast inflyter till A (han har t. ex. företagit åtgärden i eget namn), så synes det mera tvifvelaktigt, hur det förhåller sig med hans skyldighet att till B utge denna vinst. Vill han begagna sig af sin rätt att låta B bära förlusten af den företagna åtgärden, måste han naturligtvis också låta honom få vinsten, och sedan han meddelat B, att han företagit åtgärden för hans räkning, kan han naturligen icke utan vidare ändra ståndpunkt, utan måste, om åtgärden medför vinst, utge denna till B. Men så länge A icke gett B ett sådant meddelande, synes man mig i regel icke kunna betaga honom rätten att låta åtgärden gälla som företagen för hans (A:s) egen räkning, blott därför att han haft rätt att företaga den för B:s räkning. Om han däremot haft skyldighet att företaga denna åtgärd för B:s räkning, eller om han i hvarje fall varit gentemot B förpliktad, att, om han företager den, företaga den för B:s och icke för egen eller eljest någon annan än B:s räkning, så är det klart, att ett tillräkneligt brytande af denna förpliktelse medför skadeståndsskyldighet, och då

ju beloppet af detta skadestånd så godt som alltid skulle vara att sätta minst lika med den vinst, som åtgärden medfört, så torde det vara en fullt tillåtlig förenkling att ge B rätt att af A fordra,[1] att A låter åtgärden gälla som företagen för B:s räkning.[2]

Om en person (A) företagit en åtgärd, som han icke haft rätt att företaga för B:s räkning, och denna åtgärd medfört en B direkt tillfallande fördel,[3] har A naturligen i regel ingen rätt att af B fordra utbekommande af ett mot denna vinst svarande belopp. Och någon afvikelse härifrån äger väl enligt svensk rätt i allmänhet icke rum, därför att denna fördel motsvaras af en A genom åtgärden tillskyndad[4] kostnad eller skada: A har således icke heller i detta fall någon mot vinsten svarande fordran mot B. Uppställandet af denna regel som den allmänna synes kunna anses motiveradt däraf, att den motsatta regeln ju skulle göra B skyldig att — på grund af en åtgärd, till hvars företagande han icke

---

[1] Fråga är här naturligen endast om förhållandet A och B emellan.

[2] Torp, som s. 44—45 behandlar motsvarande frågor för bolags del, synes vilja sträcka A:s skyldighet att utge vinst något längre än här skett. Äfven enligt tysk rätt torde A:s skyldighet att låta en åtgärd gälla som företagen för B:s räkning, gå längre än enligt min i texten framställda mening; jfr BGB §§ 667, 681; hvarken dessa lagrum eller litteraturen (hvilken hufvudsakligen synes sysselsätta sig med de fall, då A icke är berättigad att företaga åtgärden för B:s räkning) synes mig emellertid ge någon egentlig klarhet i denna fråga.

[3] Den vinst af en sådan åtgärd, som närmast inflyter till A, synes han mig däremot i allmänhet icke ha någon förpliktelse att utgifva; jfr ofvan not 2. Så äfven Lassen § 146 vid not 13—16.

[4] Från den ersättning, som A är skyldig att utge för skada som direkt drabbat B, har A naturligen däremot i regel rätt till afdrag för den fördel, som B haft af den skadebringande åtgärden. Det skäl, som anges i det närmast följande af texten, äger ju icke tillämpning i detta fall, ty det är ju här B, som själf påkallar en beräkning af det inflytande, som hans förmögenhet rönt af A:s åtgärd.

gett någon som helst anledning — låta A påkalla en undersökning af B:s förmögenhetsförhållanden.[1]

En åtgärd, som A icke har rätt att företaga för B:s räkning, kan han naturligen aldrig vara skyldig att företaga för B:s räkning. Men väl kan han vara gent emot B förpliktad att icke för egen eller annans räkning företaga densamma. Bryter han tillräkneligt mot denna sin förpliktelse, är han naturligen skyldig att ersätta B skadan. Att direkt beräkna storleken af denna skada torde icke sällan vara förenadt med betydande svårighet. Det torde därför icke få anses oberättigadt att uppställa den regeln, att den bör presumeras vara lika stor med den vinst, som A eller den för hvars räkning han företagit åtgärden haft af densamma. Längre än till en dylik presumtion torde man däremot icke utan uttryckligt stöd i lag böra gå: lika litet som B är förhindrad att bevisa, att han i själfva verket lidit en större skada, lika litet torde man kunna betaga A rätt att bevisa, att B icke lidit en skada motsvarande den vinst, som den af A företagna åtgärden medfört (t. ex. därför att åtgärden, äfven

[1] Om grunden till regeln i fråga är den i texten angifna, böra undantag från denna regel naturligen göras för de fall, då den inverkan, som A:s åtgärd haft på B:s förmögenhet, ligger i öppen dag. Dessa undantagsfall torde väl, praktiskt sedt, tämligen sammanfalla med de af Lassen under § 34: II upptagna. Däremot stämmer tydligen den principiella formuleringen af Lassens regel (att A har rätt att fordra den godtgörelse af B, hvars utgifvande icke heller kvalitativt förändrar B:s förmögenhet) icke med den af mig anförda grunden. Denna Lassens regel synes leda därtill, att man har att tillerkänna A, som förbättrat B:s sak, rätt att, när B försålt densamma, utfå hvad B fått mera på grund af den af A gjorda förbättringen; jfr Hagerup i T. f. R. 1894 s. 66. Särskildt om denna försäljning sker lång tid efter det förbättringen gjordes, synes det mig icke tilltalande att tillerkänna A denna rätt. De synpunkter, som Lassen framställer under § 34: I synas mig därför böra komma i betraktande vid sidan af den af mig i texten framställda, eller närmare angifvet, vid bestämmandet af hvad som är att förstå med att vinst uppkommer för B.

om A, sin plikt likmätigt, underlåtit att företaga densamma, dock icke skulle blifvit företagen för B:s räkning).

2. När en bolagsman företager en åtgärd inom ramen af den förvaltningsrätt, som tillkommer honom i bolagets angelägenheter, gälla väl i hufvudsak samma grundsatser, som framställts ofvan under **1.** Om han inom rimlig tid meddelar sina medbolagsmän,[1] att han företagit åtgärden i fråga för gemensam räkning, har han således rätt att fordra, att den förlust, som densamma utan hans särskilda vållande medför, bäres af bolagsmännen gemensamt — den blir alltså att räkna som bolagsförlust —, och detta vare sig förlusten i fråga direkt träffar bolagsmännen gemensamt eller närmast träffar den handlande bolagsmannen ensam; i förra fallet är han alltså fri från ersättningsskyldighet (jfr § 15 st. 1), i senare fallet har han rätt att få ersättning.[2] Efter att ha meddelat medbolagsmännen, att han företagit åtgärden för gemensam räkning, är han naturligen också skyldig att låta den gälla som företagen för gemensam räkning, m. a. o. att låta äfven en vinst, som närmast inflyter till honom själf, bli bolagsvinst. Före ett dylikt meddelande synes man mig däremot, i öfverensstämmelse med hvad som sagts under **1**, icke böra anse honom förhindrad att låta åtgärden gälla som företagen för egen räkning blott därför, att han haft rätt att företaga den för bolagets räkning, utan endast om han tillika haft skyldighet att företaga den för bolagets räkning eller åtminstone haft den skyldigheten gent emot medbolagsmännen, att, om han företager åtgärden i fråga, företaga den för bolagets och icke för egen eller någon annans räkning.

När en bolagsman företagit en åtgärd, som han icke haft rätt att företaga för bolagets räkning (som alltså fallit utanför hans förvaltningsrätt) och denna medfört en

---

[1] Ett dylikt meddelande får väl i regel anses ha skett, när åtgärden införts i bolagets räkenskaper, till hvilka medbolagsmännen ju enligt §§ 7, 33, 47 och 52 äga tillträde.

[2] Se om hans ersättningsanspråk närmare nedan under III.

bolaget (bolagsmännen gemensamt) direkt tillfallande vinst (han har t. ex. gjort ett förvärf i samtliga bolagsmäns namn eller förbättrat en till bolagsförmögenheten hörande sak), så torde däremot icke alldeles samma regel gälla, som framställts under **1**. Enligt denna skulle han ju icke ha haft någon rätt att af vinsten i fråga utfå hvad som motsvarade den kostnad eller förlust, som åtgärden tillskyndat honom själf. Men då en bolagsmans anspråk mot medbolagsmännen ju ändå alltid i betydlig grad bestämmes efter storleken af bolagsförmögenhetens värde (se ofvan i inledningen) och han alltså redan på grund häraf har rätt att påkalla en undersökning af bolagsförmögenhetens ställning, äger tydligen den under **1** anförda grunden för regeln i fråga ingen tillämplighet här. Äfven en bolagsman, som handlar utom sin förvaltningsrätt, torde alltså böra anses ha rätt att få sina utlägg ersatta ur bolagstillgångarna, i den mån hans åtgärd medfört en ökning af dessas värde, medan han ännu är kvar i bolaget. Och detsamma får anses gälla om handlingar af en bolagsman, som alls icke har någon förvaltningsrätt.

Om en bolagsman öfverträder en honom gentemot medbolagsmännen åliggande förpliktelse att icke för egen eller annans räkning företaga viss åtgärd, torde samma regel gälla, som framställts under **1**: bolagsmannen blir alltså, när öfverträdandet af denna hans underlåtenhetsförpliktelse kan tillräknas honom som vålladt — och detta torde väl i regel vara fallet — skadeståndsskyldig, och beloppet af skadeståndet torde, där ej annat från någondera sidan bevisas, vara att sätta lika med den vinst, som åtgärden medfört för den som företagit den eller den för hvars räkning den företagits.

3. I ett enkelt bolag gäller enligt B. L. § 48, där ej annat aftalats, att sådana åtgärder, om hvilkas företagande för gemensam räkning bolagsmännen kommit öfverens,[1] (som alltså kunna sägas höra till den aftalade

[1] Äfven utan direkt aftal härom torde sådana åtgärder, som gå ut på att förebygga skada på något gemensamt förmögenhets-

bolagsverksamheten) i regel skola företagas af bolagsmännen gemensamt. Endast en åtgärd, hvars företagande ej tål det uppskof, som skulle erfordras för inhämtande af en bolagsmans samtycke, har hans medbolagsman rätt att utan detta företaga. Med att åtgärden icke tål ett dylikt uppskof får väl likställas, att den handlande bolagsmannen vid handlandet antager detta på grund af en ursäktlig villfarelse. Så långt sträcker sig alltså här bolagsmans förvaltningsrätt; företager han eljest en åtgärd utan att till denna inhämta medbolagsmans samtycke, så gälla, äfven om den faller inom den aftalade bolagsverksamheten, de vanliga reglerna om åtgärd, som företagits utan rätt; den handlande har alltså att ensam bära den förlust, som åtgärden medför, och det hjälper honom icke, att han visar, att den åtgärd, som han företagit, icke medfört någon annan eller större fara för denna förlust, än den som öfverhufvudtaget är förbunden med sådana åtgärder, som utgöra bolagets verksamhet.

I ett handelsbolag gäller däremot, att en bolagsman har rätt att vidtaga åtgärd, som faller inom den aftalade bolagsverksamheten (jfr § 5 st. 1 punkt 2) utan att behöfva inhämta samtycke af någon medbolagsman; endast positivt förbud från en medbolagsman betager honom denna hans rätt och gör alltså, att åtgärden, om han trots förbudet företager den, kommer på hans egen risk. För att ett bolag skall gälla som handelsbolag fordras en öfverenskommelse om drifvande under en gemensam firma af bokföringspliktig rörelse (§ 1) eller en öfverenskommelse om registrering (§ 45 st. 2). Enligt lagens ordalydelse skulle i senare fallet därutöfver fordras, att registrering skett.

objekt, vara att räkna som hörande till bolagets verksamhet, så att alltså en bolagsman har rätt att vid fara i dröjsmål företaga en dylik åtgärd. Sådan rätt tillkommer ju nämligen enligt lagen om samäganderätt § 2 punkt 2 den, som har del i en icke-aftalad gemenskap, och man synes böra fordra särskilda skäl för att anse, att det varit bolagsmännens mening, att bolagsman skulle ha mindre rätt.

Men detta får nog för den rättsverkan, hvarom nu är fråga, endast anses ha den betydelsen, att bolagsverksamheten in dubio skall antagas afsedd att påbörjas först då bolaget registrerats; ha åter bolagsmännen (uttryckligt eller tyst) gett sitt samtycke till att verksamheten påbörjas redan innan registrering skett, kan det väl icke utan särskilda skäl antagas ha varit deras mening, att icke bolagsmännens förvaltningsrätt redan då skulle inträda i fullt omfång. Är det fråga om ett enkelt bolag, som redan en tid drifvit sin rörelse, då bolagsmännen aftala om att det skall registreras, kunde man ifrågasätta, om häri verkligen får inläggas en öfverenskommelse om upphörande af dittills gällande förvaltningsregler och antagande af dem, som lagen stadgar för handelsbolag; ett jakande svar på denna fråga (naturligen där ej omständigheterna i det särskilda fallet föranleda ett annat) stämmer tydligen närmast med lagens ordalag, och saknar väl icke heller all rimlighet, då de med förvaltningsreglerna ju ofta korresponderande reglerna om bolagets representation naturligen i många fall undergå förändring genom registreringen.

Hvad nu sagts har närmast haft för ögonen bolag med två bolagsmän. Äro bolagsmännen flera än två, uppkommer ett ytterligare spörsmål. Om nämligen i ett enkelt bolag A företagit en åtgärd utan att tillkalla vare sig B eller C, och tillkallandet af B, enligt hvad A bort inse, varit möjligt utan riskabelt uppskof, medan däremot C icke kunnat tillkallas utan sådant uppskof, kan man fråga, om A har att bära icke blott den förlust, som, om åtgärden rätteligen företagits, skulle ha belupit sig på B, utan äfven den, som i så fall skulle ha belupit sig på C, eller om C (som A ju, om han haft B:s samtycke, icke skulle ha behöft tillkalla i detta fall) skall själf bära denna senare del af förlusten. Att det förra svaret är det riktiga, torde vara otvifvelaktigt. Och på motsvarande sätt gäller vid ett handelsbolag, att ett af B mot A:s åtgärd inlagdt förbud åstadkommer, att åtgärden gäller

som obehörigen företagen äfven gentemot C, som icke inlagt förbud.

Beträffande de tolkningsregler, som lagen i §§ 5 och 48 ger för vissa aftal om förvaltningsrätt, må följande anmärkas. Om det i ett bolag af fyra bolagsmän aftalats, att förvaltningsrätt skall tillkomma B och C i förening och D ensam, så är det tydligt, att A icke har rätt att inlägga förbud mot någon medbolagsmans förvaltningsåtgärd (ty han är ju "från förvaltningen utesluten"). Själf torde A icke ens vid fara i dröjsmål ha rätt att företaga någon åtgärd: detta torde man få anse motsättningsvis framgå af stadgandet i § 5 st. 2.[1] B åter har tydligen rätt att vidtaga förvaltningsåtgärd, om C ger sitt samtycke och D icke inlägger förbud. Vidare är det klart, att han utan C:s samtycke har rätt att företaga en åtgärd som icke tål det uppskof, som erfordras för inhämtande af C:s eller D:s samtycke. Hur det förhåller sig med en åtgärd, som icke tål det uppskof, som fordras för inhämtande af C:s, men väl det, som fordras för inhämtande af D:s samtycke, synes något tvifvelaktigt. Det rätta torde emellertid vara att antaga, att B icke är berättigad att företaga denna åtgärd. Förbud mot D:s åtgärd har B naturligen alltid rätt att inlägga med C:s medverkan. Om äfven ett förbud, som B inlägger ensam, skall tillerkännas verkan, synes högst tvifvelaktigt. Men då B väl icke kan sägas vara "från förvaltningen utesluten", stämmer det möjligen bäst med lagens ordalag att tillerkänna verkan äfven åt ett af B ensam inlagdt förbud.[2]

Om bolagsmans skyldighet att vidtaga förvaltningsåtgärder ger B. L. inga regler, och lika litet stadgar lagen något om bolagsman åliggande underlåtenhetsförpliktelser. I dessa hänseenden gäller således endast hvad som i hvarje särskildt bolag kan vara aftaladt. Emellertid torde man i ett aftal, som tillerkänner bolagsman

[1] Jfr Bolagskomitén s. 78.

[2] Annorlunda möjligen tysk rätt; se HGB § 115 och Staub-Pinner anm. 8.

förvaltningsrätt, in dubio också ha att se ett aftal om förvaltningsskyldighet för honom. Och om ett bolag slutits för tillgodogörandet af vissa konkreta vinstchanser, torde man, äfven om något konkurrensförbud ej direkt aftalats, böra anse, att en bolagsman, vare sig han har förvaltningsrätt eller icke, är gent emot medbolagsmännen förpliktad att icke för egen eller eljest för någon annan än bolagets räkning begagna sig af dessa.

4. Bolagsförhållandets upplösning[1] medför — i den mån icke bolagsverksamhetens fortsättande i viss utsträckning är att anse som det öfverenskomna sättet för bolagets afveckling, hvarom närmare nedan — upphörande af bolagsmans dittillsvarande förvaltningsrätt, och likalades af den skyldighet han kan ha haft att i visst afseende handla för bolagets räkning eller att underlåta att företaga vissa åtgärder för egen eller annans räkning. Förvaltningsrätten upphör dock enligt §§ 31 och 52 icke förr än han får — eller, torde man vara berättigad att tillägga, endast på grund af sin egen försummelse icke får — vetskap om upplösningen; först de åtgärder, som han företager efter denna tidpunkt, är det alltså, som han ensam får bära förlusten af. Huruvida hans med förvaltningsrätten sammanhängande skyldigheter äfven bestå till denna tidpunkt eller upphöra redan vid själfva upp-

[1] Beträffande terminologien må följande anmärkas: Den tid. punkt, efter hvilken A (såvida han vet om att den inträffat) icke längre har rätt att för sin och sina medbolagsmäns (B, C) gemensamma räkning företaga andra åtgärder än afvecklings- och likvidationsåtgärder, och efter hvilken B och C (likaledes naturligen under förutsättning af vetskap) icke heller ha rätt att företaga annat än afvecklings- och likvidationsåtgärder för sin och A:s gemensamma räkning, betecknas här som upplösning af A:s bolagsförhållande till B och C; och detta vare sig sedan B och C fortsätta bolagsverksamheten för sin gemensamma räkning eller bolaget äfven dem emellan upplöses. Den tidpunkt, efter hvilken icke längre någon förmögenhetsgemenskap (annat än beträffande det belopp, som kan vara afsatt för skuldernas betalning) består mellan A, B och C betecknas här som upphörande af A:s bolagsförhållande till B och C; och detta vare sig sedan en förmögen-

lösningstidpunkten, framgår icke alldeles klart af lagen.[1] När A efter det bolaget upplösts, men innan han fått vetskap om denna upplösning, företagit en åtgärd, som han före bolagets upplösning varit skyldig att företaga för bolagets räkning, och fråga blir, om han måste låta denna gälla som företagen för bolagets räkning (och alltså utge den vinst, som på grund af densamma influtit till honom) eller har rätt att låta den gälla som företagen för egen räkning (och alltså själf kan behålla denna vinst), kunde ordalagen i § 31 synas närmast tala för den förra lösningen. Men när A alldeles underlåtit att företaga en åtgärd, som han före bolagets upplösning haft skyldighet att företaga för bolagets räkning, kan man knappast från § 31 hämta något stöd för att hans medbolagsmän skulle ha rätt till skadestånd af honom, blott därför att det kan visas, att A icke ägt kännedom om en upplösning, som likväl faktiskt inträdt. De båda fallen synas mig dock vara alltför likartade för att de sålunda skulle lösas efter motsatta principer. Som regel torde därför böra uppställas, att förvaltningsplikten upphör vid själfva upplösningstidpunkten. Häri torde man endast böra göra den modifikationen, att en bolagsman icke kan, så att säga, dela på upplösningsverkningarna i fråga om de åtgärder

hetsgemenskap fortfarande består mellan B och C eller bolaget upphört äfven dem emellan. Från B. L:s terminologi skiljer sig den af mig använda dels däri, att lagen (i likhet med den äldre affattningen: märk nämligen ordet »eljest» i § 30) icke talar om »upplösning», när bolaget fortsättes mellan några af bolagsmännen, dels däri, att lagen (i motsats mot den äldre affattningen) eljest betecknar som »upplösning» hvad jag kallar »upphörande». — Uttrycket »bolagets bestånd» användes af såväl den äldre som den nyare affattningen af lagen (jfr däremot Just.-R. Hammarskjöld i K. Prop. 1895 N:o 6 s. 76) som beteckning för tiden intill hvad jag kallar upplösningen, medan det af mig kommer att användas som beteckning för tiden intill upphörandet.

[1] Angående det något olika affattade stadgandet i BGB § 729, jfr Knoke s. 113. Beträffande den olikhet, som består däri, att B. L. icke gör något undantag för upplösning på grund af uppsägning, jfr nedan s. 22 not 5.

han själf företagit eller haft att företaga, d. v. s. yrka, att vissa af honom företagna åtgärder skola få gälla som rätteligen företagna för bolagets räkning, därför att han vid deras företagande icke haft kännedom om inträdd upplösning, och andra under samma tid företagna åtgärder skola få gälla som företagna för hans egen räkning, därför att upplösning dock faktiskt inträdt; så snart bolagsman gör anspråk på att hans förvaltningsrätt skall ha anses ha bestått någon tid efter upplösningstidpunkten, måste han alltså underkasta sig att hans därmed sammanhängande skyldigheter äfven anses ha bestått under denna tid.

I vissa fall kan det, som antydt, anses ha varit bolagsmännens mening, att den aftalade bolagsverksamheten skall i viss utsträckning fortsättas efter bolagets upplösning, och bolaget på detta sätt successivt afvecklas. Om rätten och skyldigheten att företaga dylika afvecklingsåtgärder torde i så fall gälla detsamma, som gällt om förvaltningsrätt och förvaltningsplikt under bolagets bestånd. Denna regel kan tydligen anses motiverad däraf, att dessa åtgärder ju äro af alldeles samma slag, som de, som utgjort bolagets aftalade verksamhet före upplösningen. Och denna regel torde det därför också få anses vara, som lagen velat uttala med den hänvisning, som i §§ 33 och 52 st. 2 gjorts till hvad som gällt i förvaltningsafseende före bolagets upplösning.

Däremot torde denna hänvisning icke kunna antagas gälla de egentliga likvidationsåtgärderna.[1] Om dessa gäller ju nämligen enligt §§ 32 och 52 st. 1, att alla bolagsmän ha att deltaga i dem, och om enligt bolagsaftalet bolagsmannen A varit utesluten från deltagandet i förvaltningen, synes man icke kunna på samma åtgärder tillämpa bolagsaftalets förvaltningsregler och regeln, att A har att "deltaga". Ty på hvad vis skall han i så fall deltaga? Den enda regel man kunde ge härom, vore väl, att han skall ha att deltaga på samma sätt, som den af hans medbolagsmän, som hittills haft minsta förvaltnings-

[1] Annorlunda möjligen Kallenberg s. 96 not 2.

rätten. Men att denna regel (för hvars uppställande lagen ju icke heller ger något direkt stöd) är både godtycklig och svårtillämplig, torde vara klart; i vissa fall låter den sig väl icke tillämpas alls, så t. ex. om enligt bolagsaftalet förvaltningen handhafts af B och C i förening, D och E i förening. Och att tillämpa de förvaltningsregler, som gällt före bolagets upplösning, så snart de låtit alla bolagsmän deltaga i förvaltningen, hur de eljest än varit beskaffade, men däremot eljest tillämpa ett helt annat system, detta kan dock icke vara rimligt. Af dessa skäl får hänvisningen till de före upplösningen gällande förvaltingsreglerna, som nämndt, antagas afse endast afvecklingsåtgärderna och icke de egentliga likvidationsåtgärderna.

Likvidationsåtgärderna skola enligt §§ 34, 35 och 53 bestå i bolagsegendomens förvandling i penningar[1] och betalning af eller afsättning af medel för betalning af bolagsskulderna. Användandet af uttrycket "i penningar förvandlas" i stället för uttrycket försäljas, skulle möjligen kunna tolkas som innebärande att penningfordringar skola indrifvas och icke försäljas.[2] Men det synes mig icke finnas något skäl, hvarför upplösningen skulle medföra rätt för en bolagsman att påyrka infordrandet af ett belopp, som en annan bolagsman anser vara fördelaktigt placeradt, och utan alldeles uttryckligt stöd i lagen synes mig något dylikt därför icke böra antagas. Försäljning får alltså (bortsedt från bolagets fordran mot bolagsman, hvarom nedan under IV) anses vara det rätta sättet för realisation af all bolagets egendom. Beträffande försäljningssättet har den vitsord, som påyrkar offentlig auktion (§ 34 st. 2); beträffande tiden för försäljningen den, som påyrkar försäljning snarast, såvida det kan ske "utan uppenbar skada" (§ 34 st. 1). Sistnämnda uttryck får väl anses ha den innebörd, att bolagsman är oberättigad

[1] Annorlunda i vissa fall tysk rätt; se BGB § 752 (och § 731); jfr däremot HGB § 149.

[2] Jfr BGB § 754 (och § 731), HGB § 149.

att motsätta sig uppskof, när det för honom (vare sig på grund af omständigheter, som den uppskofsyrkande medbolagsmannen ådagalagt för honom eller af andra skäl) bör vara uppenbart, att skada kan undvikas genom uppskofvet.

Af dessa regler torde innebörden af regeln i § 32, att alla bolagsmän ha att deltaga i realisationsåtgärderna, bli klar. Om bolagsmannen A önskar sälja någon bolagets egendom på offentlig auktion, har han sålunda tydligen att underrätta sina medbolagsmän därom; men, såvida icke A af sig själf bort inse, att skada kunnat undvikas genom ett uppskof, måste medbolagsman, som önskar uppskof med försäljningen, vid sitt yrkande härom för A förete bevis, att skada kan undvikas genom uppskofvet. Ett uppskofsyrkande, som icke är försedt med sådant bevis, betager alltså icke A hans rätt att företaga försäljningen, och ännu mindre kan det då naturligen hindra honom från försäljningens företagande, att någon medbolagsman kommer med ett yrkande af annat innehåll än uppskof eller att någon medbolagsman icke inom skälig tid svarar på hans framställning. Om åter A begär att få försälja bolagsegendom under hand, kan han hindras därifrån icke blott genom ett uppskofsyrkande (försedt med sådant bevis som nyss nämnts), utan äfven genom ett yrkande om försäljning på offentlig auktion (hvilket yrkande tydligen icke behöfver vara åtföljdt af något bevis eller någon motivering); medbolagsmans underlåtenhet att besvara A:s framställning om försäljning af bolagsegendomen under hand berättigar således A att företaga denna försäljning: detta framgår ju tydligt af affattningen af § 34 st. 2 ("mot ... bestridande"). Om A vill företaga en annan realisationsåtgärd än försäljning, blir han väl däremot icke berättigad därtill, om icke alla medbolagsmän ge sitt samtycke. Från skyldigheten att inhämta samtycke till dylik realisationsåtgärd, såväl som från den skyldighet, som han, enligt hvad här utvecklats, vid tilltänkt försäljningsåtgärd har att underrätta

medbolagsmännen och under skälig tid invänta deras svar, torde man emellertid ha att göra det sedvanliga undantaget beträffande åtgärd, som icke tål uppskof, ett undantag, som här torde ha en relativt stor betydelse.

Har afliden bolagsman efterlämnat flera sterbhusdelägare, ha dessa enligt § 32 punkt 2 att utse någon af sig eller annan person till gemensamt ombud att å sterbhusets vägnar vidtaga likvidationsåtgärder och mottaga och besvara medbolagsmännens meddelanden om sådana. Ha sterbhusdelägarne icke utsett något gemensamt ombud, har tydligen ingen af dem någon rätt att företaga realisationsåtgärder. Och beträffande framställningar från medbolagsmännens sida, torde man för detta fall ha att anse, att underrättelse till en af sterbhusdelägarne är att räkna som underrättelse till dem alla, men att däremot bestridande eller samtycke från sterbhusets sida föreligger endast om alla sterbusdelägare bestridt eller samtyckt. Ha endast några bestridt eller samtyckt eller ha de afgifvit stridiga yttranden, är det alltså att behandla på samma vis, som om ingen af dem afgifvit något svar.

Någon skyldighet att företaga de egentliga likvidationsåtgärderna torde in dubio icke böra anses åligga någon bolagsman, utan i fråga om dem torde man ha att antaga, att hvar och en har att se till, att hans intresse blir tillvarataget.

De nu omtalade reglerna om bolagsupplösningens verkningar äro naturligen alla dispositiva. Har det aftalats, att någon bolagsman skall utlösas af den eller de öfriga, kommer ju i regel upplösningen af dennes bolagsförhållande att sammanfalla med upphörandet af detsamma. Behandlingen af de verkningar, som ett dylikt aftal medför, uppskjutes därför till längre fram (se nedan under II: 3).

5. Tidpunkten för ett bolags upplösning beror naturligen närmast på hvad bolagsmännen aftalat. Har bolag slutits för visst företag, så torde den tidpunkt, då

detta är fördt till slut,[1] in dubio vara att anse afsedd som upplösningstidpunkt, så att upplösning då inträder utan att särskild anfordran från någon bolagsmans sida är af nöden.[2] Och vare sig bolaget slutits för visst företag eller för en fortsatt verksamhet, gäller enligt §§ 28 och 52, att, om ej annat aftalats, bolagsmans död medför bolagets upplösning; ett aftal bolagsmännen emellan om att bolaget vid någon bolagsmans död skall fortsättas med hans rättsinnehafvare, får möjligen in dubio antagas afsedt att ge dessa en rätt men ingen skyldighet att fortsätta bolaget med de öfverlefvande bolagsmännen; men äfven en dylik skyldighet torde väl kunna aftalas[3] med den verkan, att afliden bolagsmans rättsinnehafvare ansvara för dess uppfyllande som för andra arflåtarens förbindelser.

Enligt bolagsmännens aftal kan naturligen bolagsman ha rätt att uppsäga bolaget till omedelbar upplösning. Upplösningen inträder då naturligen, när uppsägning skett hos alla medbolagsmän.[4] Den enligt § 31 erforderliga kännedomen om att upplösning inträdt får man väl därför i detta fall anse, att en bolagsman har, först när han vet om att uppsägning skett icke blott hos honom själf, utan äfven hos alla medbolagsmän; så länge han icke vet detta, kvarstår alltså hans förvaltningsrätt.[5] Möjligen

[1] Som en annan sådan tidpunkt torde man ha att betrakta den tidpunkt, då det blir klart, att det afsedda bolagsföretaget icke kan komma till stånd (t. ex. därför att det företagits af en annan). Jfr nedan s. 27 not 1 och BGB § 726.

[2] Jfr NJA 1909 not A 303: »det företag, för hvilket bolaget bildats, numera förts till slut, samt bolaget därefter vore att anse som upplöst». Naturligen kan emellertid underlåtenhet att påkalla upplösning stundom vara att uppfatta som ett tyst samtycke till bolagets fortsättande.

[3] Jfr Pappenheim s. 16.

[4] Jfr Knoke s. 107.

[5] Till ett annat resultat leda för detta fall den tyska rättens regler (BGB § 729, HGB § 136). Den svenska rättens ståndpunkt i denna fråga synes mig vara den rationellare, ty så länge det ännu finns någon möjlighet för att bolaget kommer att fortsätta sin verksamhet, är det säkerligen i regel olämpligt att den för

bör man emellertid antaga, att bolagsmannen B, hos hvilken bolagsförhållandet behörigen uppsagts af bolagsmannen A, har rätt att sedan i sin ordning verkställa uppsägning hos öfriga bolagsmän, och detta äfven om eljest icke B, utan endast A varit berättigad att uppsäga bolaget.

Har det bestämts, att en bolagsman skall ha rätt att uppsäga bolaget, men intet uttalats om den tidpunkt, då efter sådan uppsägning upplösning skall inträda, så torde man — naturligen där ej särskilda omständigheter tala för att det varit afsedt, att uppsägningen skulle medföra omedelbar upplösning [1] — på grund af stadgandena i B. L. § 25 och § 52 ha att antaga, att upplösning skall inträda sex månader efter den tidpunkt, då uppsägningen, på sätt nyss nämnts, skett hos samtliga bolagsmän. Och enligt dessa paragrafers direkta stadganden tillkommer ju dylik uppsägningsrätt utan särskildt aftal hvarje bolagsman i ett bolag, som ej slutits på bestämd tid.

Regeln om uppsägningsrätt vid ett bolag, som ej slutits på bestämd tid, synes icke vara i lika hög grad dispositiv, som öfriga regler om rättsförhållandet bolagsmännen emellan. När lagen medger, att "annat aftal om uppsägningstiden" skall lända till efterrättelse, får väl däri inläggas, att ett aftal om att uppsägningsrätt alls icke skall tillkomma bolagsman, trots att bolaget är slutet på obestämd tid, icke utan vidare har giltighet.[2]

någon tid afbrytes, och detta skulle väl icke sällan bli fallet, om bolagsman, som fortsatte den, riskerade att ensam få bära förlusten af de åtgärder han företager.

[1] Som en sådan omständighet har man möjligen att betrakta, att bolagsverksamheten är af ringa betydelse; på denna punkt skulle alltså en »overksam» gemenskap vara undantagen från B. L:s dispositiva regler (jfr ofvan s. 2 not 4) och likaså underkastad en för icke-aftalade gemenskapsförhållanden gällande regel, ty att vid ett icke-aftaladt gemenskapsförhållande hvarje delägare in dubio har rätt att fordra omedelbar upplösning, torde få anses framgå af lagen om samäganderätt § 6.

[2] Jfr Bolagskomitén s. 84.

Skälen härtill ligga ju i öppen dag, såvidt fråga är om bolagsman, som åtagit sig en efter tiden för bolagets bestånd bestämd förpliktelse att prestera arbete till bolaget. Och det torde väl också endast vara till en dylik bolagsman, som man har att anse, att regeln om uppsägningsrättens oeftergiflighet sträcker sig. Den som icke åtagit sig några arbetsprestationer för bolagets räkning (eller endast tillfälliga sådana), synes det icke finnas tillräckligt skäl att tillerkänna rätt att vara obunden af sitt aftal om att icke uppsäga ett på obestämd tid slutet bolag.

På obestämd tid måste ett bolag naturligen sägas vara slutet, icke blott i de fall, då intet som helst faktum aftalats skola medföra bolagets upplösning, utan äfven då ett upplösningsfaktum bestämts, om hvilket det är ovisst, om det öfverhufvud kommer att inträffa. När däremot aftalet bestämt, att upplösning skall medföras af ett faktum, beträffande hvilket det är ovisst, när, men visst, att det kommer att inträffa, kunde man vara tveksam, om bolaget är att anse som slutet på bestämd tid eller icke. Stadgandet i § 26 om tillämpning af § 25 på bolag, slutet på bolagsmans lifstid, kunde synas tala för den förra uppfattningen, ty enligt den senare uppfattningen skulle ju ett bolag, som slutits på bolagsmans lifstid, direkt träffas af § 25. Särdeles starkt är dock icke detta argument, ty om det andra af de i § 26 nämnda fallen (bolags fortsättande enligt tyst öfverenskommelse) gäller väl under alla förhållanden, att det måste anses falla direkt under regeln i § 25.[1] I själfva verket vill det också synas, som skulle det skäl, som föranledt att uppsägningsrätten i vissa fall är oeftergiflig, icke komma till sin rätt, om man läte uppsägningsrätten uteslutas genom en bestämmelse om en upplösningstid, hur obe-

[1] Lagstiftarens mening synes ha varit, att § 26 skulle bli af uteslutande exemplifierande betydelse; se Bolagskomitén s. 84. Paragrafens affattning ger emellertid intet stöd för att antaga detta.

räknelig som helst. En arbetspliktig bolagsman får alltså anses ha den i § 25 stadgade uppsägningsrätten, så snart icke för bolagets upplösning bestämts en på förhand någorlunda beräknelig tidpunkt. Och då man tydligen har att in dubio tillerkänna den ene bolagsmannen samma uppsägningsrätt som den andre, så torde man i ett bolag, i hvilket någon bolagsman åtagit sig (efter tiden för bolagets bestånd bestämda) arbetspestationer och som slutits på en icke beräkneligt bestämd tid, ha att anse, att, om ej annat aftalats, hvarje bolagsman har den uppsägningsrätt, som bestämts i § 25. I ett bolag, i hvilket ingen bolagsman åtagit sig någon dylik arbetsskyldighet, synes man mig däremot möjligen — naturligen dock icke, om särskilda omständigheter tala för att bolagsmännen afsett, att de skulle ha uppsägningsrätt — böra frånkänna bolagsmännen uppsägningsrätt, så snart något med visshet inträdande faktum bestämts skola medföra bolagets upplösning, äfven om tidpunkten för inträdet af detta faktum är alldeles oberäknelig;[1] ett undantag härifrån får väl dock göras för bolag, slutet på bolagsmans lifstid; detta på grund af § 26, som alltså såtillvida skulle få självständig betydelse.

När ett bolag, som varit eller enligt lagens föreskrifter skolat vara registreradt, träder i likvidation, skall anmälan härom ju ske till handelsregistret. Hvarje bolagsman är naturligen gent emot medbolagsmännen skyldig att medverka till sådan anmälan, men om någon vägrar

[1] Möjligen kan man genom användandet af denna regel komma till rätta med ett sådant fall, som det i NJA 1910 s. 344 refererade. Som aftalade upplösningsfakta skulle där då anses dels att den åsyftade affären fullbordas, dels att det blir klart, att den icke kommer till stånd (jfr ofvan s. 22 not 1); inträffandet af ettdera af dessa fakta var, vill det synas, med nödvändighet att vänta. Att, såsom H. D:s majoritet, förklara att intet bolag föreligger, må väl vara riktigt såtillvida, som det snarast synes ha varit ett s. k. tyst bolag, men jag inser icke, hvarför det på den punkt, hvarom nu är fråga, skulle gälla något annat om ett dylikt än om ett bolag i B. L:s mening.

eller försummar att lämna sin medverkan, så synes detta icke böra ha till följd, att tidpunkten för bolagets upplösning anses uppskjuten, hvarken hvad hans egna eller medbolagsmännens åtgärder beträffar.

6. Som en allmän regel i svensk rätt får man väl — närmast med stöd af lagen om köp och byte af lös egendom — uppställa den, att en kontrahent (A) i ett ömsesidigt förpliktande obligationsförhållande har rätt att bli befriad från att fullgöra sina förpliktelser på grund af detta, när hans medkontrahent (B) icke behörigen fullgjort, eller, enligt hvad inträffade omständigheter [1] utvisa, kommer att icke behörigen fullgöra sina, allt under förutsättning, att det kontraktsbrott, som B sålunda begår eller får antagas komma att begå, är och af B bort inses vara af väsentlig betydelse, men utan hänsyn till om det kan tillräknas B som vålladt eller icke.

Bolags upplösning befriar ju bolagsman från ett flertal af de förpliktelser, som han genom bolagsaftalet åtagit sig (från skyldigheten att deltaga i förlust, som uppkommer genom medbolagsmans förvaltningsåtgärd, från skyldighet att själf vidtaga förvaltningsåtgärder etc.); den ger honom ju också rätt att få åtgärder vidtagna för att bringa bolagsförhållandet till upphörande. Att B. L. § 27 och § 52 låter kontraktsbrott från medbolagsmans sida ge anledning till bolagets upplösning, står ju därför i god öfverensstämmelse med de allmänna reglerna. Och beträffande den närmare beskaffenhet, som ett kontraktsbrott skall ha för att medföra denna verkan, synes det mig heller icke nödvändigt, att i B. L:s stadganden se någon principiell afvikelse från de allmänna reglerna. När det i § 27 st. 3 och 5 talas om "tredska", "grof vårdslöshet" o. dyl., torde man nämligen häri icke behöfva inlägga, att subjektiv skuld hos den kontraktsbrytande bolagsmannen skulle erfordras för att hans kontraktsbrott skall ge anledning till bolagets upplösning, utan i ut-

[1] S. k. anteciperadt kontraktsbrott. Se härom Almén vid § 21 och flerstädes.

trycken i fråga synes man lika väl kunna se ett framhållande af att ett begånget kontraktsbrott, som i denna sin egenskap icke är af väsentlig betydelse, stundom kan innebära äfven ett anteciperadt kontraktsbrott och som sådant vara af väsentlig betydelse och att för denna dess (objektiva) betydelse äfven subjektiva omständigheter hos kontraktsbrytaren kunna äga inflytande. Andra exempel på anteciperadt kontraktsbrott ger § 27 i st. 4 och st. 6.

På ett sitt eget kontraktsbrott kan en bolagsman naturligen i och för sig aldrig stödja någon rätt att påyrka bolagets upplösning. Men visar det sig, att bolagets ändamål icke kan fullföljas på det sätt, som aftaladt varit, så är det å andra sidan klart, att, äfven om det varit en bolagsmans kontraktsbrott, som föranledt denna omöjlighet, och äfven om hans skuld härvidlag är aldrig så stor, så kan han dock icke vara skyldig att gå med på ett annat bolagsförhållande, som hans medbolagsmän kunna önska sätta i stället för det omöjligblifna. När det i § 27 st. 2 talas om "olycksfall" o. dyl., torde detta därför få anses ske endast exempli gratia; det kan icke antagas, att det skulle vara bolagsman betaget att som upplösningsgrund åberopa, att den aftalade bolagsverksamheten omöjliggjorts genom hans självförvållade inhabilitet.

Lagen anger påföljden af medbolagsmans kontraktsbrott eller bolagsförhållandets omöjlighet vara den, att bolagsman kan "påfordra, att bolaget genast träder i likvidation". Men meningen härmed synes, trots ordalagen, icke kunna antagas vara, att upplösning aldrig skall anses ha inträdt förr än sådan påfordran skett. Vid bolagsförhållandets omöjlighet synes mig olämpligheten af att för upplösningen kräfva en dylik påfordran framstå särskildt klart, om man betänker, att i ett bolagsförhållande gränsen mellan omöjlighet och aftaladt upplösningsfaktum ofta torde vara ytterst svår att draga.[1]

[1] Särskildt när bolaget slutits för utförandet af ett visst, konkret företag synes det ofta falla sig naturligast att fatta dettas omöjligblifvande som ett direkt aftaladt upplösningsfaktum, jfr ofvan s. 22 not 1.

När bolagets ändamål icke längre kan fullföljas på sätt som aftaladt varit, torde man alltså böra anse, att upplösning inträder utan att särskildt yrkande härom fordras.[1]

Vid ett kontraktsbrott, som icke medfört omöjlighet, får väl däremot bolagsmans yrkande tillerkännas en något större betydelse. Det synes mig kunna uppställas som den allmänna regeln, att den, som vill bli befriad från ett aftaladt obligationsförhållande på grund af medkontrahentens kontraktsbrott, har att framställa yrkande härom inom skälig tid från det detta kontraktsbrott kom till hans kännedom, vid äfventyr att han eljest måste stå fast vid aftalet.[2] Och denna regel synes äfven böra anses gälla i ett bolagsförhållande. För att upplösning af bolaget skall inträda på grund af bolagsmans kontrakts-

[1] Naturligen kan yrkandet på upplösning icke dess mindre ha sin betydelse, nämligen såsom bibringande bolagsman den enligt § 31 erforderliga kännedomen om upplösningen. Under vissa omständigheter kan naturligen underlåtet upplösningsyrkande också vara att anse som tyst samtycke till slutandet af ett nytt bolagsaftal.

[2] Lagen om köp och byte ansluter sig till denna regel endast i den mån kontraktsbrytaren fullgjort hvad som motsvarar den prestation, från hvilken det är fråga om att hans medkontrahent skall bli befriad; se sålunda § 27 punkt 3 och § 32 samt § 52 st. 2 i hvad det afser häfvande. I den mån kontraktsbrytaren icke presterat följer denna lag däremot en i viss mån motsatt princip: medkontrahentens passivitet betager honom icke rätt att bli befriad från aftalets fullgörande, utan tvärtom rätten att stå fast vid aftalet; se § 26, § 31 och § 52 st. 2 i hvad det afser kräfvande af annat gods (när köparen är förlustig rätten att kräfva annat gods, men har rätt att från köpeskillingen göra ett mot felet eller bristen svarande afdrag, betyder detta ju nämligen, att han har rätt att partiellt häfva köpeaftalet, men icke rätt att få, hvad han skulle fått, om aftalet behörigen fullgjorts). Denna »status-quo-princip» synes det mig vara det naturligaste att betrakta som en speciell regel för köp och byte. Dess tillämpning på ett bolagsförhållande torde omöjliggöras redan af den mångfald olikartade förpliktelser, som i regel ingå i ett dylikt; jfr emellertid möjligen, ifråga om tyst bolag, NJA 1874 s. 285.

Lagen om köp och byte har för öfrigt gett sina nu behandlade regler närmast för fall af begånget kontraktsbrott, och om de

brott (när detta icke medfört bolagets omöjligblifvande), torde man alltså ha att fordra, att någon hans medbolagsman påyrkar upplösning inom skälig tid från det han fick vetskap om detta kontraktsbrott.[1] Detta yrkande

äfven äro att utan vidare tillämpa på ett anteciperadt kontraktsbrott torde icke vara ställdt utom all diskussion. Däraf att lagen (för att kontrahenten A:s rätt att fordra aftalets fullgörande skall hållas vid makt) fordrar, att han företager vissa åtgärder, när ett begånget kontraktsbrott från B:s sida föreligger, hvilket ju kan inträffa först när tiden för B:s prestationsskyldighet är kommen och alltså icke före en tidpunkt, som A själf varit med om att bestämma, däraf torde man icke med full säkerhet kunna sluta till att lagen ställer motsvarande fordran på A vid ett anteciperadt kontraktsbrott, som ju kan föreligga vid hvilken tidpunkt som helst. Man synes mig därför möjligen vid anteciperadt kontraktsbrott böra tillämpa den regel, som i texten framställts som den allmänna, äfven vid köp. En köpare, som mottagit säljarens meddelande om att han icke ämnar fullgöra aftalet, skulle alltså genom sin underlåtenhet att reklamera häremot icke gå miste om sin rätt att fordra aftalets fullgörande, utan om sin rätt att häfva aftalet på grund af det anteciperade kontraktsbrott, som ligger i säljarens ifrågavarande förklaring (om sedan vid prestationstiden säljaren gör allvar af sitt meddelande och icke fullgör aftalet, föreligger ju däremot ett begånget kontraktsbrott, som naturligen medför sina vanliga verkningar enligt lagen om köp och byte). Annorlunda Almén § 26 vid not 41—48.

Stadgandena om skyldighet att göra s. k. neutral reklamation ha naturligen i B. L. sin närmaste motsvarighet i preskriptionsbestämmelsen i § 15 st. 2.

[1] Något undantag från regeln om att ett dylikt yrkande erfordras, synes mig icke kunna göras för det fall, då kontraktsbrottet innebär ett brottsligt förfarande mot medbolagsman. Stadgandet i lagen om köp och byte § 53 torde nämligen, äfven om det får anses åsyfta icke blott neutrala utan äfven bestämda reklamationer (hvilket väl torde få antagas, ehuru det synes mig, som skulle det icke saknas skäl att i detta hänseende göra en skillnad mellan dessa båda tämligen olikartade slag af förklaringar och ej heller vara alldeles omöjligt att tolka uttrycket »förlust af rätten att tala å fel eller brist» i § 53 som betydande förlust af all rätt att tala å fel eller brist) vara af alltför speciell karaktär för att på detta vis analogt tillämpas på ett bolagsförhållande. Däremot får man naturligen vid bestämmande af hvilken tid, som kan anses skälig, ta hänsyn till att den bolagsman, som yrkandet är att framställa till, afvikit eller eljest är svår att anträffa.

är naturligen att framställa icke blott till kontraktsbrytaren, utan äfven till annan medbolagsman, som icke själf påyrkar upplösning på grund af kontraktsbrottet. Och vetskap om upplösningen får därför en bolagsman (kontraktsbrytaren såväl som annan) anses ha först när han vet om att upplösningsyrkande framställts hos alla bolagsmän. Före denna tidpunkt behöfver sålunda enligt § 31 ingen bolagsman, hvad hans åtgärder beträffar, underkasta sig att anse bolaget upplöst. Af hvad som sagts ofvan s. 17 följer å andra sidan, att hvarje bolagsman har rätt att beträffande sina åtgärder få bolaget ansedt som upplöst redan vid den tidpunkt, då upplösningsyrkande framställts till alla bolagsmän (äfven om han icke fått kännedom därom förrän senare). Men därvid torde man här icke kunna stanna. Kontraktsbrytarens medbolagsman synes (om öfverhufvud upplösning åstadkommes på grund af kontraktsbrottet) böra anses ha rätt att för sina åtgärders del få denna upplösning räknad som inträdd redan vid kontraktsbrottets inträffande. Ville man icke antaga detta, skulle man komma till det otillfredsställande[1] resultatet, att bolagsmannen A skulle kunna vara nödsakad att föra affärerna vidare för gemensam räkning, till dess han blifvit i tillfälle att hos den t. ex. afvikne B påyrka bolagets upplösning. Detta kan väl icke antagas vara lagens mening. I B. L:s stadgande (§ 27 st. 1), att bolagsman har att "påfordra" bolagets upplösning, torde man därför, äfven när fråga är om ett kontraktsbrott som icke medfört omöjlighet, icke böra inlägga mer, än att det för att upplösning öfverhufvudtaget skall inträda, fordras, att yrkande därom framställts inom skälig tid: har det däremot framställts inom

[1] Detta gäller tydligen äfven i den mån man anser, att yrkandet kan ersättas genom offentlig kungörelse eller andra dylika åtgärder (en fråga, som tydligen är att besvara enligt de regler, som svensk rätt i detta afseende får anses ge rörande meddelanden i allmänhet); äfven för en dylik åtgärds företagande åtgår ju nämligen relativt lång tid.

sådan tid, har kontraktsbrytarens medbolagsman rätt att för sina åtgärders del få upplösningen räknad som inträdd redan när kontraktsbrottet inträffade.

Medan B:s kontraktsbrott enligt det nu sagda i stor utsträckning befriar A från hans framtida förpliktelser på grund af bolagsaftalet, kan det synas mera tvifvelaktigt, om det ger A någon motsvarande rätt att på ett eller annat sätt få bolagsaftalet häfdt i fråga om de förpliktelser, som han redan fullgjort eller som eljest hänföra sig till den redan förflutna perioden af bolagets verksamhet. Att en dylik rätt i vissa fall skulle kunna ha skäl för sig, torde emellertid icke kunna förnekas. Det kan ju mycket väl vara så, att A beräknat, att hans andel i vinsten under en senare period af bolagets verksamhet skulle ge honom vederlag äfven för prestationer, som han fullgjort under en tidigare period,[1] ge honom ränta på medel som han haft insatta i bolaget äfven för denna tidigare period och ge honom ersättning för förlust som för denna tidigare period påförts honom. När bolagsmännen aftalat en viss tid för bolagets bestånd, före hvilken ingen skulle ha rätt att uppsäga det, så torde man väl icke sällan böra antaga, att det bland annat är dylika beräkningar, som föranledt denna aftalsbestämmelse. En sådan beräkning kan ju nu omintetgöras därigenom, att bolaget på grund af B:s kontraktsbrott upplöses i förtid. Man synes då kunna — med någon anslutning till stadgandena i lagen om köp och byte § 22 punkt 3 och § 46 punkt 3 — säga, att den bolagsverksamhet, som ägt rum före denna upplösning, står i sådant sammanhang med den, som varit afsedd att följa därefter, att det skulle lända A till förfång, om hans ställning i fråga om den förra verksamheten bestämdes efter bolagsaftalets regler, när nu den senare delen af bolagsverksamheten — på grund af den af B:s kontraktsbrott föranledda upplösningen — icke kommer till stånd. Å andra sidan finns det ju, beträffande ett bolag, som består af flera bolagsmän

[1] Jfr Knoke s. 47 vid not 8.

än A och B, intet som helst stöd för att anse, att dessa andra bolagsmän skulle vara skyldiga att på A:s yrkande underkasta sig en annan uppgörelse af mellanhafvandet med afseende å förefintliga bolagstillgångar, än den, som öfverensstämmer med bolagsaftalet. Det mellanhafvande mellan A och B, som det nu är fråga om, måste alltså, vill det synas, uppgöras vid sidan af det förfarande med afseende på bolagstillgångarna, som upplösningen på vanligt sätt medför. Vid denna uppgörelse A och B emellan synes man nu böra utgå från det belopp, som utgöres af värdet af de prestationer till bolaget, som A fullgjort utan att särskildt vederlag härför tillgodoförts honom, skälig ränta på medel, som han haft innestående i bolaget utan ränta, och den förlust, som påförts honom, allt detta minskadt med den vinst, som förts honom tillgodo; det belopp, som sålunda erhålles, kommer här att kallas A:s oersatta prestationsbelopp. Att ge A rätt att af B erhålla betalning för hela detta oersatta prestationsbelopp, skulle nu tydligen vara obilligt mot B, särskildt i ett bolag, som består af flera bolagsmän än A och B, ty utom den möjligheten, att ingen bolagsman alls haft en vinst, motsvarande den förlust, som A:s oersatta prestationsbelopp betecknar för honom,[1] kan det här ju äfven inträffa, att det är någon af de andra bolagsmännen, som haft den däremot svarande vinsten. Man synes därför böra begränsa B:s skyldighet att till A erlägga hans oersatta prestationsbelopp till den vinst, som B haft på grund af A:s ifrågavarande prestationer. Man har med andra ord att äfven för B sammanlägga värdet af hans utan särskildt vederlag fullgjorda prestationer, skälig ränta på hans utan ränta innestående medel och förlust som påförts

[1] Detta kunde man möjligen tänkas vilja jämställa med att vid ett bytesaftal den sak, som B tillbytt sig, kasuellt gått under, något som icke torde betaga A rätten att häfva aftalet och i stället för saken i fråga fordra dess värde (jfr Almén § 57 vid not 19a). En så långt gående generalisering af denna regel, som det skulle innebära att tillämpa den på den omhandlade situationen i ett bolagsförhållande, får dock säkerligen icke anses tillåten.

honom, att vidare draga detta sammanlagda belopp från beloppet af den vinst, som kommit honom tillgodo, och att i den mån något återstår, beräkna denna återstod proportionellt fördelad mellan de oersatta prestationsbelopp, som hans medbolagsmän kunna ha: endast hvad som på detta sätt beräknas för A:s oersatta prestationsbelopp blir det då, som B:s kontraktsbrott i och för sig förpliktar B att utge till A. Och ehuru regeln ifråga, som nämndt, närmast uppställts med hänsyn till bolag, som bestå af flera bolagsmän än A och B, synes den innebära den rättvisaste lösningen äfven vid bolag, som endast bestå af A och B, och den synes därför böra anses gälla äfven i ett dylikt bolag.

När B är vållande till det kontraktsbrott, som föranledt bolagets upplösning, är han naturligtvis skyldig att ersätta A den skada, som denna upplösning vållat A och alltså bl. a. den vinst, som A, enligt hvad B bort inse, skulle kunnat få, om bolagsverksamheten fortsatts till en tidpunkt, då upplösning kunnat åstadkommas utan vare sig A:s samtycke eller begående af någon rättsstridighet mot honom. Möjligen kan man nu för bestämmandet af detta skadestånds belopp uppställa den regeln, att det presumtionsvis skall sättas lika med A:s oersatta prestationsbelopp: det måste ju närmast antagas vara detta, som A beräknat att få betäckt med sin andel i vinsten af en fortsatt bolagsverksamhet. Antages denna regel, skulle man således för en hel del fall ge A rätt att af B fordra betalning för hela A:s oersatta prestationsbelopp. Men det är ju klart, att A:s fordran på sådan betalning, i den mån den öfverstiger den vinst, som B haft af A:s ifrågavarande prestationer, är af helt annan art än i den mån den motsvaras af sådan vinst. En fordran af sistnämnda slag, bör ju, enligt hvad nyss sagts, anses tillkomma A som ett slags häfningsrätt: den kan alltså göras gällande, vare sig B:s kontraktsbrott är vålladt eller icke, och B vinner intet med att mot densamma bevisa, att vinsten, om bolagsverksamheten fortsatts, icke skulle blifvit så

stor, att A genom sin andel af densamma skulle fått betäckning för det belopp, som han nu gör anspråk på att få betaldt af B. I båda dessa afseenden gäller, som redan nämndt, det motsatta om den del af A:s fordran, som öfverstiger den vinst, som B haft af A:s ifrågavarande prestationer; denna fordran är ju en skadeståndsfordran och kan alltså endast göras gällande, när kontraktsbrottet är af B vålladt; och det är endast en presumtion, att skadan uppgår till detta belopp: likaväl som A kan fordra mer, om han visar, att en fortsatt bolagsverksamhet skulle gett honom större vinst än som motsvarar hans oersatta prestationsbelopp, lika väl kan B få beloppet nedsatt, om han visar, att en fortsatt bolagsverksamhet icke skulle ha gett A ens en så stor vinst. Alltför stora anspråk får man väl heller icke ställa på den motbevisning man sålunda fordrar från B:s sida. Men om den omhandlade presumtionen sålunda bör tillämpas med en viss försiktighet, synes den mig å andra sidan fylla ett visst behof: skulle man nämligen för att tillerkänna A skadestånd alltid fordra, att han visade storleken af den skada han lidit genom bolagets upplösning, så skulle man, synes det mig, i synnerligen många fall göra A:s rätt till skadestånd illusorisk; och detta är anledningen till att jag ansett presumtionen i fråga böra uppställas, trots att något som helst lagstöd för densamma ju icke finnes.

I öfrigt torde om upplösning på grund af bolags omöjligblifvande eller bolagsmans kontraktsbrott samma regler gälla, som framställts ofvan under **4** och **5**.

7. Medan en rätt, som en person (A) gett en annan (B) att handla för A:s räkning, in dubio[1] kan återkallas efter A:s godtfinnande, kan den rätt, som en bolagsman

[1] Något mer än en dispositiv regel synes mig regeln om uppdrags återkallelighet däremot icke vara. Att B kan ha ett intresse af att få på A:s risk företaga en viss åtgärd (och detta äfven om han icke, som i ett bolagsförhållande, själf har andel i vinsten af denna åtgärd) synes mig uppenbart, och något skäl, hvarför lagen skulle vägra ett dylikt intresse skydd, inser jag icke.

har att handla för bolagets räkning, in dubio icke (annorledes än genom bolagsförhållandets upplösning) bringas till upphörande utan hans eget samtycke. Härifrån gör B. L. genom §§ 6 och 47 i visst afseende ett undantag, beträffande rätt som "genom bolagsaftal"[1] tillerkänts bolagsman "att handhafva förvaltningen eller viss del däraf".[1] Med att förvaltningsrätten skall ha tillkommit "genom bolagsaftal" får lagen väl anses åsyfta, att den icke skall vara sådan, som följer af den genom lagens dispositiva regler bestämda anordningen af förvaltningen. Att bolagsman skall ha rätt att "handhafva förvaltningen eller viss del däraf", får väl åter anses betyda, att bolagsförvaltningen eller någon bestämd del af densamma skall tillkomma någon bolagsman ensam, så att alltså de andra bolagsmännen äro uteslutna från förvaltningen i sin helhet eller från förvaltningen inom denna gren. Då nu lagens dispositiva regler aldrig medföra, att förvaltningen i sin helhet eller inom någon bestämd förvaltningsgren på detta sätt tillkommer endast en bolagsman, kunde det synas, som om på grund af uttrycket "handhafva förvaltningen eller viss del däraf" uttrycket "genom bolagsaftal" vore öfverflödigt.[2] En själfständig betydelse synes man

[1] De båda citerade uttrycken infördes vid lagens departementalbehandling på grund af inom H. D. framställda anmärkningar mot Bolagskomiténs förslag. Se K. Prop. 1895 N:o 6 s. 88—90 och s. 191.

[2] En viss betydelse kunde man visserligen tillerkänna detta uttryck såsom angifvande en begränsning af lagrummets tillämplighetsområde åt motsatt håll, nämligen gent emot en sådan förvaltningsrätt, som kan återkallas äfven utan särskilda skäl. Ett stöd för att i uttrycket inlägga en dylik innebörd erbjuder gifvetvis den (under departementalbehandlingen införda) negativa formuleringen af hufvudsatsen i § 6. Men det synes mig icke dess mindre föga tilltalande att anse uttrycket »genom bolagsaftal» uteslutande ha till syfte att påpeka den självklara satsen, att bolagsmännen kunna öfverenskomma om friare återkallelighet af den förvaltningsrätt de tillerkänna hvarandra: att dylika aftal skulle vara så vanliga, att uppmärksamheten särskildt måste fästas vid dem, kan väl nämligen icke antagas.

Naturligen skulle man också kunna ge uttrycket »handhafva

emellertid kunna tillerkänna åt detta uttryck, om man tolkar lagrummets bestämmelse om sitt tillämplighetsområde så, att de fall, då bolagsman har rätt att "handhafva förvaltningen eller viss del däraf" (hvilken rätt, som nämndt, alltid måste vara tillkommen "genom bolagsaftal") höra under lagrummets tillämpning, att de fall, då bolagsmans förvaltningsrätt icke tillkommit "genom bolagsaftal" (utan förvaltningen är anordnad i öfverensstämmelse med lagens dispositiva regler) falla utanför densamma, och att man slutligen i de fall, då bolagsmans förvaltningsrätt tillkommit "genom bolagsaftal", men icke innebär rätt att "handhafva förvaltningen eller viss del däraf", har att tillämpa eller icke tillämpa lagrummet allteftersom de förete större likhet med de förra eller med de senare af de förutnämnda fallen. Denna tolkning af lagrummet synes äfven i öfrigt ge det mest tillfredsställande och lättast tillämpliga resultatet.

Jämför man nämligen bolagsmannen A:s ställning i ett handelsbolag, i hvilket förvaltningen är anordnad enligt lagens regler, med hans ställning i ett bolag, i hvilket förvaltningen i sin helhet öfverlämnats åt honom ensam, så har han ju i båda fallen rätt att företaga förvaltningsåtgärder utan att behöfva tillkalla någon medbolagsman, men medan hans rätt att företaga en åtgärd i förra fallet betages honom därigenom att medbolags-

förvaltningen eller viss del däraf» en annan tolkning än som i texten skett. Man skulle kunna fatta detta uttryck som betydande blott och bart »ha förvaltningsrätt». Men dels skulle uttrycket ju då innebära en alldeles onödig omskrifning af hvad som uppenbarligen kan uttryckas enklare och klarare, dels skulle själfva resultatet af en dylik tolkning bli föga tilltalande. Lagrummet skulle ju nämligen då bli tillämpligt i de fall, där förvaltningen icke är anordnad i öfverensstämmelse med lagens dispositiva regler, och då dessa ju äro olika för handelsbolaget och för det enkla bolaget, skulle det, i fråga om rätten att skilja bolagsman från hans förvaltningsrätt, mellan dessa båda bolagsarter bestå en skillnad, som, såvidt jag kan finna, skulle vara alldeles omotiverad. I tysk rätt består visserligen en dylik skillnad, om också icke så särdeles djupgående; se härom Knoke s. 63.

man inlägger förbud, gäller detta ju icke i det senare fallet: alla hans medbolagsmän äro ju nämligen där "från förvaltningen uteslutna". Har en viss förvaltningsgren öfverlämnats åt A ensam, få väl på motsvarande sätt medbolagsmännen anses uteslutna från denna förvaltningsgren och alltså ett förbud från medbolagsmans sida anses vara utan verkan, när det riktar sig mot en åtgärd, som A vill företaga och som faller inom denna gren af förvaltningen. Och om slutligen förvaltningen är anordnad i öfverensstämmelse med de regler som lagen ger för ett enkelt bolag, är det ju klart, att A icke har rätt att företaga en åtgärd, som någon hans medbolagsman inlagt förbud emot: icke ens medbolagsmannens passivitet skulle ju här ha gett honom denna rätt.

Mellan en bolagsmans ställning, då hans förvaltningsrätt icke tillkommit "genom bolagsaftal" och hans ställning, då han har rätt att "handhafva förvaltningen eller viss del däraf", föreligger alltså alltid den skillnaden, att han i senare fallet har, i förra fallet saknar rätt att vidtaga åtgärd, mot hvilken medbolagsman inlagt förbud. Och efter detta kriterium synes man mig böra gå vid bestämmandet af gränsen för § 6:s tillämplighetsområde. Under regeln i detta lagrum bör man alltså anse att en bolagsmans förvaltningsrätt faller i den mån den icke är inskränkt genom medbolagsman tillkommande förbudsrätt: äfven om alla bolagsmän tillerkänts lika förvaltningsrätt, bör alltså § 6 anses tillämplig, såvida det är aftaladt, att de, ehuru förvaltningsberättigade, icke skola ha rätt att inlägga förbud mot hvarandras åtgärder. Utom lagrummets tillämplighetsområde faller däremot en förvaltningsrätt som är inskränkt af en hvar och en af medbolagsmännen tillkommande förbudsrätt: har förvaltningen öfverlämnats åt bolagsmannen A ensam, men hvar och en af medbolagsmännen, ehuru sålunda "från förvaltningen utesluten", likväl genom bolagsaftalet tillerkänts rätt att inlägga förbud mot A:s åtgärder, så är alltså A:s förvalt-

ningsrätt icke att anse som en rätt att "handhafva förvaltningen" i § 6:s mening.

Tillämpningen af § 6 blir med denna tolkning synnerligen enkel. Är det endast bolagsmannen B, som saknar rätt att inlägga förbud mot A:s förvaltningsåtgärder, kan det, då "skäl därtill är", yrkas, att B skall tillerkännas sådan förbudsrätt. Är det flera bolagsmän, som icke ha rätt att hvar för sig inlägga förbud mot A:s förvaltningsåtgärder, kan det, alltefter dens önskan, som påkallar paragrafens tillämpning, yrkas, att någon eller några af dem eller att hvar och en af dem skall tillerkännas dylik förbudsrätt. Mer än inrymmandet åt hvarje bolagsman af en dylik förbudsrätt bör däremot ingen kunna påfordra, ty när hvar och en fått en dylik förbudsrätt, har ju en situation inträdt, som, om den från början förelegat, skulle uteslutit tillämpningen af § 6. Det är sannt, att detta resultat icke särdeles väl stämmer med lagens uttryck, att bolagsman "skiljes från" sin förvaltningsrätt. Men det synes mig icke finnas någon möjlighet att ge § 6 en med detta uttryck stämmande rättsverkan: det resultatet, att en bolagsman, som ensam tillerkänts förvaltningsrätten i ett bolag, skulle kunna helt och hållet skiljas från denna, medan detta däremot icke skulle gälla om någon bolagsman i ett bolag, i hvilket förvaltningen är anordnad i öfverensstämmelse med lagens dispositiva regler — att alltså en bolagsman skulle vara skyldig att afstå förvaltningsrätten till medbolagsmän, som han genom aftalet betingat sig icke skulle ha något med förvaltningen att göra, men däremot icke till medbolagsmän, som enligt aftalet ha lika stor förvaltningsrätt som han själf — detta resultat synes mig nämligen alltför inkonsekvent för att kunna antagas vara det af lagen afsedda.

Sitt yrkande om tillämpning af § 6 mot bolagsmannen A får väl bolagsmannen B anses ha att framställa icke blott till A, utan äfven till alla öfriga bolagsmän. När yrkandet sålunda framställts till alla bolagsmän,

synes man böra anse, att den yrkade inskränkningen i A:s förvaltningsrätt utan vidare inträder, såvida skäl funnits för yrkandet. Att man icke har att fordra en domstolsåtgärd för denna verkan, torde motsättningsvis framgå af § 16; och lagen[1] synes icke[2] erbjuda något som helst stöd för att samtycke skulle vara erforderligt från A:s öfriga medbolagsmän. Icke heller torde man böra fordra, att B för dessa uppvisat skälen för sitt yrkande: den, som har intresse af att få veta, om detta är grundadt eller icke, har alltså att själf undersöka detta.

På rätten att företaga afvecklingsåtgärder efter bolagets upplösning är § 6 enligt reglerna i §§ 33 och 52 icke tillämplig. Än mindre får den då naturligen anses tillämplig på de egentliga likvidationsåtgärderna. Och äfven hvad förvaltningen under tiden före bolagets upplösning beträffar, synes det enligt §§ 3 och 47 st. 1 icke finnas något hinder för att bolagsmännen genom aftal utesluta tillämpningen af reglerna i § 6.[3]

[1] Annorlunda möjligen § 6 i Bolagskomiténs förslag (»öfriga bolagsmännen»).

[2] Af annan åsikt justitieministern i K. Prop. 1895 N:o 6 s. 191.

[3] Jfr däremot schweiziska obligationsrätten art. 525 st. 2 och art. 539 st. 2. Något skäl att anse ett aftal, som alldeles utesluter tillämpning af § 6, vara contra bonos mores synes mig icke finnas, i hvarje fall så länge bolagsman icke äfven afstått från sin rätt att påyrka upplösning på grund af trolöshet etc. från medbolagsmans sida. Annorlunda, som det vill synas, härskande tysk uppfattning; se t. ex. Staub-Pinner § 117 anm. 5.

II.

1. Bolagsmännens inbördes anspråk efter afslutad likvidation [1] bestämmas i första hand med ledning af hvars och ens insats [2] och förlustandel. Storleken af en bolagsmans insats synes, i den mån ej annat aftalats (eller följer af lagens regler om hvad som skall läggas till insatsen, hvarom nedan under III: 2), böra anses lika med summan af hans insatsprestationer, beräknade hvar och en till det lägsta [3] värde, som den vid den tidpunkt, då aftalet om

[1] Med att likvidationen är afslutad menar jag att bolagstillgångarna äro realiserade och, i den mån de åtgå därtill, använda till betalning af och afsättning för bolagsskulderna.

[2] Lagen använder stundom uttrycket »insats» i betydelsen af en prestation till bolaget (se t. ex. § 13), men i allmänhet synes den med detta uttryck mindre åsyfta själfva prestationen än det tillgodohafvande, som på grund af densamma tillkommer bolagsman. Här kommer uttrycket att fattas i betydelsen af ett tillgodohafvande. Närmare bestämdt menar jag med en bolagsmans insats summan af kreditposterna på det konto, hvars saldo bolagsmannen i fråga har rätt att utfå vid bolagets upphörande. Hvad bolagsmannen har rätt att utfå vid annan tidpunkt kommer däremot att betecknas som en hans fordran mot bolaget. I detta kapitel utgår jag från att vid bolagets upphörande ingen bolagsman har någon fordran mot bolaget, och att icke heller någon bolagsman har någon skuld till bolaget; om de särskilda regler, som gälla för dessa fall, se nedan under III och IV.

[3] Genom att bolagsman endast tillerkännes rätt att få sin insats beräknad till lägsta skäliga värdet af hvad han presterat (alltså till det värde, som medbolagsmännen vilja medgifva, där det ej kan anses oskäligt lågt), gör den i texten framställda regeln en afvikelse från den regel, som lagen om köp och byte § 5 ger för ett likartadt fall (jfr Almén § 5 före not 59). Denna afvikelse har synts mig motiverad däraf, att det i regel torde vara uteslu-

densamma träffades, skäligen kunde antagas komma att ha vid den aftalade prestationstiden.[1] Om en prestation är insatsprestation eller icke, torde åter, i brist på aftal, få afgöras efter om dess objekt är till tiden begränsadt af tiden för bolagets bestånd eller icke. En prestation af det senare slaget är in dubio att anse som insatsprestation; för en prestation af det förra slaget åter får man väl antaga, att det varit bolagsmännens mening att den presterandes vinstandel skulle utgöra vederlaget. Insatsprestation är sålunda framför allt prestation af en till tiden obegränsad förmögenhetsrätt. Arbetsprestationer äro däremot i regel icke insatsprestationer (ty prestationsskyldigheten är naturligen vid dem i regel begränsad till tiden för bolagets bestånd). Prestation af en till tiden begränsad förmögenhetsrätt är icke att betrakta som insatsprestation, om begränsningstiden är tiden för bolagets bestånd. Och äfven om begränsningstiden i första hand är annorlunda bestämd, torde man in dubio ha att antaga, att tiden för bolagets bestånd skall vara så att säga subsidiär begränsningstid, så att alltså hvad som kan återstå af rättigheten i fråga vid bolagets upphörande återfaller till den som presterat densamma: i så fall är prestationen naturligen icke utan särskildt aftal att betrakta som insatsprestation. Men det kan naturligen också vara aftaladt, att hvad som återstår af rättigheten vid bolagets

tande i den presterandes intresse, som det bestämmes, att insatsprestation i ett bolag skall fullgöras i annat än penningar.

De särskilda bevisbörderegler, som kunna anses gälla i ett bolagsförhållande, är det min mening att framställa vid den eventuella behandlingen af de processuella spörsmål, som ett bolagsförhållande kan ge anledning till.

[1] När man, som ofta sker (se, i fråga om bolag, BGB § 733 st. 2 punkt 2, Bolagskomitén s. 89; jfr, i fråga om köp, Almén § 5 vid not 28), låter vederlaget för en prestation, där ej annat aftalats, bestämmas efter värdet på en dylik prestation vid den aftalade prestationstiden, synes man mig förbise, att detta värde mellan den tid då aftalet slöts och prestationstiden kan ha undergått förändringar, om hvilka det icke kan antagas ha varit parternas mening, att de skulle träffa den presterande.

upphörande skall realiseras för gemensam räkning som annan bolagets tillhörighet, och prestation af en rättighet på dessa villkor synes in dubio böra anses som en insatsprestation, så att alltså ett belopp, motsvarande den ifrågavarande rättighetens värde skall tillgodoföras den presterande som insats.

När nu från en bolagsmans insats drages hans aftalade kvotdel i bolagsförlusten, är det klart, att denna subtraktion kan leda till ett aktivsaldo, ett passivsaldo eller intet saldo alls på hans insatskonto. Af B. L. § 35 punkt 2 och 3 framgår ju nu tydligt, att om en bolagsman (A) enligt detta beräkningssätt efter likvidationens fullbordande har ett aktivsaldo,[1] så har han också (naturligen om ej annat aftalats, hvarom nedan) rätt att få ut ett motsvarande belopp. Närmare hur han skall få ut det, framgår däremot ej alldeles klart af lagen.

Om vi till en början taga det fall i betraktande, då tillgångarna i bolaget icke lämnat något öfverskott efter betalningen af (och afsättningen för) bolagsskulderna, så finns ju i bolaget intet att betala A:s aktivsaldo med. Däremot måste tydligen en del af A:s medbolagsmän ha passivsaldi, hvilkas sammanlagda belopp måste uppgå till minst lika stor summa som sammanlagda beloppet förefintliga aktivsaldi. Af hvart och ett af dessa passivsaldi synes man således kunna beteckna en del som beräknad för A:s aktivsaldo: närmare bestämdt synes man som den för A:s aktivsaldo beräknade delen af ett passivsaldo kunna beteckna det belopp, som till passivsaldot i fråga förhåller sig som A:s aktivsaldo till hela summan förefintliga passivsaldi. Det enklaste kunde nu synas vara att ge A rätt att af hvarje medbolagsman, som har ett passivsaldo, fordra den för A:s aktivsaldo beräknade delen af detta passivsaldo. Därvid kan man dock icke

[1] Med uttrycken aktiv- och passivsaldo kommer i det följande, där ej annat säges, att förstås aktiv- resp. passivsaldo på bolagsmans insatskonto eller, med andra ord, hans behållna insats, resp. hans af insatsen icke betäckta förlustandel.

stanna, ty om man på detta sätt delade betalningsansvaret för en bolagsmans aktivsaldo mellan medbolagsmännen, så skulle resultatet häraf tydligen kunna bli, att den förlust, som bolagsmans insolvens vid bolagets upphörande medförde för hans medbolagsmän, komme att delas mellan dessa på ett helt annat sätt än som svarade mot förhållandet mellan deras aftalade kvotdelar i bolagsförlusten. Och detta torde icke kunna antagas ha varit bolagsmännens mening. Man får väl därför anse, att om någon bolagsman icke kan betala sitt passivsaldo eller någon del däraf, så skall den häraf uppkommande förlusten fördelas mellan medbolagsmännen i proportion efter deras förlustkvoter. Frågan är då, om bolagsmans insolvens måste vara på något vis konstaterad för att en dylik fördelning skall kunna begäras, om alltså A icke kan af B fordra mer än den för A:s aktivsaldo beräknade delen af B:s passivsaldo, förr än C:s oförmåga att betala sitt passivsaldo konstaterats. Detta torde knappast kunna antagas; B har icke något nämnvärdt intresse af en dylik subsidiaritet — därtill torde den tid, som han vinner genom att C:s insolvens måste konstateras, vara alltför obetydlig och oberäknelig —, medan A naturligen alltid har intresse af att få betalning af B snarast möjligt, då ju eljest B också kan bli insolvent. A synes därför böra anses ha rätt att redan i första hand fordra så mycket af B, som denne är skyldig att betala, om alla öfriga bolagsmän äro insolventa, det vill väl säga ett belopp, som, minskadt med den för A:s aktivsaldo beräknade delen af B:s passivsaldo, förhåller sig till den obetalade återstoden af A:s aktivsaldo, som B:s förlustkvot till A:s.[1] Har B intet passivsaldo, är hans betalningsskyldighet na-

[1] Eller, annorlunda uttryckt (jfr Hfr. i NJA 1899 not A 255): ett belopp, som (minskadt med den för A:s aktivsaldo beräknade delen af B:s passivsaldo) förhåller sig till A:s aktivsaldo som B:s förlustkvot till summan af A:s och B:s förlustkvoter. Om både A och B äro befriade från andel i bolagsförlusten, bör uppgörelsen dem emellan naturligen ske på samma vis som om de hade lika andel i bolagsförlusten.

turligen i konsekvens härmed att bestämma så, att han har att betala en så stor del af A:s aktivsaldo, att den till den obetalade återstoden af detta aktivsaldo förhåller sig som B:s förlustkvot till A:s. Har B ett aktivsaldo, har han naturligen för detta samma rätt mot A, som A har mot honom, och när denna hans fordran mot A kvittningsvis afräknas från A:s fordran mot honom, torde resultatet bli, att den ene bolagsmannen har att till den andre utbetala ett belopp, som ökadt med den förres aktivsaldo, förhåller sig till den obetalade återstoden af den senares aktivsaldo som den förre bolagsmannens förlustkvot till de senares. Sedan B betalat A hvad han enligt det nu sagda är skyldig att betala honom, har han naturligen rätt att i sin tur fordra en efter motsvarande princip bestämd betalning af C: närmare angifvet synes han böra anses ha rätt att af C fordra ett belopp som — minskadt, om C har ett passivsaldo, med den del af detta, som är att beräkna för den af B betalade delen af A:s aktivsaldo — förhåller sig till återstoden af hvad B betalat A — minskad, om B har ett passivsaldo, med den för A:s aktivsaldo beräknade delen af detta, resp. ökad, om B har ett aktivsaldo, med detta — som C:s förlustkvot till summan af A:s och B:s förlustkvoter.[1] Men så länge B icke betalat något till A, synes man icke kunna ge honom rätt att mot C, som fordrar, att B skall betala något af C:s aktivsaldo, göra den invändningen, att B kan komma att få betala A, och därigenom i sin ordning få en fordran mot C, ty det kan ju lika väl hända, att det blir mot C, som A i första hand vänder sig.

Vill en bolagsman förenkla uppgörelsen genom att inbetala sitt passivsaldo till bolagskassan, får man väl

[1] På motsvarande sätt har man naturligen att bestämma hvad A har att fordra af C, sedan han fått betaldt af B. I den mån uppgörelse skett mellan A, B och C, har man naturligen sedan, vid uppgörelsen mellan någon af dessa och D, att taga hänsyn till förhållandet mellan D:s förlustkvot och summan af A:s, B:s och C:s förlustkvoter, o. s. v.

anse, att han har rätt därtill. Däremot synes man icke — om det icke särskildt aftalats — böra antaga, att bolagsman är berättigad att fordra, att medbolagsman skall inbetala sitt passivsaldo till bolagskassan före likvidationens afslutande — detta bl. a. af det skälet, att ett preciserande af passivsaldots belopp väl oftast icke kan ske förr än likvidationen afslutats —; och när likvidationen är afslutad, finns det ju intet skäl för bolagsmännen att mot hvarandra yrka, att passivsaldi, i den mån de motsvara aktivsaldi, skola inbetalas till någon gemensam kassa: de ha ju då rätt att fordra denna betalning verkställd till sig själfva.

Om bolagstillgångarna lämnat ett öfverskott efter betalningen af (och afsättningen för) bolagsskulderna, och detta öfverskott likväl icke förslår till betalning af samtliga förefintliga aktivsaldi, så synes det vara en konsekvens af de regler, som nu framställts, att detta öfverskott skall fördelas mellan de bolagsmän, som ha aktivsaldi, så, att återstoderna af dessa, så vidt möjligt, komma att stå i samma förhållande till hvarandra som ifrågavarande bolagsmäns resp. förlustkvoter. Den del af en bolagsmans aktivsaldo, som sålunda skall betalas ur bolagstillgångarna, synes lämpligen kunna betecknas som hans nettoandel i bolaget. Återstoden af hans aktivsaldo utgör tydligen en hans fordran mot medbolagsmännen på samma sätt som förhållandet var med hela hans aktivsaldo i det förut behandlade fallet. Om storleken af hans fordran mot hvarje särskild bolagsman torde väsentligen gälla samma regler, som framställts i förra fallet, endast med en förändring: den för A:s aktivsaldo beräknade delen af ett passivsaldo måste tydligen i detta fall (i hvilket summan förefintliga passivsaldi ju måste vara mindre än summan förefintliga aktivsaldi) bestämmas som det belopp, som till passivsaldot i fråga förhåller sig som A:s aktivsaldo till summan förefintliga aktivsaldi.

Det fall slutligen, då bolagstillgångarna efter betalningen af (och afsättningen för) bolagskulderna lämnat ett

öfverskott, som förslår till betalning af samtliga förefintliga aktivsaldi, erbjuder ju ingen svårighet. Bolagsmans nettoandel är tydligen i detta fall lika med hans aktivsaldo. Passivsaldi förekomma ju icke i detta fall.

Som redan antydt kan det naturligen vara aftaladt, att bolagsmans förlustkvot icke skall ha den innebörd, som nu utvecklats. Det kan sålunda t. ex. vara bestämdt, att en bolagsman (A) visserligen skall påföras viss kvotdel af förlusten, men deltaga i denna endast med sin insats. Detta betyder väl i regel icke, att A aldrig skulle påföras förlust, som öfverskjuter hans insats, att han m. a. o. aldrig skulle kunna få ett passivsaldo, utan det betyder väl i regel blott, att ett dylikt passivsaldo skall ha betydelse endast under bolagets bestånd (därigenom att det måste betäckas och insatsen därefter uppgå till sitt ursprungliga belopp, innan någon vinst utdelas till A; se härom nedan under III: 2) och att A alltså icke vid bolagets upphörande skall vara skyldig att betala något för betäckningen af detta passivsaldo. Det får då naturligen i stället öfverföras på de andra bolagsmännens insatskonti och fördelas mellan dessa i förhållande till deras förlustkvoter. För alla bolagsmän kan naturligen ett dylikt förbehåll icke träffas. Detta kan ju däremot mycket väl tänkas i fråga om ett annat likartadt, men icke fullt så långt gående förbehåll, det förbehållet nämligen, att bolagsman skall vara befriad från betalningsskyldighet för betäckande af sitt passivsaldo, i den mån detta icke är beräknadt för något öfverskott af bolagsskulder öfver bolagstillgångarna, utan för medbolagsmäns aktivsaldi. Ha alla bolagsmän gjort ett dylikt förbehåll, så betyder detta ju, att hvarje bolagsmans aktivsaldo vid likvidationens afslutande skall nedskrifvas till samma belopp, som hans nettoandel utgör.[1]

Efter fullbordad likvidation af ett bolag, som varit eller skolat vara registreradt, är hvarje bolagsman naturligen gent emot medbolagsmännen förpliktad att medverka

[1] Enligt Torp s. 55—56 skall denna regel tillämpas, om ej annat aftalats.

till registrering af bolagets upphörande. Om nu någon bolagsman (A) har ett aktivsaldo, kan man fråga, om han har rätt att vägra sin medverkan till den härför erforderliga anmälan, till dess betalning tillhandahålles honom för detta hans aktivsaldo. När det icke finnes några bolagstillgångar, som svara mot detta aktivsaldo, och det alltså skall betalas af medbolagsmännen enskildt, bör frågan uppenbarligen besvaras nekande, ty någon ersättning eller något skydd för det fall att medbolagsman underlåter att fullgöra denna sin förpliktelse, beredes ju icke A därigenom, att han tillerkännes rätt att hålla denne (och möjligen förefintliga andra bolagsmän) kvar under en registrerad firma. Däremot synes man möjligen på stadgandet i B. L. § 36 st. 2 kunna stödja en rätt för A att innehålla sin medverkan till anmälan om bolagets upphörande, till dess hans nettoandel af bolagstillgångarna tillhandahålles honom, och om (som nedan under V och VI antages) registreringen är af inflytande på det skydd, som bolagsmans rätt i fråga om bolagstillgångarna åtnjuter mot medbolagsmans borgenärer, saknas det ju heller icke skäl för att tillerkänna A en dylik "retentionsrätt". Vice versa synes man böra tillerkänna A:s medbolagsmän rätt att innehålla betalningen för hans aktivsaldo, till dess han ger sin medverkan till anmälan om bolagets upphörande, detta bl. a. därför, att, så länge bolaget ännu är registreradt, kan ju (såvida icke för bolagets representation fordras alla bolagsmäns samverkan) A eller någon annan bolagsman ådraga sina medbolagsmän förpliktelser, efter hvilkas uppfyllande en A:s medbolagsman kan komma att få ett regressanspråk mot A. Och någon skillnad i fråga om den medbolagsmännen sålunda tillerkända retentionsrätten bör tydligen icke göras mellan ett belopp, som skall betalas af dem enskildt, och ett belopp, som A har att erhålla ur bolagstillgångarna.

Om en bolagsman (A) har rätt att vid bolagets upphörande utfå någon sak af bolaget (t. ex. därför att bolaget endast haft nyttjanderätt till densamma) kunde man

ifrågasätta, att denna finge af bolagsmännen innehållas, till dess A fullgjorde de förpliktelser, som han gentemot medbolagsmännen är skyldig att fullgöra vid bolagets upphörande (betalning af deras aktivsaldi och medverkan till anmälan om bolagets upphörande). Emellertid synes denna fråga böra besvaras nekande; då någon rätt att realisera saken och dymedelst skaffa sig betäckning för hvad A försummar att betala ju icke tillkommer medbolagsmännen, så synes en rätt för dem att innehålla saken på grund af försummad betalning icke ha tillräckligt goda skäl för sig för att kunna antagas utan direkt stöd i lag; och på grund af A:s försummelse att medverka till anmälan om bolagets upphörande bör en dylik retentionsrätt då tydligen med ännu mera skäl icke anses tillkomma medbolagsmännen.

Om en bolagsman (A), hvars kontraktsbrott föranledt bolagets upplösning, på grund häraf är skyldig [1] att till en medbolagsman (B) återbära vinst eller erlägga skadestånd, så är det ju klart, att B har rätt att kvittningsvis afräkna detta belopp från det, som han kan vara skyldig att med enskilda medel betala af ett A:s aktivsaldo. Mera tvifvelaktigt synes det vara, om B bör tillerkännas någon rätt att ur A:s nettoandel få godtgörelse för sin nämnda fordran mot A. För ett nekande svar på denna fråga kunde man anföra, att mot en A:s rätt att utfå ett belopp ur bolagsförmögenheten endast bör få afräknas ett belopp, som han är skyldig att prestera till bolagsförmögenheten, medan det här ju är fråga om ett belopp, som A är skyldig att prestera till B enskildt. För ett jakande svar kunde åter anföras, att denna A:s prestationsskyldighet till B dock synnerligen nära sammanhänger med bolagsförhållandet. Möjligen är ett jakande svar därför det riktiga; dock får man väl göra den inskränkningen i B:s ifrågavarande rätt, att han icke kan begagna sig af densamma, i den mån han själf — på

[1] Närmare om denna skyldighet se ofvan s. 31—34.

grund af bolagsförhållandet eller eljest — har en förfallen skuld till A; läte man B äfven i detta fall ha rätt att göra sig betäckt för sin fordran mot A ur dennes andel af bolagstillgångarna, skulle man ju därigenom kränka A:s intresse af att få mot sin fordran hos B kvitta sin skuld till denne. Klart är ju slutligen, att B aldrig har rätt att vägra sin medverkan till registrering af bolagets upphörande, därför att A icke fullgjort sin nu ifrågavarande betalningsskyldighet, och att en sak, som A har rätt att utfå, icke heller får innehållas af detta skäl.

2. Om bolagets tillgångar icke varit tillräckliga för betalning af bolagsskulderna, så är det klart, att summan af förefintliga passivsaldi måste öfverskjuta summan aktivsaldi med ett belopp, lika stort, som det belopp af bolagsskulderna, som efter bolagstillgångarnas användande återstår obetäckt. Af hvarje passivsaldo synes man därför kunna beteckna en del som beräknad för hvar och en af de i detta obetäckta skuldbelopp ingående bolagsskulderna: närmare bestämdt synes man som den för en viss af dessa öfverskjutande bolagsskulder beräknade delen af A:s passivsaldo — eller, hvilket naturligen är detsamma, som den för A:s passivsaldo beräknade delen af denna bolagsskuld — böra beteckna det belopp, som till A:s passivsaldo förhåller sig som skulden i fråga till summan förefintliga passivsaldi.

Om vi nu tillsvidare tänka blott på de fall, då bolagsmännen gent emot bolagsborgenärerna svara solidariskt för bolagsskuldernas betalning, så torde det väl framstå som en klar följd af allmänna rättsgrundsatser, att, om A efter likvidationens fullbordande behörigen betalat en af dessa obetäckta bolagsskulder, har han, i den mån denna betalning öfverstigit den för skulden i fråga beräknade delen af A:s passivsaldo, en regressfordran mot medbolagsmännen. Samma skäl, som under **1** framhållits för att betalningsansvaret för en bolagsmans aktivsaldo icke borde vara deladt mellan medbolagsmännen efter passivsaldi, samma skäl talar tydligen mot en sådan del-

ning af betalningsansvaret för A:s ifrågavarande regressfordran; och det tydligen med ännu större styrka, ty medan det berott på hvar och en bolagsmans samtycke, att hans insats varit större eller mindre och att han alltså fått ett större eller mindre aktivsaldo, är det ju en ren tillfällighet, att det blifvit A och icke någon annan bolagsman, som fått betala denna bolagsskuld. Och liksom det under 1 framhållits, att betalningsansvaret för en bolagsmans aktivsaldo icke ens bör anses deladt efter passivsaldi, till dess någon bolagsmans oförmåga att betala sitt passivsaldo på ett eller annat vis konstaterats, likaså bör med ännu mera skäl icke heller en dylik delning af primäransvaret kunna påkallas, när fråga är om betalning af A:s regressfordran.[1] A bör således redan i första hand kunna af medbolagsmannen B fordra mer än den för B:s passivsaldo beräknade delen af den bolagsskuld, som A betalat. Men å andra sidan synes det icke finnas något skäl att tillerkänna A rätt att af B fordra hela det belopp af denna skuld, som icke är att beräkna för A:s eget passivsaldo:[2] om B betalar A det belopp, som han är

[1] Jfr emellertid NJA 1899 not A 255.

[2] För att tillerkänna A en så långt gående rätt skulle man visserligen kunna hämta ett stöd från stadgandet i U. P. § 10 mom. 8, om detta stadgande tolkas på det sätt som synes vara det allmänna (se t. ex. Trygger s. 553—554, Ekström s. 249—254) och som dess ordalag måhända närmast inbjuda till. Emellertid synes det mig icke omöjligt att tolka detta stadgande till öfverensstämmelse med de i texten framställda reglerna. Tolkas det så, har tydligen i det af Ekström s. 253 anförda exemplet A rätt att af B fordra hälften af den betalade skulden, därefter A och B rätt att af C fordra hvardera $^1/_6$ och slutligen A, B och C rätt att af D fordra hvardera $^1/_{12}$. Ur ändamålsenlighetssynpunkt synes mig denna regel vara att föredraga framför den som man vanligen inlägger i det omhandlade stadgandet — enligt hvilken A ju (om det icke är konstateradt, att någon gäldenärs andel icke kan utfås af honom) har rätt att fordra, att B betalar $^3/_4$. — Denna sistnämnda regel medför ju nämligen för B en olägenhet, motsvarande den som regeln i BGB § 426 — enligt hvilken A ju (om det icke är konstateradt att någon gäldenärs andel icke kan utfås af honom) endast har rätt att fordra $^1/_4$ af B — medför för A.

skyldig att bära, såvida alla öfriga bolagsmän skulle befinnas vara insolventa, så ser jag icke, hvilket berättigadt anspråk A har på att få mera. B synes alltså böra anses skyldig att till A betala ett belopp, så stort, att detsamma, minskadt med den för B:s passivsaldo beräknade delen af den af A betalade bolagsskulden, förhåller sig till återstoden af denna, minskad med den för A:s passivsaldo beräknade delen af densamma, som B:s förlustkvot till A:s. För hvad B sålunda betalat har han naturligen sedan en efter motsvarande princip bestämd regressrätt mot de öfriga bolagsmännen.

Hur mycket B enligt dessa regler skall betala till A i de fall, då B eller A eller båda intet passivsaldo ha, torde utan svårighet framgå af det redan sagda. Har A eller B ett aktivsaldo, så är tydligen den fordran, som detta ger mot den andre att lägga till, resp. draga ifrån A:s nu behandlade regressfordran. Och likaså är det klart, att, om B (direkt till borgenären eller i regressväg till någon annan bolagsman) betalat en bolagsskuld, har han härför en motsvarande fordran mot A, som A har mot honom, och rätt att få denna fordran kvittningsvis afräknad från A:s. Däremot skulle väl enligt allmänna rättsregler B icke mot A:s regressfordran kunna göra den invändningen, att obetalade bolagsskulder ännu återstå och att B kan komma att få betala dessa och således få en fordran mot A. Och ännu mindre skulle naturligen en bolagsman ha rätt att af medbolagsman fordra någon prestation i och för betalningen af bolagsskulder som han själf ännu icke betalat.

En tillämpning af de senast framställda reglerna skulle emellertid, efter hvad det vill synas, icke alltid leda till ett fullt tillfredsställande resultat. Det kan ju dröja länge, innan en bolagsman alls *kan* betala de öfverskjutande bolagsskulderna — när detta kan ske beror ju helt och hållet på den prestationstid för dessa, som gäller i förhållande till borgenärerna —; under tiden kunna medbolagsmän, som vid likvidationens afslutande voro sol-

venta, ha blifvit insolventa, eller de kunna i hvarje fall ha blifvit för den betalande bolagsmannen svåråtkomligare än de voro vid likvidationens afslutande. Detta gör ju, att det kunde finnas skäl för att ålägga bolagsmännen en förpliktelse att redan vid likvidationens afslutande betala sina passivsaldi, äfven i den mån de äro beräknade för bolagsskulder, som först senare förfalla till betalning; betalningen af dessa delar af deras passivsaldi skulle då naturligen vara att fullgöra till en gemensam fond, som vore att afsätta till bolagsskuldernas betalning, på samma sätt som det i § 35 punkt 1 stadgas om bolagstillgångarna. En dylik skyldighet skulle naturligen också medföra sina olägenheter: bolagsman blefve ju därigenom förpliktad att betala belopp före en förfallotid, som han kanske beräknat att komma i åtnjutande af. Men det är att märka, att denna beräkning ju icke sällan ändå kan komma att slå fel; så snart någon hans medbolagsman har rätt att representera bolaget utåt, kan han ju nämligen med borgenärerna öfverenskomma om förändring i de aftalade förfallotiderna. Möjligen bör därför frånvaron af hänvisning till § 13 i §§ 33 och 52[1] anses innebära, att en bolags-

[1] Frånvaron af hänvisning till § 13 i §§ 33 och 52 synes kunna tolkas på flera olika sätt. Man kan ju således fatta densamma såsom blott och bart innebärande, att bolagsman vid bolagets upphörande kan vara skyldig att betala sitt passivsaldo till medbolagsmännen. Antager man, att det är denna regel, som ligger i den ifrågavarande bristande hänvisningen, skulle detta ju otvifvelaktigt vara ett argument mot den nedan (under III: 1) framställda tolkningen af § 13 såsom handlande endast om prestationer till den gemensamma förmögenheten, icke om prestationer till medbolagsmännen enskildt. Något särdeles vägande argument mot denna tolkning skulle det väl dock icke vara.

Både den nu antydda och den i texten framställda tolkningen af § 33:s brist på hänvisning till § 13 utgår från att det är först vid likvidationens slut, som man skall upphöra att tillämpa § 13. Detta synes nog äfven ha varit afsikten vid lagens affattning. Bolagskomiténs förslag innehöll nämligen i sitt mot nuvarande § 33 svarande stadgande (§ 24) en hänvisning till det mot nuvarande § 13 svarande stadgandet (§ 10). Denna hänvisning

man har den ifrågasatta skyldigheten att, när likvidationen afslutats, inbetala den för de öfverskjutande bolags-

ströks vid förslagets departementalbehandling, samtidigt med att uttrycket »under likvidationen» utbyttes mot uttrycket »vid likvidationen». Skillnaden mellan dessa båda uttryck får man väl fatta så, att det förra betyder »under den tid, som likvidationen pågår», medan det senare betyder: »under den tid, som likvidationen pågår, och vid likvidationens slut». Det får väl antagas, att det var denna förändring i uttryckssättet, som föranledde, att någon hänvisning till § 13 icke gjordes. Hvari sedan anledningen låg till att uttrycket »under likvidationen» utbyttes mot »vid likvidationen», är mig icke fullt klart; hvarken af de från Bolagskomiténs förslag kvarstående hänvisningarna (till §§ 5, 7 och 14) eller af de i den kungl. propositionen tillagda (till §§ 8 och 15) kan det väl komma i fråga, att någon skulle kunna tillämpas vid likvidationens slut. I något högre grad synes då ett uttryck, som omfattar äfven likvidationens slut, vara motiveradt af den under riksdagsbehandlingen (i öfverensstämmelse med hemställan inom H. D.; se K. Prop. s. 98) införda hänvisningen till § 10, ty denna hänvisning skulle ju (se K. Prop. a. st.) afse »den slutliga vinsten eller förlusten».

Hvilka motiven till lagrummets affattning än varit, är det emellertid klart, att uttrycket »vid likvidationen» visserligen kan anses betyda »under den tid likvidationen pågår och vid likvidationens slut», men att det omöjligen kan anses betyda endast »vid likvidationens slut». Uttrycket i fråga utesluter sålunda i hvarje fall icke möjligheten att tolka den bristande hänvisningen till § 13 så, att man skall upphöra att tillämpa § 13 redan vid likvidationens början. Som resultat af en dylik tolkning låge det väl närmast att tänka sig den regeln, att bolagsman redan under pågående likvidation är skyldig att inbetala något af sitt passivsaldo, en regel, hvars riktighet jag bestridt (se ofvan s. 45). Men man kunde också tänka sig ett helt annat resultat af tolkningen i fråga. I § 13 förklaras det, att bolagsman icke är skyldig att fullgöra andra än utfästa tillskott; indirekt uttalar stadgandet alltså, att han är skyldig att fullgöra utfästa tillskott. Man kunde nu möjligen säga, att det vore detta indirekta uttalande i § 13, som lagen förklarat otillämpligt under likvidationen. Att § 33 icke hänvisar till § 13 skulle alltså betyda: när bolaget träder i likvidation, bortfaller bolagsmans skyldighet att fullgöra utfästa tillskott. Denna regel synes mig i viss mån riktig (se nedan under IV). Att stödja densamma på att §§ 33 och 52 icke hänvisa till § 13 är dock måhända ett något artificiellt sätt att tolka denna bristande hänvisning på.

skulderna beräknade delen af sitt passivsaldo till en gemensam fond; så synnerligen mycket synes man dock icke böra fordra för att denna skyldighet skall anses vara genom bolagsaftalet utesluten.

När bolagsmännen icke ansvara solidariskt för alla bolagsskulder, är det klart, att de spörsmål, som nu behandlas, uppkomma endast i den mån det efter likvidationens afslutande kvarstår bolagsskulder, beträffande hvilka åtminstone någon bolagsmans ansvar gent emot borgenären uppgår till högre belopp än den för hans passivsaldo beräknade delen. Det är klart, att detta inträffar jämförelsevis sällan, ty vid bolagstillgångarnas användande till betalning af och afsättning för bolagsskulderna ha bolagsmännen naturligen rätt att af hvarandra fordra, att i första hand de skulder, som bolagsman sålunda står i större ansvar för utåt än inåt, bli de, som betäckas. Om emellertid icke dess mindre solidariska skulder kvarstå efter likvidationens afslutande, har man naturligen att beträffande dessa tillämpa samma regler om regressrätten, som i det fall, då bolagsmännen svara solidariskt för alla bolagsskulder. Och när bolagsskulder kvarstå, för hvilka betalningsansvaret utåt visserligen är deladt mellan bolagsmännen, men icke deladt på samma vis som i förhållandet mellan bolagsmännen inbördes, får man väl anse, att A, sedan han betalat den del af skulden, som han är skyldig att betala borgenären, har rätt att af det belopp, hvarmed det sålunda betalade öfverskjuter den för A:s passivsaldo beräknade delen af skulden i fråga — kalla detta för öfverskottsbeloppet — fordra, att B betalar ett belopp, så stort, att det, minskadt med den för öfverskottsbeloppet beräknade delen af B:s passivsaldo, förhåller sig till återstoden — jag menar naturligen här som eljest med återstoden hvad som efter B:s betalning till A kommer att återstå — af öfverskottsbeloppet, som B:s förlustkvot till A:s.

Af samma skäl, som anförts ofvan under **1**, gäller naturligen, att A icke har rätt att vägra sin medverkan

till registreringsanmälan om bolagets upphörande, därför att medbolagsman försummar att betala honom hans regressfordran, likasom att medbolagsman å sin sida är berättigad att innehålla betalningen för denna regressfordran, till dess A medverkar till anmälan i fråga. Af samma skäl som anförts under **1**, gäller tydligen likaledes, att en sak, som B har rätt att vid bolagets upphörande utfå, icke får innehållas af medbolagsmännen, därför att B icke behörigen betalar deras regressfordringar.

3. När ett bolagsförhållande bringas till upphörande genom likvidation enligt B. L:s regler, erfordras ju inga särskilda bestämmelser om uppskattningen af bolagstillgångarnas värde: detta framgår ju då omedelbart af den verkställda försäljningens resultat. Annorlunda förhåller det sig tydligen, när bolagsförhållandet skall bringas till upphörande genom att någon bolagsman (A) utlöses af den eller de öfriga. I fråga om bolagsskulderna är motsättningsförhållandet visserligen icke fullt så skarpt: det kan ju, äfven när likvidation sker, stundom vara tvifvelaktigt, till hvilket värde en bolagets förpliktelse skall beräknas; men tydligt är ju, att äfven de svårigheter, som detta spörsmål erbjuder, genomgående äro större vid utlösning än vid likvidation. Med det af lagen i § 30 använda uttrycket "grunden för bolagsmans eller hans rättsinnehafvares utlösande" har man därför säkerligen att förstå reglerna för bolagstillgångarnas och bolagsskuldernas uppskattning. Äro dessa regler icke fastställda genom bolagsmännens aftal,[1] är utlösningsaftalet alltså ogiltigt och hvarje bolagsman har rätt att fordra, att likvidation sker på vanligt sätt.

Ingår fast egendom bland bolagets tillgångar, så torde

[1] Att reglerna i fråga äro sådana, att uppskattningen kan ske redan när den omständighet inträffar, som föranleder bolagsmannens utträde, är däremot naturligen icke nödvändigt; äfven en hänvisning (beträffande uppskattningen i dess helhet eller någon del af densamma; jfr i senare hänseendet BGB § 740) till fakta, som först senare kunna konstateras, är naturligen fullt tillräcklig.

A icke heller om grunden för utlösningen är bestämd vara skyldig att underkasta sig att medbolagsmännen tillösa sig denna, såvida icke bolaget är ett handelsbolag och flera än en bolagsman återstå efter A:s utlösande. I andra fall har sålunda A rätt att trots utlösningsaftalet påyrka fast egendoms försäljning för gemensam räkning. Detta torde emellertid ej utgöra något hinder för medbolagsmännens rätt att tillösa sig bolagets öfriga egendom, såvida den aftalade grunden för utlösandet kan tillämpas på denna ensam.

Ordalagen i § 30 kunna möjligen anses ge vid handen, att lagen närmast haft för ögonen det fall, då det tillkommer A:s medbolagsmän att välja, om de vilja låta bolaget träda i likvidation eller utlösa A. Och i hvarje fall torde det ligga närmast att tolka ett aftal om utlösande på detta sätt; alldeles särskilda omständigheter skola alltså föreligga för att man skall antaga, att det varit bolagsmännens mening, att A skulle själf ha rätt att påyrka, att medbolagsmännen skola utlösa honom.

När nu en omständighet inträffar, som enligt bolagsaftalet ger A:s medbolagsmän rätt att utlösa honom, får man väl antaga, att medbolagsmännen på A:s förfrågan äro skyldiga att inom skälig tid ge besked, om de vilja begagna sig af denna sin utlösningsrätt. Samtidigt med denna förklaring måste de väl äfven — naturligen såvida ej enligt aftalet själfva utlösningen skall ske först vid senare tidpunkt[1] — tillhandahålla A hans aktivsaldo och de saker, som han har rätt att utfå vid bolagets upphörande. Vidare är det klart, att om det bolag, som A skall utträda ur, är ett sådant, att bolagstillgångarna i sin helhet äro undantagna från bolagsmans konkurs, så går ju A, när han utträder ur bolaget utan att bolagsskulderna dessförinnan betalats, miste om den säkerhet, som bolagstillgångarna skulle ha erbjudit honom mot

[1] Detta måste naturligen antagas, i den mån utlösningsbeloppets storlek är beroende af fakta, som ännu icke inträffat; jfr ofvan s. 55 not 1.

att få med enskilda medel vidkännas betalning för bolagsskulderna. A torde därför böra anses ha rätt att vid sitt utträde ur ett sådant bolag fordra, att medbolagsmännen ge honom säkerhet för de bolagsskulder, som A är ansvarig för gent emot tredje man; det anförda skälet borde väl föranleda, att säkerheten finge begränsas till beloppet af bolagstillgångarnas värde vid A:s utträde, men de skäl, som ofvan under 2 anförts för att en bolagsman vid likvidations afslutande skall vara skyldig att till en gemensam kassa inbetala den för bolagsskulderna beräknade delen af sitt passivsaldo, torde här böra föranleda till, att A har rätt att fordra säkerhet äfven för den del af bolagsskulderna, som motsvaras af medbolagsmännens passivsaldi. Af detta senare skäl torde A böra anses ha rätt att få säkerhet för bolagsskulderna (i den mån han utåt ansvarar för dem), äfven när det bolag, som han utträder ur, är ett sådant, att bolagstillgångarna vid någon bolagsmans konkurs indrages i denna till hans bruttoandel. När bolaget varit eller skolat vara registreradt, har A naturligen också rätt att fordra, att medbolagsmännen vidtaga åtgärder för registrering af A:s utträde. Åsidosätta medbolagsmännen de förpliktelser, som de enligt det sagda äro skyldiga att fullgöra vid A:s utlösande, får man väl anse, att A, om han vill, har rätt att icke fästa något afseende vid deras utlösningsyrkande, och att likvidation alltså på A:s yrkande inträder i vanlig ordning.

Har A ett passivsaldo, torde det vara klart, att han vid sitt utträde har att till medbolagsmännen betala den del af detta, som är beräknad för deras aktivsaldi. Och äfven den del af detsamma, som är beräknad för de bolagstillgångarnas värde öfverskjutande bolagsskulderna — hvilken del A ju, om bolaget bragts till upphörande genom likvidation, enligt det under 2 sagda skulle ha haft att inbetala till en för bolagsskuldernas betalning afsatt, gemensam fond — synes det vara naturligast att antaga, att A är skyldig att betala till den eller de med-

bolagsmän, som lösa till sig bolagstillgångarna, mot att denne eller dessa ställa A säkerhet för ett mot denna del af hans passivsaldo svarande belopp. Dessutom ha de naturligen på samma sätt som i det nyss behandlade fallet skyldighet att ge A säkerhet för bolagsskulderna, i den mån de motsvaras af bolagstillgångarna och medbolagsmännens egna passivsaldi, samt att utge saker som A har rätt att utfå vid bolagets upphörande, och att vidtaga åtgärder för åstadkommande af registrering af A:s utträde. Att de icke ha någon rätt att uppskjuta fullgörandet af de båda senare förpliktelserna i afvaktan på att A skall inbetala sitt passivsaldo, torde framgå af samma skäl, som vid behandlingen af motsvarande spörsmål anförts under 1 och 2; däremot får man väl anse, att de af den säkerhet, som de äro skyldiga att ställa A, ha rätt att innehålla hvad som motsvarar det belopp som A försummat att inbetala af sitt passivsaldo.

Om flera än en bolagsman kvarstå efter A:s utlösande och om, vid upphörandet af bolagsförhållandet dessa bolagsmän emellan, en af dem (B) lider förlust därigenom, att en annan af dem (C) icke kan betala ett passivsaldo, som han hade redan vid tidpunkten för A:s utträde (och som alltså föranledts af bolagsverksamhet, i hvilkens utgång A haft att deltaga), så skulle väl de principer, som under 1 och 2 framställts som gällande för uppgörelsen efter likvidation, snarast leda till att A hade att i proportion efter förlustkvot deltaga i denna B:s förlust; åtminstone borde detta väl gälla, om C:s insolvens förelegat redan när A utträdde. Men det kan icke gärna antagas, att bolagsmännen afsett, att ett så svårbevisadt faktum som uppkomsttiden för C:s insolvens skulle vara bestämmande för rättsförhållandet dem emellan. Och det synes öfverhufvudtaget vara det naturligaste att antaga, att B, om han vill begagna sig af sin rätt att utlösa A, är skyldig att afstå från sitt anspråk på att A skall deltaga i förlust, som kan föranledas af en kvarstående bolagsmans oförmåga att betala sitt passivsaldo.

Om någon af de bolagsmän, som utlösa A, förbehållit sig att endast med sin insats behöfva deltaga i bolagsförlusten, och denne bolagsman (B) vid A:s utträde har ett passivsaldo, så skulle ju de grundsatser, som under 1 framställts som gällande vid uppgörelsen efter likvidation, leda till att detta passivsaldo beräknades fördeladt på hans obegränsadt ansvariga medbolagsmän, och om A är en sådan, skulle han alltså vid sitt utträde vara skyldig att betala en del af detta i första hand B påförda passivsaldo. Men äfven på denna punkt får man möjligen anse det vara det naturligaste att göra en afvikelse från de principer, som gälla vid likvidation: de öfriga kvarstående bolagsmännen torde, om de vilja begagna sig af sin rätt att utlösa A, också få anses skyldiga att ensamma öfvertaga ansvaret för den förlust, som efter kvotdelsberäkning skulle falla på B, men som öfverskjuter hans insats.

III.

1. Med att en bolagsman (A) har en fordran mot bolaget menar jag, att han har rätt att utfå ett belopp ur bolagstillgångarna vid en annan tidpunkt än bolagets upphörande. Om denna tidpunkt (som synes kunna betecknas som "fordrans förfallotid mot bolaget") ännu icke inträffat, när bolagets likvidation är afslutad, synes man böra antaga, att A har rätt att fordra, att ett belopp af bolagstillgångarna afsättes för betalning af denna fordran, på samma sätt som ett dylikt belopp ju skall afsättas för betalning af bolagets skulder till tredje man. Förslå bolagstillgångarna icke härtill, måste ju bolagsmännen eller några af dem ha passivsaldi, och af hvarje sådant kan tydligen den del sägas vara beräknad för A:s ifrågavarande fordran, som till passivsaldot i fråga förhåller sig som A:s fordran till summan passivsaldi. Samma skäl, som ofvan under II: 2 anförts för bolagsmännens skyldighet att till en gemensam fond inbetala de för skulderna till tredje man beräknade delarna af deras passivsaldi, samma skäl synas nu tala för att A:s medbolagsmän skola ha en dylik inbetalningsskyldighet beträffande de delar af deras resp. passivsaldi, som äro beräknade för A:s ifrågavarande fordran mot bolaget; något skäl att stadga skyldighet för A att till en gemensam kassa inbetala den mot hans fordran svarande delen af hans eget passivsaldo finns ju däremot icke. På motsvarande sätt får det väl anses gälla, att om A, när han utlöses ur bolaget, har en ännu icke förfallen fordran mot bolaget, ha de utlösande med-

bolagsmännen att ställa säkerhet för denna i den mån den motsvaras af bolagstillgångar eller deras passivsaldi, och att A icke har någon skyldighet att inbetala sitt passivsaldo, i den mån det är beräknadt för hans egen fordran mot bolaget.

Om förfallotiden för A:s fordran mot bolaget infaller under bolagets bestånd, torde det vara klart, att A har rätt att fordra, att förefintliga bolagstillgångar användas till betalning af hans fordran. Man kunde emellertid ifrågasätta, om han icke borde anses vara skyldig att underkasta sig ett uppskof med denna betalning, när den för densamma erforderliga realisationen af bolagstillgångarna, enligt hvad A inser eller bör inse, skulle medföra en skada, som kan undvikas genom uppskofvet. Som stöd för uppställandet af en dylik regel kunde man vilja anföra, att en bolagsman ju enligt § 34 st. 1 måste för skadas undvikande underkasta sig ett uppskof med bolagets likvidation, hvilket ju kan leda till ett uppskjutande af den tidpunkt, då han har rätt att få ut sitt aktivsaldo. Men denna analogi är tydligen ingalunda bindande, och särskildt då A:s fordran uppkommit därigenom, att han betalat en bolagsskuld, som han varit betalningsskyldig för gent emot borgenären, synes mig den ifrågasatta regeln icke kunna antagas: om bolagsborgenären hållit sig till bolagstillgångarna, hade han ju icke behöft taga någon hänsyn till att dessas realiserande medförde skada, och A hade ju på grund af § 13 icke varit skyldig att göra något tillskott för denna skadas undvikande; den tillfälliga omständigheten, att bolagsborgenären nu i stället vändt sig mot A, synes då icke böra medföra någon skillnad i dennes ställning gent emot medbolagsmännen. Och då något stöd icke finnes för att andra A:s fordringar skulle följa andra regler än den nu senast behandlade,[1] så torde man

[1] Icke ens hvad bolagsmans vinstandel beträffar innehåller ju B. L. något, som inskränker hans lyftningsrätt med hänsyn till den skada, som dess utöfvande kan vålla bolaget; annorlunda HGB § 122.

som allmän regel böra uppställa, att A har rätt att vid förfallotiden få sin fordran mot bolaget betald, äfven om den härför erforderliga realisationen af bolagstillgångarna medför en skada, som kunnat undvikas genom ett uppskof. Själf har A naturligen rätt att företaga en dylik realisationsåtgärd, i samma mån som han har rätt att företaga förvaltningsåtgärder öfverhufvud; och under likvidationen får man väl anse honom ha rätten att företaga nu ifrågavarande realisationsåtgärder äfven i den mån han har rätt att företaga likvidationsåtgärder.[1] Å andra sidan är det klart, att om någon medbolagsman erbjuder sig att med enskilda medel betala hela A:s förfallna fordran, har A icke rätt att få en dylik realisationsåtgärd företagen; möjligen bör man därför anse, att A måste ha underrättat sina medbolagsmän, innan han har rätt att påkalla — resp. att själf företaga — en åtgärd, hvars berättigande endast ligger däri, att den skaffar A betalning för hans fordran.

När det vid fordrans förfallotid icke finns tillräckliga bolagstillgångar för dess betalning, synes man möjligen enligt grunderna för § 13 böra tillerkänna A rätt att påyrka bolagets upplösning:[2] lagrummet i fråga förklarar ju nämligen, att bolagsman icke är skyldig att göra

[1] Ville man icke antaga det senast sagda, skulle, om A varit utesluten från förvaltningsrätt, den egendomliga situationen komma att föreligga under bolagets likvidation, att A vore berättigad att själf företaga realisationsåtgärder, som icke medföra skada, och berättigad att af medbolagsmännen fordra företagandet af äfven sådana realisationsåtgärder, som medföra skada, men däremot icke berättigad att själf företaga dessa senare realisationsåtgärder.

[2] Jfr Knoke s. 37. Hvad Knoke anför som den hufvudsakliga fördelen för A af att upplösning inträder, äger tydligen icke tillämpning, om man antager den åsikt, som nedan i texten framställes som den riktiga i fråga om A:s rätt att under bolagets bestånd fordra betalning af medbolagsmännen enskildt. Däremot är det klart, att upplösningen för A alltid medför den fördelen, att han slipper att vidare deltaga i en bolagsverksamhet, som gett så dåligt resultat. Att upplösningen äfven kan bereda A andra fördelar framgår af det som sagts vid närmast föregående not.

icke utfästa tillskott för bolagsverksamhetens fortsättande, och om A, ehuru han icke vid aftalad tid får betalning för en sin fordran mot bolaget, skulle vara skyldig att låta bolagsverksamheten fortsättas, synes det mig, som skulle detta vara ekonomiskt likvärdigt med att han vore tvungen att göra ett icke utfäst tillskott. Man kunde nu ifrågasätta, om icke denna A:s rätt att påyrka upplösning likväl borde bortfalla, när en medbolagsman erbjuder sig att med enskilda medel betala A:s ifrågavarande fordran. Men inskränkningen i A:s rätt att påyrka upplösning bör nog icke göras fullt så långt gående. Om bolagstillgångarna en gång äro otillräckliga för betalningen af en A:s fordran mot bolaget, synes sannolikheten vara så pass stor för att de fortfarande komma att förbli otillräckliga och för att A alltså inom längre eller kortare tid ånyo skall komma i den situationen att ha en förfallen och ur bolagstillgångarna obetalbar fordran mot bolaget, att det torde böra fordras, att särskilda omständigheter tala emot denna sannolikhet, för att medbolagsmannens erbjudande af betalning skall betaga A hans upplösningsrätt. Å andra sidan är det klart, att A har den nu behandlade upplösningsrätten, endast om det är på bolagstillgångarnas otillräcklighet, som det beror, att han icke får betalning för sin fordran. Om det finns tillräckliga bolagstillgångar för betalning af A:s fordran, men den bolagsman, som innehar dem, vägrar A betalning, så kan detta naturligen efter omständigheterna ge A rätt att påyrka bolagets upplösning enligt B. L. § 27, men på grunderna för § 13 torde man i ett sådant fall icke kunna stödja någon upplösningsrätt.

I den mån en A:s förfallna fordran kvarstår obetalad vid bolagets upphörande, torde det väl vara klart, att han har en rätt att af sina medbolagsmän fordra betalning för densamma, bestämd enligt samma principer, som gälla om bolagsmans rätt att af medbolagsmännen få betalning för sitt aktivsaldo och för sin regressfordran på grund af en efter bolagets upphörande betalad skuld. A synes alltså böra anses ha rätt att vid bolagets upphörande fordra,

att B betalar honom ett belopp, som, minskadt med den för A:s fordran beräknade delen af B:s passivsaldo, förhåller sig till den obetalade återstoden af A:s fordran, minskad med den för A:s fordran beräknade delen af A:s passivsaldo, som B:s förlustkvot till A:s.

Att anse B skyldig att redan vid den tid, då A:s fordran förfaller mot bolaget, betala A något af densamma med enskilda medel, kunde däremot — när denna tidpunkt inträffar under bolagets bestånd — synas strida mot B. L. § 13.[1] Och det skall naturligen icke förnekas, att detta stadgande enligt sin ordalydelse kan tolkas på detta sätt. Men nödvändig synes mig denna tolkning icke vara. Uttrycket "tillskjuta" kan naturligtvis uppfattas som betydande "prestera till bolagsförmögenheten eller till någon bolagsman enskildt", men det synes mig, i och för sig taget, minst lika väl kunna uppfattas som betydande endast "prestera till bolagsförmögenheten." Man

[1] Så Kallenberg s. 77—79. Kallenberg vill emellertid icke tillämpa § 13, när den fordringsberättigade bolagsmannen »intager tredje mans ställning». Likartade distinktioner förekomma icke sällan i tyska framställningar. Lagen ger, såvidt jag kan finna, ingen anledning till deras uppställande. Ur ändamålsenlighetssynpunkt sedt, synas de mig åter både till sin innebörd oklara — hvilken bolagsmans fordran är sådan, att icke tredje man skulle kunnat ha en likadan? — och alldeles omotiverade. Skulle någon skillnad göras mellan olika arter af en bolagsmans fordringar — i fråga om hans rätt att under bolagets bestånd få betalning af medbolagsmännen —, så borde, synes det mig, snarast de, som i regel bruka anföras som exempel på »fordringar, som tillkomma bolagsman som tredje man», tillerkännas mindre rätt än de, som bruka räknas som »fordringar på grund af bolagsförhållandet». Vid de förra torde man nämligen icke sällan kunna utgå från att den fordringsberättigade är den af bolagsmännen, som har minsta olägenheten af att ligga ute med beloppet; vid de senare gäller detta däremot tydligen icke, ty hvilken bolagsman det blifvit, som fått göra ett utlägg för bolagets räkning, beror väl i regel på hvem som tillfälligtvis fanns tillhands när utlägget behöfde göras.

kunde då invända, att de under riksdagsbehandlingen i ifrågavarande lagrum insatta orden "på yrkande af öfriga bolagsmännen" göra det omöjligt att fatta ordet "tillskjuta" som betydande endast "prestera till bolagsförmögenheten", ty på yrkande af tredje man är bolagsman ju aldrig skyldig att prestera något till bolagsförmögenheten, och tillsatsen "på yrkande af öfriga bolagsmännen" skulle alltså, kunde man säga, vara icke blott alldeles öfverflödig, utan rent af missvisande, om icke uttrycket "tillskjuta" hade en mera omfattande betydelse. Men härpå kan svaras, att man som motsats mot "öfriga bolagsmännen" icke nödvändigt behöfver tänka sig "tredje man";[1] man kan ju lika väl anse, att "öfriga bolagsmännen" står som motsats mot "alla bolagsmännen." Och om uttrycket "aftalad insats" uppfattas som betydande "prestation, om hvilken aftal träffats vid bolagets bildande" — att här ge uttrycket denna betydelse, torde vara ganska rimligt; i hvarje fall kan det ju icke gärna betyda "prestation, för hvilken vederlaget är att utfå vid bolagets upphörande", ty äfven en prestation, för hvilken vederlaget skall utfås vid annan tidpunkt, måste bolagsman naturligtvis vara lika skyldig att fullgöra —, så skulle uttrycket "på yrkande af öfriga bolagsmännen" vara att uppfatta som en antydan om att samtliga bolagsmän naturligen senare kunna öfverenskomma om nya prestationer. Enligt denna tolkning är alltså § 13 att uppfatta som innebärande: bolagsman är skyldig att till bolagsförmögenheten prestera, hvad han vid bolagets ingående eller

[1] Detta var visserligen hvad som afsågs, när uttrycket »på yrkande af öfriga bolagsmännen» insattes i lagrummet; se Särsk. Utsk. 1895 Utl. N:o 1 s. 17. Att lagrummet icke omhandlar förhållandet till tredje man, framgår ju emellertid med all önskvärd tydlighet af rubriken till §§ 3—15; för att framhålla detta äro orden »på yrkande af öfriga bolagsmännen» alltså fullständigt öfverflödiga. Möjligen kan man äfven säga, att det skulle legat närmare att beteckna motsatsen mot »tredje man» med uttrycket »annan bolagsman» än med uttrycket »öfriga bolagsmännen».

senare utfäst sig att prestera, men därutöfver är han icke skyldig att prestera något till bolagsförmögenheten.

Tolkad på det nu föreslagna sättet, uttalar § 13 ju intet direkt rörande frågan om B är skyldig att med enskilda medel betala A något af hans fordran mot bolaget, när denna fordran förfaller under bolagets bestånd. Och grunderna för lagrummet i fråga tala icke mot att ålägga B en dylik skyldighet, utan fastmera tvärtom. Ty visserligen är det sannt, att grunden för regeln, att B under bolagets bestånd icke är skyldig att betala några icke utfästa tillskott till bolagsförmögenheten, i och för sig skulle tala för att han under denna tid icke heller borde vara skyldig att betala något till A. Men grunden för regeln, att A icke är skyldig att under bolagets bestånd betala några icke utfästa tillskott till bolagsförmögenheten, tala på motsvarande sätt för att A icke bör vara skyldig att vara i afsaknad af ett redan till bolagsförmögenheten presteradt belopp längre tid än han förbundit sig därtill. Det naturliga synes mig alltså vara, att man anser A:s intresse af att erhålla betalning för sin fordran, när den är förfallen mot bolaget, som alldeles likvärdigt med B:s intresse af att icke före bolagets upphörande behöfva betala något. Om nu bolagstillgångarna icke räcka till för att betala A:s fordran vid dess förfallotid eller om tillräckliga bolagstillgångar väl finnas, men icke äro tillgängliga — de innehafvas t. ex. af en tredje (bolagsman eller annan person), som icke kan anträffas eller som vägrar att utge något —, så är det ju klart, att båda de ifrågavarande intressena icke kunna i full utsträckning tillgodoses. Det naturligaste synes då vara, att man reducerar skyddet för hvartdera i proportion efter resp. bolagsmäns kvotdelar i bolagsförlusten: B bör alltså anses skyldig att till A betala ett så stort belopp, att detta till återstoden af A:s fordran förhåller sig som B:s förlustkvot till A:s; hvad B sålunda betalat, blir sedan tydligen en hans förfallna fordran mot bolaget (för hvilken han har rätt att af C

fordra en med hänsyn till förhållandet mellan C:s och summan af A:s och B:s förlustkvoter bestämd betalning). I den mån det finns för A tillgängliga bolagstillgångar, bör A väl däremot icke anses ha rätt att, med förbigående af dessa, fordra betalning af B enskildt; tror B sig om att i en kommande process kunna styrka, att så varit förhållandet,[1] kan han alltså vägra A denna betalning.[2]

Det förefaller mig uppenbart, att de sålunda framställda reglerna leda till ett mera tillfredsställande resultat än den regeln, att A icke har rätt att under bolagets bestånd fordra, att B med enskilda medel betalar honom något af hans fordran. Och äfven om man från denna regel skulle göra ett undantag [3] för den fordran, som uppkommit genom att A betalat en bolagsskuld, för hvilken han och B ansvarat solidariskt, skulle man, synes det mig, underkasta A:s rätt en alldeles godtycklig begränsning. Tänker man sig ett handelsbolag, i hvilket A är förvaltningsberättigad och äger att representera bolaget utåt, så skulle ju en tillämpning af den senast nämnda regeln leda därtill, att A, i den mån icke bolagstillgångarna förslå till betalning af ett utlägg, som han behörigen gjort för bolagets räkning, skulle vara nödsakad att ligga ute med hela detta belopp till dess bolaget upphör, medan

[1] A:s sak blir det naturligen att styrka, att bolagstillgångar, som han bevisligen innehaft, varit behöfliga för andra ändamål.

[2] I NJA 1908 not A 38 anföres ju, bland skälen för afslag på bolagsmans yrkande att af medbolagsman få betalning för en bolagsskuld, som han infriat, att den förre bolagsmannen förfogat öfver vissa af bolagets tillgångar; jfr äfven NJA 1906 not A 271. Den i dessa rättsfall framträdande ståndpunkten torde i resultatet komma den i texten förfäktade tämligen nära. Den åsikt, som framträder i NJA 1885 not A 113 kunde möjligen synas något mera närma sig den, som icke vill ge bolagsman rätt att under bolagets bestånd få betalning af medbolagsman enskildt; motiveringen i detta rättsfall åberopar ju nämligen icke, att den betalningsyrkande bolagsmannen var innehafvare af bolagets tillgångar (hvilket visserligen synes ha varit fallet).

[3] Så t. ex. Dernburg § 358 vid not 5, Oertmann § 713 anm. 5.

han skulle haft rätt att äfven under bolagets bestånd fordra betalning af B enskildt, om han gått den omvägen, att, i stället för att själf direkt lägga ut beloppet, först upplåna det i bolagets namn af en utomstående och därefter med enskilda medel betala denne.

Och om man ser förhållandet ur B:s synpunkt, synes hans intresse icke lida något oberättigadt intrång genom antagandet af de här förordade reglerna. Finns det bolagstillgångar, som förslå till betalning af A:s fordran, så har ju B, sedan han med enskilda medel betalt A, rätt att ur dessa bolagstillgångar få ersättning för hvad han betalat, alltså alldeles samma rätt, som A haft för sin fordran och fortfarande har beträffande den obetalade delen af densamma. Och om den faktiska möjligheten för A att utfå sin fordran ur bolagstillgångarna skulle vara större än den är för B, så torde detta väl i regel bero på att det är A, som innehar bolagstillgångarna: i detta fall är ju B, enligt de framställda reglerna, icke skyldig att betala A med enskilda medel. Att nu detta fall skulle vara så vanligt eller svårigheten att bevisa att A innehar tillräckliga bolagstillgångar skulle vara så stor, att detta kunde utgöra ett skäl för att man vid bestämmandet af A:s rätt att af B fordra betalning för sin fordran mot bolaget, skulle ta hänsyn endast och allenast till detta fall, synes mig icke kunna antagas. Hvad vanligheten beträffar, vill det synas, som borde det tvärtom vara vanligare, att A icke innehar bolagstillgångarna än att han innehar dem, ty mot den möjligheten, att han innehar dem, har man ju att sätta de två möjligheterna, att B innehar dem och att hvarken A eller B innehar dem. Bevissvårigheterna åter borde ju närmast endast föranleda en omflyttning af bevisbördan, men äfven en sådan synes mig alldeles oberättigad, ty att B, när han icke kan bevisa, att A innehar bolagstillgångar, tillräckliga för betalningen af hans fordran, måste med enskilda medel betala en med hänsyn till förhållandet mellan hans och A:s förlustkvoter bestämd andel af denna fordran, medan han, om faktum

i fråga varit bevisadt, icke skulle behöft betala något alls, svarar ju fullständigt mot att A, när han icke kan bevisa, att B innehar tillräckliga bolagstillgångar för betalning af A:s fordran, endast har rätt att få en på nämnda sätt bestämd andel af densamma betalad, medan han, om förhållandet varit bevisadt, skulle ha haft rätt att få sin fordran betalad i dess helhet (nämligen ur bolagstillgångarna). Och öfvergå vi till det fall, då det icke finns tillräckliga bolagstillgångar för betalning af A:s fordran, så har ju i detta fall A — liksom naturligen också B, sedan han betalat A —, enligt hvad som ofvan sagts, rätt att påyrka bolagets upplösning. När efter denna upplösning bolaget upphör, måste ju B — hvilken regel man än antager om hans betalningsskyldighet under bolagets bestånd — anses vara skyldig att betala en andel af A:s fordran mot bolaget. Att han skulle vara befriad från en dylik skyldighet under den tid, som bolagets upphörande af ett eller annat skäl kan uppskjutas, synes då högst onaturligt. Nu är visserligen icke B:s betalningsskyldighet vid bolagets upphörande att bestämma på alldeles samma sätt som den enligt de här framställda reglerna är att bestämma under bolagets bestånd. Vid bolagets upphörande skall ju nämligen, enligt hvad som ofvan sagts, hänsyn tagas icke blott till förhållandet mellan de båda bolagsmännens förlustkvoter, utan äfven till förhållandet mellan deras passivsaldi, medan man ju vid bestämmandet af B:s betalningsskyldighet under bolagets bestånd, enligt de här försvarade reglerna, har att ta hänsyn endast till förhållandet mellan förlustkvoterna. Men den afvikelse, som detta leder till — hvilken afvikelse tydligen allt efter omständigheterna kan lända antingen den ene eller den andre af de båda bolagsmännen till nackdel — synes endast medföra hvad hvarje bolagsman genom bolagsaftalet måste anses ha underkastat sig: att icke göra något anspråk på grund af medbolagsmans passivsaldo gällande förr än vid bolagets upphörande.

2. Bland de fordringar, som kunna tillkomma en bo-

lagsman mot bolaget, intaga hans andel i vinsten, räntan på hans behållna insats och arvodet för hans arbete med bolagsförvaltningen [1] i viss mån en särställning. Bolagsmans rätt till dessa belopp utgör icke alltid en hans fordran mot bolaget i den mening detta uttryck tages här. I fråga om vinst, ränta eller arvode, som belöper sig på en tid, för hvilken räkenskapsafslutning icke sker före bolagets upplösning, är detta således icke fallet: reglerna i §§ 11 och 47 afse ju nämligen endast räkenskapsafslutningar under tiden före upplösningen, och att § 11 icke åberopas i §§ 33 och 52 får väl anses ha den innebörden, att en bolagsman icke förrän vid bolagets upphörande har rätt att utfå den vinstandel etc., som belöper sig på en period, för hvilken räkenskapsafslutning sker först under

[1] Förvaltningsarvode skall både i ett handelsbolag och i ett enkelt bolag utgå endast om det särskildt aftalats. När nu lagen icke dess mindre ger ett särskildt stadgande om rätten till ett dylikt arvode för handelsbolagets del (§ 8) och intet dylikt för det enkla bolagets del, kunde man ifrågasätta, att detta borde tolkas så, att rätten till ett aftaladt förvaltningsarvode i ett enkelt bolag skulle följa samma regel som bolagsmans fordran mot bolaget i allmänhet, så att alltså detta arvode finge lyftas oberoende af om brist funnes i den arvodesberättigades insats o. s. v. Att antaga en dylik skillnad mellan handelsbolaget och det enkla bolaget synes dock alldeles sakna skäl. Ett enkelt bolag, i hvilket det aftalats, att bolagsman skall ha rätt till ränta på sin insats, erbjuder ju nämligen intet, som skulle kunna motivera en afvikelse i nu behandlade hänseenden från hvad som gäller om handelsbolaget; och har bolagsman icke rätt till ränta på sin insats, borde afvikelsen väl snarast gå i motsatt riktning mot den nu ifrågasatta: att den kapitalpresterande bolagsmannen i ett sådant bolag är sämre ställd än i ett handelsbolag, skulle ju nämligen närmast motivera att också den arbetspresterande blefve sämre ställd, men om hans rätt till arvode skulle likställas, icke med hans vinstandel, utan med en hans fordran mot bolaget i allmänhet, blefve han tydligen tvärtom bättre ställd.

Faktiskt torde det särskilda omnämnandet af förvaltningsarvodet för handelsbolagets del ha föranledts däraf, att enligt Bolagskomiténs förslag (§ 31) förvaltningsarvode skulle utgå i ett handelsbolag äfven utan att något särskildt aftalats härom; jfr K. Prop. 1895 N:o 6 s. 191.

bolagets likvidation; denna vinstandel etc. är alltså att räkna till hvad som här kallas bolagsmans insats. Och äfven en bolagsmans andel i vinst etc., som belöper sig på en period, för hvilken räkenskapsafslutning sker före bolagets upplösning, skall ju enligt § 11 punkt 2 läggas till hans insats, i den mån det erfordras för att betäcka en brist, som uppkommit i denna insats senast under den räkenskapsperiod, på hvilken den vinst, den ränta eller det arvode, hvarom fråga är, belöper sig.[1] Med att brist i en bolagsmans insats föreligger har man väl att förstå,[2] att han har antingen ett passivsaldo eller också ett aktivsaldo, som är mindre än summan af de kreditposter på hans insatskonto, som icke tillkommit just för betäckande af brist i insatsen.

Men äfven ett belopp, som en bolagsman (A) enligt de nu omhandlade reglerna har rätt att lyfta under bolagets bestånd, skall enligt § 12 i vissa fall läggas till hans insats och alltså innehållas till bolagets upphörande. Stadgandet i fråga är gifvet för handelsbolaget, men icke för det enkla bolaget. Skälet härtill får väl antagas vara, att ett belopps läggande till insatsen i ett bolag, i hvilket bolagsmännens inbördes rättsförhållande är bestämdt i enlighet med lagens regler om det enkla bolaget, skulle vara uteslutande till olägenhet för A (därigenom att han icke skulle ha rätt att utfå beloppet förrän vid bolagets upphörande), medan det i ett bolag, som följer lagens

[1] Jfr Kallenberg s. 69. Kallenberg synes emellertid ha den uppfattningen, att brist i en bolagsmans insats icke kan uppkomma under en period, när bolagstillgångarna betäcka bolagets passiva (skulder, insatser etc.) sådana de te sig insatsräntan och förvaltningsarvodet oberäknade. Detta torde icke vara riktigt: bolagsförlusten kan ju visserligen för en dylik period icke vara större än summan af hvad som godtskrifves bolagsmännen som ränta och arvode, men däraf följer ju icke, att icke andelen i denna förlust för någon bolagsman skulle kunna vara större än hvad som godtskrifves honom som ränta och arvode.

[2] Jämför i fråga om belopp, som lagts till insatsen enligt bolagsmännes aftal eller på grund af § 12, Kallenberg s. 69 not 1.

regler om handelsbolag, icke enbart medför denna olägenhet, utan också en fördel för A, nämligen att han får den i § 8 stadgade räntan på beloppet i fråga. Efter denna grund torde man böra afgöra, huruvida § 12 är tillämplig eller icke, när bolagsmännens förhållande på ett eller annat sätt reglerats afvikande både från de regler, som lagen ger om handelsbolaget och från dem den ger om det enkla bolaget, och intet särskildt aftalats rörande den fråga, som § 12 afgör. Lagrummet synes då böra anses tillämpligt på A:s rätt till vinst etc., om A har rätt till ränta på sin insats eller om storleken af hans insats bereder honom någon annan likartad fördel (t. ex. har inflytande på storleken af A:s andel i bolagets vinst),[1] men icke eljest. Man kunde ifrågasätta, om icke tillämpningen af § 12 (på A:s vinstandel etc.) borde, äfven om han har rätt till ränta på sin insats eller en annan likartad fördel af sin insats storlek, likväl anses utesluten, när A är en bolagsman, som förbehållit sig att endast med sin insats behöfva deltaga i förlusten: i detta fall, kunde man säga, lider A ju därigenom, att hans vinstandel etc. lägges till insatsen, icke blott den vanliga olägenheten, att tidpunkten för hans rätt att utfå beloppet i fråga uppskjutes, utan därjämte en väsentligt annan och större: att hans förlustansvar utvidgas. Lagen ger emellertid intet stöd för att undantaga detta fall från § 12:s tillämplighetsområde: man märke särskildt, att den icke gjort något undantag från tillämpningen af § 12 för kommanditbolagets del.

De närmare förutsättningarna för att ett A tillkommande vinst-, ränte- eller arvodesbelopp enligt § 12 skall läggas till hans insats, äro dels, att A icke begagnat sig af sin lyftningsrätt före utgången af det år, som följer näst efter det, på hvilket beloppet i fråga belöper sig, dels att antingen ingen af A:s medbolagsmän bestrider

[1] Detta är ju fallet, om vinstfördelningen är bestämd enligt regler, likartade med de i HBG § 121 uppställda.

det ifrågavarande tillägget till A:s insats eller också denna insats icke genom detsamma ökas utöfver aftaladt belopp. Med att A lyfter inom den i § 12 bestämda tiden synes böra likställas, att han inom denna tid tillkännager, att han icke önskar, att beloppet i fråga skall läggas till hans insats: någon anledning, hvarför i sådant fall hans underlåtenhet att lyfta skulle medföra andra påföljder än de vanliga påföljderna af borgenärs mora,[1] synes nämligen icke finnas. Huruvida bestridandet från medbolagsmans sida, för att tillerkännas verkan, måste vara afgifvet inom samma tid, som § 12 stadgar för utöfvandet af A:s lyftningsrätt, framgår icke alldeles otvetydigt af lagrummets lydelse: emellertid torde detta böra antagas, då det icke gärna kan vara lagens mening, att en A:s medbolagsman för all framtid skulle ha rätt att bestämma, om ett belopp skall räknas till A:s insats eller icke. Att A:s insats genom ett tillägg enligt § 12 icke ökas utöfver aftaladt belopp, torde, om bolagsmännens inbördes rättsförhållande är bestämdt i öfverensstämmelse med lagens regler, endast kunna inträffa, när brist i A:s insats uppkommit under den period, som följer efter den, på hvilken det vinstbelopp etc., hvarom fråga är, belöper sig: har sådan brist uppkommit tidigare, skall ju nämligen detta belopp innehållas till dess betäckande enligt § 11, och om någon tillämpning af § 12 kan det då tydligen icke bli fråga.

I ett bolag, i hvilket icke hvarje bolagsmans kvotdel i vinsten är lika stor med hans kvotdel i förlusten, är det tydligen af vikt att afgöra, om den vinst eller förlust, som skall fördelas[2] efter dessa kvoter, är vinsten och

[1] Dessa påföljder torde väl här icke bli så synnerligen stora, då A ju icke har någon rätt till ränta på beloppet, förrän det lagts till hans insats.

[2] Med att vinsten och förlusten fördelas menar jag, att den godtskrifves, resp. påföres bolagsmännen. På lyftandet af vinstandel, resp. inbetalningen af förlustandel, syftar jag alltså icke med detta uttryck.

förlusten för hvarje särskild räkenskapsperiod eller vinsten och förlusten för bolagstiden i dess helhet. Vore det senare att antaga, skulle man tydligen, om en tidigare räkenskapsperiod medfört vinst — som då naturligen godtskrifvits bolagsmännen efter vinstkvoter — och en senare medför förlust, ha att påföra bolagsmännen denna förlust i första hand i mån af de hvar och en förut godtskrifna vinstandelarna och först sedan dessa blifvit till fullo kompenserade efter de aftalade förlustkvoterna; och på motsvarande sätt skulle man, om en tidigare period medfört förlust — som då naturligen påförts bolagsmännen efter de aftalade förlustkvoterna — och en senare period medför vinst, ha att godtskrifva bolagsmännen denna vinst i första hand så, att den betäcker de påförda förlustandelarna, och först sedan dessa blifvit till fullo betäckta efter de öfverenskomna vinstkvoterna. För att antaga dessa regler — eller i hvarje fall regeln, att en senare periods vinst i första hand skall fördelas så, att den betäcker tidigare perioders förlustandelar — kunde man nu möjligen vilja finna ett visst stöd i § 11 punkt 2. Ty syftet med lagens stadgande om att en bolagsmans vinstandel skall innehållas till betäckning af brist i hans insats, måste väl antagas vara, att bolagstillgångarna icke skola minskas under sitt ursprungliga belopp genom att bolagsmännen lyfta vinst. Och detta syfte vinnes naturligen fullständigare, om en senare periods vinst i första hand fördelas så, att den betäcker de tidigare påförda förlustandelarna, än om den i sin helhet fördelas efter de aftalade vinstkvoterna; i senare fallet kan det ju nämligen komma att inträffa, att den ene bolagsmannens vinstandel blir större, den andres mindre än bristen i hans insats, och den ene bolagsmannen kan då lyfta ett belopp af sin vinstandel, medan brist ännu kvarstår obetäckt i den andre bolagsmannens insats, och bolagstillgångarna i deras helhet alltså icke uppgå till insatsernas ursprungliga belopp. Men då lagen i § 11 jämställer vinstandelen med ränte-

och arvodesbelopp,[1] är det stöd, som § 11 kunde anses erbjuda för den ifrågasatta vinstfördelningsregeln, tydligen icke särdeles starkt, ty att en bolagsman uttager ränte- och arvodesbelopp, medan brist förefinnes i en annan bolagsmans insats, är ju något, som lagens regler icke ge någon möjlighet att hindra. Där ej omständigheterna utvisa, att bolagsmännen afsett något annat, torde man därför böra antaga, att det är vinsten och förlusten för hvarje särskild räkenskapsperiod, som skall fördelas efter de aftalade vinst- och förlustkvoterna. Vill man ha något särskildt lagstöd för denna regel, skulle man måhända kunna finna ett dylikt i det i § 9 förekommande uttrycket "för räkenskapsåret". Ehuru någon hänvisning till detta stadgande icke finnes för det enkla bolagets del, torde emeltertid den framställda regeln böra anses gälla både handelsbolaget och det enkla bolaget;[2] möjligen bör man däremot i frånvaron af hänvisning till § 9 i § 47 inlägga, att räkenskapsafslutning i ett enkelt bolag in dubio skall ske först vid bolagets upphörande.

Enligt § 15 st. 3 och § 47 har en bolagsman, som lämnar en före bolagets upplösning gjord räkenskapsafslutning oklandrad under ett år från det den blef tillgänglig för bolagsmännen, förlorat sin "rätt till talan" mot densamma. Detta får väl anses betyda, att han icke vidare kan göra gällande, att beräkningen af bolagets

[1] Regeln om innehållande af ränte- och arvodesbelopp infördes under lagens riksdagsbehandling. Bolagskomiténs mening var också möjligen, att en senare periods vinst skulle fördelas så, att den i första hand betäckte påförda förlustandelar; jfr dess, som det synes mig, något stridiga uttalanden s. 80 och s. 89.

[2] Att § 9 icke åberopas i §§ 33 och 52 får måhända däremot anses betyda, att det är vinsten och förlusten för likvidationstiden i dess helhet, som skall fördelas efter de aftalade vinst- resp. förlustkvoterna, äfven om likvidationstiden sönderfaller i flera räkenskapsperioder. Att frånvaron af hänvisning till § 9 skulle ha den innebörden, att in dubio inga räkenskapsafslutningar skulle ske under likvidationstiden, kan ju nämligen icke gälla vid ett bokföringspliktigt bolag.

vinst eller förlust för den period, som räkenskapsafslutningen afser, är oriktig. Man kunde ifrågasätta, att han icke heller skulle kunna göra gällande, att hans andel i denna vinst eller förlust blifvit oriktigt bestämd. Men detta torde icke böra antagas. Medan beräkningen af vinstens eller förlustens storlek för en viss period ju oftast nödvändiggör en i hög grad diskretionär pröfning, och detsamma är fallet med beräkningen af det skadestånd, hvartill rätten enligt § 15 st. 2 preskriberas på motsvarande sätt, erbjuder ju nämligen bestämmandet af en bolagsmans andel i vinst eller förlust i regel icke någon väsentligen annan svårighet än bestämmandet af en kontraktsmässig fordran i allmänhet. Nu har lagen visserligen i § 36 st. 1 och § 53 gett en preskriptionsbestämmelse, likartad med de i § 15 förekommande, angående rätten till talan mot bolagsskifte, och då någon tvist om uppskattningen af bolagstillgångarnas värde väl icke gärna kan tänkas uppstå i det vanliga fall då dessa realiserats genom försäljning, får man väl antaga, att denna preskriptionsbestämmelse innebär, att en bolagsman, som försuttit tiden i fråga, icke vidare har rätt att göra gällande, att hvad som godtskrifvits eller påförts honom i den slutliga uppgörelsehandlingen mellan bolagsmännen, är för litet eller för mycket. Men däraf att lagen ansett en dylik preskriptionsbestämmelse vara af behofvet påkallad, när bolaget upphör, däraf kan man tydligen icke med någon säkerhet sluta till att den enligt lagens mening också är behöflig under bolagets bestånd.

3. Har en bolagsman företagit en åtgärd för bolagets räkning inom ramen af sin förvaltningsrätt och därvid själf gjort ett utlägg, har han, enligt de regler, som närmare framställts ofvan under I: 2, rätt att få detta ersatt, äfven i den mån åtgärden icke medfört den afsedda, mot utlägget svarande nyttan för bolaget (blott han icke är särskildt vållande härtill eller af annan särskild grund skyldig att bära den förlust, som uteblifvandet af denna nytta innebär). Hans ifrågavarande ersättningsfordran är

naturligen omedelbart vid sin tillkomst förfallen mot bolaget.

Har en bolagsman företagit en åtgärd, som han icke haft rätt att företaga för bolagets räkning,[1] torde han, enligt hvad som likaledes utvecklats under I: 2, ha rätt att få ersättning för det utlägg, som han gjort för densamma, i den mån bolaget haft en mot detta utlägg svarande vinst af åtgärden. Denna en bolagsmans ersättningsfordran förfaller naturligen i samma mån som vinsten uppkommer för bolaget.

Har en bolagsman betalat en förfallen bolagsskuld, som han varit ansvarig för gent emot tredje man, får han naturligen likaledes en förfallen fordran mot bolaget för hvad han sålunda betalat.

Enligt § 14 st. 1 och § 47 har en bolagsman rätt till viss ränta, när han "för bolagets räkning vidkänts nödig eller nyttig utgift". Efter ordalagen låge det otvif-

[1] En mellanställning mellan de båda behandlade arterna af företagna åtgärder, torde intagas af en åtgärd, som i och för sig fallit inom ramen af den handlande bolagsmannens (A) förvaltningsrätt, men vid hvars företagande A visserligen med skäl antagit, att den skulle komma att bli bolaget till nytta, men dock insett eller bort inse, att bolagstillgångarnas ställning icke var eller komme att bli sådan, att A skulle omedelbart kunna få sina utlägg ersatta ur dem utan skada för bolaget. Att låta A få en fordran för utlägg, som han gjort till en dylik åtgärds företagande, såsom för en behörigen företagen åtgärd, skulle tydligen icke vara tilltalande; han skulle ju i så fall kunna påfordra bolagets upplösning, fordra betalning af medbolagsman etc. Å andra sidan vore det måhända en något för långt gående inskränkning i A:s rätt, om man blott gäfve honom samma ersättningsrätt som för en obehörigen företagen åtgärd, eller m. a. o. läte honom få rätt till ersättning endast i den mån åtgärden faktiskt medfört vinst för bolaget. Det rätta torde därför vara, att A:s rätt till ersättning efter den tidpunkt, då, enligt hvad A med skäl antagit, tillräckliga bolagstillgångar skulle komma att finnas för att hans utlägg utan skada för bolaget skulle kunna betalas ur dessa, skall behandlas som om åtgärden behörigen företagits vid denna tidpunkt, men att åtgärden dessförinnan endast ger A samma ersättningsrätt som en obehörigen företagen åtgärd.

velaktigt närmast, att fatta detta uttryck som betydande: en utgift, som faktiskt medfört en motsvarande nytta för bolaget. Men vid denna tolkning kan man icke gärna stanna. Det kan icke antagas, att en bolagsmans rätt till ränta på ett sitt utlägg alltid skulle vara beroende af att den åtgärd, för hvilken utlägget gjorts, faktiskt medfört en mot detsamma svarande nytta. När en bolagsman öfverhufvud har rätt till ersättning för sitt utlägg, utan hänsyn till om den åtgärd för hvilken utlägget skett medfört en mot detsamma svarande nytta eller denna nytta mot all beräkning uteblifvit — en dylik ersättningsrätt har han ju i regel, när den företagna åtgärden fallit inom ramen af hans förvaltningsrätt —, så får man säkerligen antaga, att hans rätt till ränta på detta ersättningsbelopp också är oberoende af om åtgärden faktiskt medfört nytta eller icke. Däremot får man väl för hans rätt till ränta uppställa som förutsättning, antingen att det icke berott af honom själf, att han icke tidigare än som skett fått sin fordran betald ur bolagstillgångarna, eller också, att han haft skäl att antaga, att bolaget skulle ha en räntan minst motsvarande nytta af att han icke tog ut sin fordran ur bolagstillgångarna. Och om en medbolagsman erbjudit honom betalning för hvad han varit skyldig att med enskilda medel betala och den fordringsberättigade bolagsmannen icke mottagit detta, är naturligen den förre bolagsmannen fri från skyldigheten att betala ränta på detta belopp.

Om en bolagsman gjort ett utlägg för en åtgärd, som han icke haft rätt att företaga för bolagets räkning, synes man böra anse, att han har rätt till ränta under motsvarande förutsättningar, som öfverhufvudtaget gälla för hans rätt till ersättning för detta utlägg, alltså i den mån åtgärden faktiskt medfört en mot räntan svarande nytta för bolaget.[1]

[1] Kallenberg (s. 75 före not 1) anser, att § 14 st. 1 icke är tillämpligt i fråga om en åtgärd, som företages af en från förvaltningen utesluten bolagsman, och anser öfverhufvud, att det,

Huruvida § 14 st. 1 äfven åsyftar det fall, då en bolagsman med enskilda medel betalat en förfallen bolagsskuld, som han varit ansvarig för gent emot tredje man, framgår knappast alldeles otvetydigt af ordalagen. Men något skäl, hvarför en bolagsman för denna sin regressfordran skulle vara sämre ställd i räntehänseende än för ett sitt frivilliga utlägg, synes icke finnas. Det torde därför böra antagas, att en bolagsman för en sådan fordran har rätt till den ränta, som stadgas i § 14 st. 1, naturligen under motsvarande förutsättningar, som uppställts med hänsyn till en bolagsmans rätt till ränta på ett utlägg, som han gjort för en inom hans förvaltningsrätt fallande åtgärd. Enahanda rätt bör naturligen tillkomma en bolagsman för den fordran han fått genom att med enskilda medel betala en medbolagsman hvad han varit skyldig att betala af dennes förfallna fordran mot bolaget. Och öfverhufvudtaget: när en fordringsberättigad bolagsman icke vid förfallotiden får betaldt för en sin fordran mot bolaget, synes detta böra i räntehänseende jämställas med att han måste göra ett utlägg för bolagets räkning; han synes alltså böra — under samma förutsättningar, som gälla i fråga om bolagsmans rätt till ränta på ett inom förvaltningsrätt gjordt utlägg — ha rätt till den ränta, som stadgas i § 14 st. 1, äfven om hans fordran före sin förfallotid löpt utan ränta eller med lägre ränta än den i § 14 st. 1 stadgade. Har den löpt med högre ränta, får man väl åter anse, att det är denna, som han under angifna förutsättningar har att åtnjuta äfven efter förfallotiden. Och detsamma får väl möjligen antagas i fråga om den regressfordran en bolagsman fått genom att betala en — tredje man eller medbolagsman tillkommande — fordran, som löpt med högre ränta än den i § 14 st. 1 stadgade.

beträffande utlägg som göres för en dylik åtgärd, »saknas hvarje skäl till afvikelse från hvad allmänna rättsgrundsatser föranleda». Skälen till min motsatta uppfattning har jag framställt ofvan s. 11—12.

Huruvida en bolagsmans (A) behörighet att utåt representera bolaget också medför, att han genom rättshandel med en medbolagsman (B) kan grundlägga en fordran för denne mot bolaget, är en fråga, hvars besvarande gifvetvis i hög grad är beroende af omständigheterna. In dubio bör den måhända besvaras jakande: dock är det klart, att B under inga förhållanden kan grunda någon rätt mot bolaget på sin rättshandel med A, om rättshandeln i fråga fallit utanför A:s förvaltningsrätt — något som B ju måste antagas vara skyldig att ha kännedom om — eller om den visserligen i och för sig fallit inom A:s förvaltningsrätt, men, enligt hvad B insett eller bort inse, icke kunnat antagas skola lända bolaget till nytta.

IV.

Beträffande den förvaltningsskyldighet, som enligt bolagsaftalet kan åligga en bolagsman (A), ha ofvan under I de reglerna framställts, att den in dubio bör anses upphöra vid bolagets upplösning, att A i det fall, då bolaget upplöses på grund af en medbolagsmans kontraktsbrott, bör anses ha rätt att få sin förvaltningsskyldighet betraktad som upphörd redan när detta kontraktsbrott inträffade, äfven om yrkandet om upplösning först framställes något senare, samt att å andra sidan A:s förvaltningsskyldighet, vare sig bolagets upplösning äger rum af det ena eller af det andra skälet, är att anse som fortbestående under den tid efter upplösningen, då A tar i anspråk en enligt § 31 fortbestående förvaltningsrätt.

Regler motsvarande de båda först nämnda af de tre regler, som sålunda ansetts gälla om en bolagsmans förvaltningsplikt, synas äfven böra uppställas i fråga om den förpliktelse, som det enligt bolagsaftalet kan åligga någon bolagsman (A) att prestera bidrag af någon annat art till bolagsförmögenheten. Om bolaget upplöses före den tidpunkt, då en dylik skyldighet är förfallen till fullgörande, torde man sålunda — naturligtvis om ej något annat får anses aftaladt [1] — böra antaga, att skyldigheten

[1] Ett sådant aftal torde väl få presumeras, när prestationen bestämts skola fullgöras i mån af ett behof, som, när aftalet om densamma träffades, kunde antagas komma att fortfara under bolagets likvidation (t. ex. när en bolagsman åtagit sig att tillskjuta de medel, som erfordras för att icke hans medbolagsmän

i fråga bortfaller; detta synes vara den naturliga motsvarigheten till att medbolagsmännens förvaltningsskyldighet bortfaller. När upplösning föranledes af en medbolagsmans kontraktsbrott, bör A likaledes ha rätt att få sin prestationsskyldighet betraktad som bortfallen, i den mån dess förfallotid infaller efter den tidpunkt, då kontraktsbrottet inträffade. Den tredje af de regler, som framställts rörande bolagsmans förvaltningsskyldighet, torde däremot icke böra anses tillämplig på en bolagsmans prestationsskyldighet, som icke står i något särskildt sammanhang med hans förvaltningsrätt; en dylik skyldighet torde icke böra anses bestå, blott därför att den förfaller till fullgörande under en tid, då bolagsmannen i fråga tar i anspråk en enligt § 31 fortbestående förvaltningsrätt.

Om en bolagsman tillräkneligt underlåter att uppfylla en honom åliggande prestationsskyldighet, blir han naturligen skadeståndsskyldig. För vissa fall bestämmer § 14 st. 2 en ränta, som skall utgå vid sådan underlåtenhet, utan att det behöfver bevisas, att bolaget lidit en motsvarande skada af densamma. Skadeståndsskyldig blir en bolagsman naturligen också, när han tillräkneligt fullgör sin förpliktelse felaktigt. I fråga om detta skadeståndsanspråk stadgar lagen i § 15 st. 2 en preskriptionstid, motsvarande den, som finns stadgad i fråga om uppdrags-

under bolagets bestånd skola behöfva med enskilda medel vidkännas något af bolagsskuldernas betalning). I dylika fall är således prestationen efter bolagets upplösning (liksom före densamma) att fullgöra i mån af detta behofs förefintlighet.

Att däremot bolagets eller medbolagsmännens behof i andra fall, än då bolagsmännens aftal sålunda ger särskild anledning därtill, skulle vara afgörande för frågan om bolagsmans prestationsskyldighet efter bolagets upplösning, synes det mig icke finnas något skäl att antaga; jfr emellertid NJA 1908 not A 209, där det, som skäl för afslag på en bolagsmans yrkande att medbolagsman skall inbetala ett, såvidt jag kunnat finna, utan hänsyn till något särskildt behof utfäst belopp, anföres bl. a., att den förre bolagsmannen icke påstått, att tillskottet i fråga »vore af nöden för betalning af bolagets gäld».

gifvares skadeståndsanspråk mot sysslоman [1] och vid ett flertal andra likartade rättsförhållanden.

Hurusom underlåtet eller felaktigt fullgörande af förpliktelser, som enligt bolagsaftalet åligga en bolagsman, vare sig det är tillräkna honom som vållande eller icke, kan föranleda bolagets upplösning, har framställts ofvan under I: 6. Hvilken påföljd ett oförvålladt kontraktsbrott har i de fall, då det icke på detta sätt föranleder bolagets upplösning, är icke lätt att säga. Man kunde möjligen anse, att det borde ge medbolagsmännen rätt att fordra, att den kontraktsbrytaren (A) tillkommande motprestationen nedsättes med ett belopp, som förhåller sig till denna motprestation som det värde, som på grund af A:s kontraktsbrott frångått bolaget, förhåller sig till värdet af samtliga de prestationer, som A haft att uppfylla. I så fall vill det synas, som vore det både det enklaste och det naturligaste att som den A tillkommande motprestationen betrakta icke hvad de andra bolagsmännen ha att prestera till bolaget,[2] utan hvad A har att utfå ur bolaget. Men äfven med denna utgångspunkt torde det vara så pass svårt att finna reglerna för det närmare bestämmandet af de värden, efter hvilka den ifrågavarande minskningens storlek skall beräknas, att det synes mig kunna ifrågasättas, om hela minskningsregeln alls kan antagas utan att bolagsaftalet erbjuder något särskildt stöd för densamma. Är detta icke fallet, skulle alltså ett oförvålladt kontraktsbrott från bolagsmans sida, när det icke är af den betydenhet, att det kan ge anledning till bolagets upplösning, icke medföra någon påföljd alls.

Om efter bolagets upplösning en prestationsskyldighet till bolaget, som åligger någon bolagsman (A), kvarstår ofullgjord, kunde man ifrågasätta, att rätten till denna

[1] Till regeln i H. B. 18: 9 punkt 2 (om verkan af laga förfall) innehålla B. L:s preskriptionsbestämmelser ingen motsvarighet; i NJA 1909 not A 442 synes den emellertid, af motiveringen att döma, icke dess mindre ha ansetts tillämplig.

[2] Så Knoke s. 46 vid not 6.

prestation skulle som en annan bolagets tillhörighet försäljas för alla bolagsmäns gemensamma räkning. Men följden häraf skulle ju bli, att om rättigheten i fråga försåldes för lägre belopp än som svarade mot prestationens värde, så skulle A först som bolagsman ha att bära en del af den förlust, som denna försäljning till underpris medförde för bolaget, och därefter vara skyldig att till den, som inköpt rätten till prestationen i fråga, fullgöra densamma i dess helhet; A skulle alltså, kan man i viss mening säga, i viss utsträckning nödgas prestera dubbelt. Nu är det ju visserligen sant, att detta skulle bero på omständigheter, som A själf har att svara för; att försäljning skedde till ett prestationens värde understigande belopp skulle väl nämligen hufvudsakligen inträffa, när det vore att antaga, att A icke skulle komma att behörigen fullgöra prestationen; och om A är solvent, kan han ju i hvarje fall undgå att lida någon förlust genom en underprisförsäljning, därigenom att han själf inköper rättigheten i fråga. Men om A naturligen också har att själf bära följderna af sin insolvens, synes det dock för de bolags del, som nu behandlas,[1] icke alldeles naturligt att antaga, att påföljden häraf skulle bli den nu skildrade "fördubblingen" af A:s skyldighet. Man synes därför böra antaga, att rätten till den prestation, som A är skyldig att fullgöra till bolaget, vid bolagets upphörande bortfaller till så stor del, som A skulle haft i det värde, som prestationen, behörigen fullgjord, inneburit för bolaget. Återstoden af densamma blir då tydligen en medbolagsmännen tillkommande fordran mot A.

[1] Annorlunda möjligen vid ett aktiebolag. Jfr emellertid i fråga om skyldighet att inbetala tecknade aktier NJA 1910 s. 510.

DET PRIVATRÄTTSLIGA FÖRHÅLLANDET TILL TREDJE MAN

V.

1. Vill man söka för svensk rätts del besvara den frågan, hur ett rättsförhållande mellan två personer (A och B) med afseende på en lös sak skall vara beskaffadt för att A:s rätt i fråga om denna sak skall bli bestånd-dande gent emot B:s konkursborgenärer utan hänsyn till i hvems besittning saken befinner sig,[1] så kan man, synes det mig, till en början uppställa två regler af relativt all-män räckvidd. Den ena är den, att om B är gent emot A berättigad att mot erläggande af ett visst (alltså icke med sakens värde växlande) belopp få behålla saken och

[1] Svårigheten att besvara denna fråga ökas i hög grad af den ytterliga oklarhet, som, såvidt jag kan finna, råder angående grunden för att vissa rättigheter skyddas utan hänsyn till besitt-ningsförhållandet, andra icke. Den jämförelse som af Torp-Grundt-vig s. 347—348 (§ 24: II. 1. a) anställes mellan upplåtelse af panträtt och öfverlåtelse af äganderätt, lider, synes det mig, af det felet, att den jämför panträttsupplåtelsen, betraktad för sig, med transak-tionen vid äganderättsöfverlåtelsen i dess helhet.

En faktor, som, såvidt jag kan finna, hittills icke nämnvärdt be-aktats, och som synes mig icke — eller i hvarje fall icke a priori — böra alldeles frånkännas betydelse, är den större eller mindre möj-lighet, som vid olika aftalsförhållanden kan finnas att genom risk-fördelning skydda sig mot medkontrahenters insolvens. Vid ett aftal af den typ, att det i allmänhet ingås eller enligt lagens me-ning bör ingås i yrkesmässig skala från A:s sida, synes det på grund af denna möjlighet finnas mindre skäl att bereda A skydd mot B:s borgenärer, än vid aftal, hvars typ måste sägas i allmänhet ha en mission att fylla äfven utan denna yrkesmässighet.

tillika är gent emot A förpliktad att, om A så önskar, erlägga ett dylikt visst belopp mot att han får behålla saken (så att B alltså icke kan fordra, att A nöjer sig med att få saken), då åtnjuter A:s rätt icke det ifrågavarande skyddet. Den andra regeln är den, att, när A gent emot B har rätt att erhålla saken eller ett belopp som kan inflyta vid sakens försäljning eller ett belopp hvars storlek på annat vis följer sakens värde, och B icke har vare sig rätt eller skyldighet att i stället till A erlägga något visst belopp, då åtnjuter [1] A:s rätt det ifrågavarande skyddet.[2] Ett rättsförhållande, i kraft af hvilket B har rätt och skyldighet att för visst belopp lösa till sig saken, synes nu till sin verkan äfven kunna angifvas så: om saken stiger i värde (öfver det ifrågavarande beloppet), så är det B och icke A, som har rätt till vinsten häraf (ty B kan ju i så fall begagna sig af sin rätt att lösa till sig saken), och om saken faller i värde (under

[1] På någon tolkning af K. F. om lösöreköp skall här icke ingås; denna lags tillämplighetsområde torde väl, hur den än tolkas, böra fattas så restriktivt som möjligt. Mera allmänt intresse erbjuder då den särskildt inom dansk juridik förfäktade regeln, att en äganderättsöfverlåtelse i säkerhetssyfte skall i fråga om rättsskydd mot öfverlåtarens borgenärer likställas med en pantsättning. Enligt Lassen (Ugeskrift for Retsvæsen 1890 s. 624) skulle denna regel gälla, äfven om den, till hvilken öfverlåtelsen skett (A) förpliktat sig att åtnöjas med saken (a. st. s. 624) och äfven om öfverlåtaren (B) icke förbehållit sig återlösningsrätt (a. st. s. 623). Huruvida den skall gälla äfven i det fall, då både A utfäst sig att åtnöjas med saken och B icke förbehållit sig återlösningsrätt, framgår icke alldeles klart af Lassens uttalanden. Men om man skall säga, att saken tjänar som »Middel til at sikre Erholdelsen af en anden Værdi» äfven i fall, då presterandet af detta »andra värde» hvarken åligger B som skyldighet eller ger honom rätt att få behålla saken, synes mig uttrycket »Middel til at sikre Erholdelsen af en anden Værdi» bli till sin innebörd något svårbestämbart.

[2] När det talas om att A:s rätt är skyddad mot B:s konkursborgenärer, förutsättes naturligen att han icke afstått från ett sådant skydd (nöjt sig med en blott obligatorisk rätt); har han detta, är han naturligen under inga förhållanden skyddad mot B:s borgenärer.

beloppet i fråga), är det likaledes B och icke A, som har att bära den förlust, som detta innebär (ty A kan ju i så fall låta B få behålla saken och fordra, att han i stället erlägger det bestämda beloppet). På motsvarande sätt kan verkan af ett rättsförhållande, som ger A rätt att af B utfå saken eller dess värde utan vare sig rätt eller skyldighet för B att i stället erlägga något visst belopp, uttryckas så, att det är A och icke B, som har rätt till vinsten om saken stiger i värde, och likaledes A och icke B, som har att bära förlusten om saken faller i värde. De båda nämnda reglerna skulle alltså äfven kunna uttryckas så: är rättsförhållandet A och B emellan sådant, att A gent emot B har rätt till vinsten och skyldighet att bära förlusten af sakens värdeväxlingar, är A:s rätt skyddad mot B:s borgenärer utan hänsyn till hvem som har saken i sin besittning; är det sådant, att B gent emot A har rätt till denna vinst och skyldighet att bära denna förlust, åtnjuter A:s rätt icke detta skydd.

Nu är det klart, att utom sådana rättsförhållanden, i hvilka A gent emot B har rätt till vinsten och skyldighet att bära förlusten af sakens värdeväxlingar, och sådana, i hvilka B gent emot A har rätt till denna vinst och skyldighet att bära denna förlust, kan det också förekomma sådana rättsförhållanden, i hvilka A har rätt till vinsten, men B är skyldig att bära förlusten af sakens värdeväxlingar, — sådana rättsförhållanden alltså, enligt hvilka B är skyldig att på A:s begäran erlägga ett visst belopp i stället för saken, men icke själf har rätt att fordra att få behålla saken mot erläggande af detta belopp — och sådana, i hvilka B har rätt till vinsten, men A är skyldig att bära förlusten — sådana alltså, i hvilka B har rätt att få behålla saken mot erläggande af ett visst belopp, men A icke har rätt att fordra, att B i stället för saken erlägger ett dylikt belopp, utan måste nöja sig med att erhålla saken —. För afgörande af frågan om A:s rättsskydd mot B:s borgenärer i dessa fall, erbjuda ju de båda framställda reglerna ingen direkt ledning. Det

synes emellertid till en början klart, att om en situation A och B emellan, enligt hvilken A hade rätt till vinsten och skyldighet att bära förlusten af sakens värdeväxlingar, utan något åtgörande från A:s sida utvecklat sig därhän, att A (som fortfarande har rätt till vinsten) icke längre är skyldig att bära förlusten,[1] så kan detta icke betaga A hans separationsrätt. Och på motsvarande sätt bör det tydligen gälla, att, om en situation, enligt hvilken B haft rätt till vinsten och skyldighet att bära förlusten, utan något åtgörande från B:s sida utvecklat sig därhän, att B (som fortfarande har rätt till vinsten) icke längre är skyldig att bära förlusten,[2] kan detta icke bereda A någon separationsrätt, som han dessförinnan icke skulle ha haft. Vidare kan ett rättsförhållande, enligt hvilket B har rätt, men ingen skyldighet att lösa till sig saken för ett visst belopp, faktiskt ha den innebörden, att B icke blott är den, som får vinsten, utan också den, som drabbas af förlusten af dess värdeväxlingar: detta nämligen, om inlösningsbeloppet är satt så lågt, att det är alldeles visst, att sakens värde icke skall komma att sjunka under detsamma; ett dylikt rättsförhållande bör naturligen behandlas lika med ett sådant, i hvilket B har både inlösningsrätt och inlösningsskyldighet: A bör alltså frånkännas separationsrätt. Men om alltså i dessa fall rättsförhållanden, i hvilka B har rätt till vinsten, likställas med sådana, i hvilka han både har rätt till vinsten och skyldighet att bära förlusten, och rättsförhållanden, i hvilka A har rätt

[1] Exempel: 1:o. B har gett A ett anbud om att köpa en A tillhörig sak, som B har i sin besittning; när B kommer i konkurs, har A ännu icke antagit detta anbud, men fristen härför är icke utlupen.

2:o. B, som sålt en sak till A, har gjort sig skyldig till ett kontraktsbrott, som berättigar A att häfva köpet; när B kommer i konkurs, har A ännu icke begagnat sig af sin häfningsrätt.

[2] Exempel: A har sålt och traderat en sak till B; denna är behäftad med ett fel, som berättigar B att häfva köpet, men B har, när han kommer i konkurs, ännu icke begagnat sig af denna häfningsrätt.

till vinsten, likställas med sådana, i hvilka han både har rätt till vinsten och skyldighet att bära förlusten, så synes man dock icke som den allmänna regeln böra uppställa, att det är afgörande, hvem som har rätt till vinsten, utan tvärtom att det är afgörande, hvem som är skyldig att bära förlusten.[1] Detta dels därför, att, efter hvad det synes mig, distinktionen mellan de fall, i hvilka A, och de fall, i hvilka B har att bära förlusten, blir skarpare än den är mellan de fall, i hvilka A och de fall, i hvilka B har rätt till vinsten,[2] dels därför att det synes mera tilltalande, att den fördel, som rättsskyddet mot B:s borgenärer innebär för A, skall motsvaras af en nackdel för honom (skyldighet att bära förlusten) än att det skall motsvaras endast af en ytterligare fördel för honom (rätt till vinsten). Som den allmänna regeln synes man alltså böra uppställa följande: när rättsförhållandet A och B emellan är sådant, att A gent emot B är skyldig att bära förlusten af sakens fallande i värde, är A:s rätt skyddad mot B:s borgenärer utan hänsyn till hvem som har saken i sin besittning;[3] när det är sådant, att B gent emot A

[1] Utom de undantag, som redan i texten gjorts från denna regel, synes man emellertid nödgas göra ännu ett af relativt allmän räckvidd, det nämligen, att skyldigheten att bära den förlust, som kan föranledas af sakens fysiska förändring (det egentliga casusansvaret alltså) icke i och för sig är af betydelse i nu omhandlade hänsende. Om A lånat B en sak, har han tydligen separationsrätt, äfven om B varit den, som stod faran för sakens kasuella förstörelse eller försämring.

[2] Jfr härom nedan s. 92 not. 1.

[3] När A erbjudit B att få köpa en A tillhörig sak, som A tillsändt honom eller som B eljest af någon anledning har i sin besittning, har man tydligen enligt denna regel att tillerkänna A separationsrätt, såvida B kommit i konkurs innan han antagit anbudet (d. ä. innan hans antagande framkommit till A; först från denna tidpunkt är det ju nämligen B, som har att bära förlusten af sakens fallande i värde). Antager man, att rätten till vinsten är det afgörande i fråga om separationsrätt, bör tydligen separationsrätt tillkomma A endast om B kommit i konkurs innan A:s anbud framkommit till B. Däremot ser jag icke hvad som skulle kunna föranleda till att (såsom i Nya lagberedningens

har att bära denna förlust, åtnjuter A:s rätt icke det nämnda skyddet.[1]

förslag till lag om köp och byte 1895 § 8 st. 2 synes vara afsedt) den eljest betydelselösa tidpunkten för afgifvandet af B:s accept skulle vara den afgörande i nu behandlade hänseende; jfr Just.-R. Bohmans yttrande vid granskningen i H. D. af paragrafen i fråga (NJA II: 1901).

Har B en A:s sak i kommission med rätt att själf inträda som köpare, bör enligt den i texten framställda regeln separationsrätt anses tillkomma A, om B kommer i konkurs, innan hans förklaring, att han begagnar sig af denna sin rätt, framkommit till A. Antager man rätten till vinsten som det afgörande i fråga om separationsrätt, bör väl däremot sådan anses tillkomma A endast om B kommit i konkurs före den tidpunkt, då hans rätt att själf inträda som köpare icke längre kan betagas honom genom att A återkallar kommissionen.

Med att A tillerkännes separationsrätt har jag naturligen icke velat säga, att icke konkursboet skulle kunna ha rätt att mot erläggande af köpeskillingen behålla saken. En dylik rätt torde man möjligen in dubio böra tillerkänna konkursboet. Annorlunda Nya lagberedningen a. st.; jfr däremot Lassen i T. f. R. 1898 s. 89.

[1] Från denna ståndpunkt kommer det s. k. äganderättsförbehållets giltighet mot köparens borgenärer (såvida man enligt svensk rätt måste tillerkänna detsamma dylik giltighet; så Almén § 28 vid not 132) att framstå som en singularitet. Detta synes mig också vara det riktiga, Det är mig icke möjligt att inse, på hvad vis en dylik »förbehållen äganderätt», såsom af Torp-Grundtvig § 24 not 103 förfäktas, skulle stå i något annat förhållande till »omsättningsfriheten» än en panträtt. Jämför man förhållandet, när A sålt B en sak med »förbehållen äganderätt» med förhållandet, när A gett B en försträckning mot erhållande af en pant, så afser ju transaktionen i det ena fallet en omsättning af saken från A till B och en omsättning af penningar från B till A, i det andra fallet en omsättning af penningar från A till B och en omsättning af penningar från B till A. Den rätt, hvarom fråga är, afser ju i båda fallen att betrygga omsättningen från B till A, och står ju likaledes i båda fallen endast i det sambandet med omsättningen från A till B, att denna omsättning möjligen icke skulle ha kommit till stånd eller skulle ha kommit till stånd på för B mindre förmånliga villkor, om icke panten ställts, resp. äganderättsförbehållet medgifvits. Jämför man äganderättsförbehållet med en pant som ställts för en köpeskillingsford-

Regler, motsvarande dem, som sålunda få anses gälla om lösa saker, gälla naturligen också i fråga om andra rättigheter af lös egendoms natur.

2. En bolagsmans konkurs medför enligt B. L. §§ 29 och 52 bolagets upplösning; hvarken konkursboet eller medbolagsmännen[1] ha rätt att fordra, att bolagsverksamheten

ran, blir likheten i nu behandlade hänseende tydligen ännu mer iögonenfallande.

Däremot kan det ju sägas, att det mellan den förbehållna äganderätten och en vanlig panträtt råder den skillnaden, att vid den förra A är gent emot B berättigad till vinsten af sakens värdeväxlingar, så snart B icke behörigen fullgjort sin betalningsskyldighet, medan vid den senare det därutöfver förutsättes, att A vid pantförsäljningen blir den högstbjudande. Att denna skillnad dock icke särdeles väl ägnar sig att vara afgörande, framgår ju däraf, att A äfven vid en panträtt kan förbehålla sig att, om B icke betalar i rätt tid, få tillägna sig panten (lex commissoria). Vill man ur regeln om äganderättsförbehållets giltighet härleda den regeln, att det är rätten till vinsten af sakens värdeväxlingar, som är afgörande för om A har separationsrätt eller icke, synes man alltså bereda ganska stora möjligheter till pantsättningsreglernas kringgående.

Huruvida det s. k. äganderättsförbehållets skyddande mot köparens borgenärer kan betraktas som de lege ferenda motiveradt, synes mig i hvarje fall diskutabelt. Skulle det bli vanligt, att dylika förbehåll gjordes vid försäljningar — och jag ser icke att det i längden finns något hinder härför; ett dylikt förbehåll medför väl knappast någon olägenhet för A eller för B, utan så godt som uteslutande för den senares borgenärer — så skulle, synes det mig, regeln om deras giltighet mot köparens borgenärer icke bli till sitt värde alldeles otvifvelaktig, ens om man ser frågan uteslutande ur varuförsäljarsynpunkt; A, som sålt varor till B, skulle ju visserligen, så länge dessa finnas i behåll hos B, vara vida bättre ställd, än om förbehållet i fråga icke vore erkändt, men när B sålt varorna och fått betaldt för dem — hvilket A väl i regel icke har möjlighet att få kännedom om — skulle A ju i stället vara sämre ställd, på grund af att andra försäljares förbehåll tillerkändes giltighet. Den risk, som en köpares insolvens innebär för säljaren, skulle alltså visserligen, om förbehållet erkännes, vara genomsnittligt mindre än om det icke erkännes, men den skulle i stället vara underkastad så mycket starkare fluktuationer.

[1] Annorlunda äldre rätt: se H. B. 15: 9; jfr Förarbetena till Sveriges Rikes lag (Sjögren) Bd. VII s. 332, Bd. III s. 268.

fortsättes, och i öfverensstämmelse härmed inträder upplösningen också utan att påfordran härom från något håll är af nöden.[1]

I ett enkelt bolag medför vidare bolagsmans konkurs vare sig den medför bolagets upplösning eller bolaget redan dessförinnan är upplöst —, att hans konkursbo har rätt att utfå "hans andel" (B. L. § 53 punkt 2) af bolagsegendomen,[2] medan de andra bolagsmännens andelar i denna tydligen skola undantagas från detsamma. Och när alla bolagsmän komma i konkurs, skall tydligen hvarje bolagsmans andel af bolagstillgångarna tillfalla hans konkursbo. Storleken af dessa andelar — som man synes kunna beteckna som bolagsmännens bruttoandelar —, bör nu tydligen, om det som sagts under I är riktigt, såvidt fråga är om lös egendom, bestämmas efter storleken af de andelar, som resp. bolagsmän ha i bolagsförlusten; hvarje bolagsmans konkursbo har alltså rätt att utfå så mycket af bolagstillgångarna, som bolagsmannens andel i en till beloppet af deras värde uppgående bolagsförlust

[1] Annorlunda äldre rätt: se H. B. 15: 9; jfr NJA 1892 not A 187.

[2] I H. B. 17: 2 kvarstår ännu stadgandet om separationsrätt för »det, om är satt under bolag». I allmänhet synes detta stadgande ha uppfattats som innebärande, att bolagstillgångarna i sin helhet skola undantagas från bolagsmans konkurs (se sålunda Montgomery s. 137, Serlachius s. 422, SJA Bd. 15 s. 435, väl äfven N. T. 1864 s. 337; jfr i fråga om stadgandets föregångare, Nehrman s. 312). Landtmanson (s. 67 not 5) synes åter tolka stadgandet som åsyftande sådan egendom, som icke alls utgör bolagstillgång i den mening detta uttryck tages här (se ofvan s. 1 not 4), utan i fråga om hvilken endast afkastningen är gemensam. För egendom af sistnämnda slag bär ju den bolagsman, som insatt den, förlusten af dess fallande i värde; att han för densamma åtnjuter separationsrätt i medbolagsmans konkurs, stämmer sålunda väl med de i texten framställda reglerna. Om den förstnämnda tolkningen af stadgandets ursprungliga betydelse var den rätta, så måste det naturligen däremot för det enkla bolagets del anses satt ur kraft genom B. L.

I 1718 års förslag till H. B. 16: 7 punkt 3 förekom ett sedan icke återkommande stadgande rörande kollisionen mellan bolagsmans enskilda borgenärers och hans medbolagsmäns anspråk.

skulle utgjort.[1] I fråga om fast egendom måste däremot tydligen, då någon lagfart i bolagets namn ju icke kan ifrågakomma, vederbörande fångeshandling lämna ledning för bestämmandet af storleken af hvarje bolagsmans andel.

[1] Samma regel framställes af Adler (s. 91—92) i fråga om beräkningen af den andel i bolagstillgångarna, som bör anses tillkomma en bolagsman i ett handelsbolag. Såvida man härmed menar den andel, som, om icke den särskilda regeln om bolagstillgångarnas undantagande från bolagsmans konkurs gällt, skulle tillfallit hans konkursbo, bör tydligen också denna andel bestämmas på samma sätt som i ett enkelt bolag. — För att få ett uttryck för bolagsmans kvotdel i bolagstillgångarna uppställer Adler formlerna $\frac{p+a}{A}$ och $\frac{p-p_1}{A}$, hvarvid p betecknar det passivsaldo, som bolagsmannen i fråga skulle haft, om alla bolagstillgångarna tänkas förlorade, a resp. p_1, det aktiv- resp. passivsaldo, som han faktiskt har, och A bolagstillgångarna. Emellertid synes Adler (såsom af Staub Art. 91 § 6 not 1 påpekas) ha förbisett möjligheten af att en bolagsman kan ha ett aktivsaldo, äfven om en förlust motsvarande hela bolagstillgångarnas värde tänkes gjord. Kallar man detta aktivsaldo för a_1, så blir formeln för denne bolagsmans kvotdel i bolagstillgångarna tydligen $\frac{a-a_1}{A}$. — Knoke s. 93 har, såvidt jag kan finna, alldeles missuppfattat den Adlerska teorien. Och det vill synas, som skulle man öfverhufvudtaget icke haft fullt klart för sig, att de till synes så komplicerade Adlerska formlerna, för det vanliga fall, då förlusten skall definitivt delas mellan bolagsmännen efter vissa kvoter — så att alltså ingen bolagsmans förlustandel är absolut begränsad l. dyl. —, helt enkelt kunna ersättas med den bolagsmans förlustkvot, hvarom fråga är. Kallas denna $\frac{1}{n}$ — om förlusten delas efter hufvudtalet blir ju n lika med bolagsmännens antal —, så är det ju nämligen klart, att p är lika med $\frac{A}{n}-a$ resp. lika med $\frac{A}{n}+p_1$, och häraf följer ju, att $\frac{p+a}{A}$ resp. $\frac{p-p_1}{A}$ är lika med $\frac{1}{n}$. På motsvarande sätt är tydligen a_1 lika med $a-\frac{A}{n}$ och alltså $\frac{a-a_1}{A}$ lika med $\frac{1}{n}$. — En bolagsman, som är befriad från deltagande i förlusten, har tydligen icke någon bruttoandel i bolagstillgångarna; a_1 blir ju i detta fall lika med a.

Vanligare än att låta förlustkvoten vara bestämmande för storleken af en bolagsmans bruttoandel, är att låta vinstkvoten

Genom bolagsmans konkurs sättes alltså, såvidt angår hans andel (bruttoandel) af bolagstillgångarna den enligt § 35 punkt 1 och § 53 eljest gällande regeln, att bolagstillgångarna i första hand skola användas till bolagsskuldernas betalning, ur kraft. Det synes nu klart, att om medbolagsmännen på grund häraf nödgas med enskilda medel betala ett belopp af bolagsskulderna, som eljest skulle utgått ur denna bruttoandel, ha de mot bolagsmannen i fråga ett anspråk på ersättning af ett motsvarande belopp.

vara det; se t. ex. Lehmann-Ring s. 220. I konsekvens med denna åsikt står ju, att den, som blott har andel i förlusten icke i vinsten, icke tillerkännes skydd som bolagsman (se t. ex. Lehmann-Ring s. 229). Att denna regel leder till mindre tilltalande resultat än den i texten framställda, synes mig uppenbart; jfr t. ex. det hos Dernburg § 361 not 3 nämnda exemplet.

Den åsikten har äfven framställts, att en bolagsmans bruttoandel i bolagstillgångarna skall bestämmas genom det bråk, som erhålles af hans aktivsaldo som täljare och det efter bolagsskuldernas betäckning kvarstående beloppet af bolagstillgångarna som nämnare (se t. ex. Laband i Zeitschrift für Handelsrecht Bd. 31 s. 54, jfr Hammarskjöld i N. J. M. F. 6 s. 25). Mot denna åsikt kan med skäl anmärkas (jfr Staub Art. 91 § 6, Art. 106 § 5), att de bråk, man sålunda erhåller, kunna ge en summa större än 1. Denna anmärkning bortfaller nu visserligen, om man i stället för aktivsaldot sätter bolagsmans nettoandel (se om innebörden af detta uttryck ofvan s. 45) som täljare. Men dels kvarstår ju alltid den anmärkningen, att man, om bolagstillgångarnas värde icke öfverskjuter bolagsskuldernas, saknar hvarje norm för bruttoandelarnas beräkning, dels synes det i högsta grad godtyckligt, att storleken af en bolagsmans andel i bruttotillgångarna skall bestämmas i proportion efter den tillfälliga storleken af hans andel i de måhända mångfaldigt mindre nettotillgångarna. Mera tilltalande skulle det väl då vara, att man satte bolagsmans bruttoandel lika med hans nettoandel plus en på annat sätt — t. ex. efter förlustkvot — bestämd andel af den del af bolagstillgångarna, som motsvaras af bolagsskulder. En regel af denna eller likartad beskaffenhet är det måhända som åsyftas af Platou med uttalandet (Selskabsret s. 126, Retsforhold s. 111), att bolagstillgångarna skola delas mellan bolagsmännens konkursmassor »efter bolagskontraktet»; jfr särskildt det starka framhållandet, i Retsforhold s. 101 not 99, af att i det där behandlade rättsfallet all bolagsgäld var betalad.

Värdet af en bolagsmans bruttoandel i bolaget, ökadt med den för bolagsskulderna beräknade delen af hans passivsaldo, resp. minskadt med ett belopp, som till hans bruttoandel förhåller sig som det belopp, hvarmed bolagstillgångarna öfverskjuta bolagsskulderna, förhåller sig till bolagstillgångarna, synes alltså böra betecknas som hans i förhållandet bolagsmännen emellan gällande andel af bolagsskulderna.[1] Som hans (i förhållandet bolagsmännen emellan gällande) andel af hvarje särskild bolagsskuld bör man då tydligen beteckna det belopp, som till hans nyss angifna andel af hela summan bolagsskulder förhåller sig som den bolagsskuld, hvarom fråga är, till summan bolagsskulder.

I fråga om en bolagsskuld, för hvilken bolagsmännen gent emot borgenären ansvarat solidariskt, torde det väl på grund af konkurslagen § 116 st. 2 få anses gälla, att, om en bolagsman (A) efter början af en annan bolagsmans (B) konkurs betalar densamma, har A rätt att i B:s konkurs bevaka allt hvad borgenären skulle haft rätt att bevaka, alltså icke blott B:s och sina öfriga medbolagsmäns andelar, utan äfven sin egen andel; men det belopp, som A uppbär i utdelning, får naturligen icke öfverstiga B:s och de öfriga medbolagsmännens andelar, i den mån de äro obetalade, och om utdelningen öfverstiger B:s andel, har naturligen B och hans konkursbo rätt att få öfverskottet ersatt af de öfriga medbolagsmännen. Äro flera bolagsmän i konkurs, får man väl på motsvarande sätt på grund af §§ 115 och 116 i konkurslagen anse, att A har rätt att af en solidarisk bolagsskuld, som han be-

[1] Enligt Adler s. 92 skulle som en bolagsmans andel i bolagsskulderna vara att betrakta den summa, »um welche das Vermögen des Socius grösser wäre, wenn keine Passiven vorhanden wären», det vill väl säga: en summa, lika med den andel bolagsmannen skulle ha i en till förefintliga bolagsskulders belopp uppgående bolagsvinst. Hvilken mening ett begrepp »andel i bolagsskulderna» kan ha, om denna andel bestämmes efter vinstandel, medan bruttoandelen i bolagstillgångarna bestämmes efter förlustandel, inser jag icke.

talt efter början af alla dessa konkurser, bevaka hela beloppet i dem alla; hvad han sammanlagdt uppbär får dock naturligen icke öfverstiga beloppet af hans medbolagsmäns obetalade andelar i denna bolagsskuld; och om utdelningen, beräknad efter vanliga utdelningsprocenter, skulle öfverstiga detta belopp, skall tydligen öfverskottet delas mellan de olika konkursmassorna så, att de utdelningar de ge A såvidt möjligt komma att motsvara resp. bolagsmäns andelar i skulden i fråga. Motsvarande regel gäller tydligen, när alla bolagsmän äro i konkurs, om fördelningen af det öfverskott, som kan uppkomma genom att en bolagsborgenär bevakar hela sin fordran i alla konkurserna.

Om A betalat en solidarisk bolagsskuld före början af B:s konkurs, om han vare sig före eller efter början af B:s konkurs betalat den del han haft att svara för af en i förhållande till borgenären delad bolagsskuld, eller om han af någon annan anledning än på grund af betalning af en bolagsskuld har en fordran mot bolaget, får man väl anse, att han har rätt att i B:s konkurs bevaka dels den andel B i förhållandet bolagsmännen emellan har af denna fordran som bolagsskuld betraktad, dels därutöfver af den del af denna bolagsskuld, som hvarken faller på A:s eller på B:s andel — kalla denna del mellanbeloppet — ett belopp, så stort, att det till återstoden af mellanbeloppet förhåller sig som B:s förlustkvot till A:s. Och af ett sitt aktivsaldo, som icke skulle kunnat utgå ur bolagstillgångarna, om bolaget i vanlig ordning bragts till upphörande — som alltså icke utgör nettoandel — får A väl på motsvarande sätt anses ha rätt att bevaka ett belopp, som till återstoden af aktivsaldot förhåller sig som B:s förlustkvot till A:s. Af sin nettoandel synes A åter böra ha rätt att i B:s konkurs bevaka en kvotdel, lika stor, som B:s bruttoandel utgör af bolagstillgångarna; möjligen bör han också af den del af sin nettoandel, som på motsvarande sätt svarar mot de öfriga medbolagsmännens kvotdelar i bolagstillgångarna, anses ha rätt att i B:s konkurs bevaka ett belopp, som

till återstoden af denna del förhåller sig som B:s förlustkvot till A:s. I den mån B:s konkursbo på grund af dessa regler får betala något, som i sista hand skolat bäras af någon af de öfriga medbolagsmännen, har det naturligen rätt till ersättning af denne.

En bolagsmans skuld till bolaget torde vid hans konkurs bortfalla till den del, som han själf skulle fått af dess värde, om den behörigen fullgjorts till bolaget, och i öfrigt vara att behandla lika med ett hans passivsaldo.

VI.

1. Antag, att en person (A) ingått proprieborgen för en annan persons (B) skuld till en tredje (C), att denna skuld är af storleken *f* och att B gett A en pant af värdet *p* (som antages vara mindre än *f*)[1] till säkerhet för den regressfordran A kan komma att få mot B, om han infriar skulden i fråga. Antag vidare, att både A och B komma i konkurs, innan något af skulden betalats till C, och att denne i de båda konkurserna bevakar hela sin fordran.

Nu är det ju så, att om en proprieborgensman och hans hufvudgäldenär båda komma i konkurs, innan något är betaldt af skulden, och borgenären då begagnar sig af sin rätt att bevaka hela sin fordran i båda konkurserna, så har löftesmannens konkursbo icke någon rätt att som regressfordran i hufvudgäldenärens konkurs bevaka den utdelning, som löftesmannens konkurs ger borgenären. Man kunde därför möjligen för vårt fall anse, att den panträtt, som B gett A för hans regressfordran, i den omhandlade situationen icke är gällande mot B:s borgenärer.[2] Men detta får säkert icke antagas. Att löftesmannens konkursbo i det nyss angifna fallet icke har rätt till utdelning för någon regressfordran i hufvudgäldenärens konkurs, beror

[1] Är pantens värde lika stort med eller större än *f*, gälla tydligen de följande resonemangen med endast den förändringen, att *f* öfverallt insättes i stället för *p*.

[2] En dylik tankegång är det väl, som ligger till grund för Platou's (Retsforhold s. 110) åberopande af norska konkurslagens § 121 som stöd för sin åsikt, att bolagstillgångarna, ehuru de vid en bolagsmans konkurs undantagas från denna, dock vid alla bolagsmäns konkurs skola fördelas mellan de särskilda konkursbona efter bruttoandelar. Jfr häremot Torp i N. J. M. F. 6. Bil. 1 s. 15—16.

tydligen därpå, att man icke velat ställa hufvudgäldenärens konkursbo sämre, än det skulle varit ställdt, om löftesmannen förblifvit solvent och betalat hela skulden till borgenären; då skulle ju visserligen han (eller om han sedan kommit i konkurs, hans konkursbo) ha haft rätt att bevaka fordrans belopp i hufvudgäldenärens konkurs, men borgenären skulle då tydligen icke ha bevakat något däri; att löftesmannens konkursbo nu icke har rätt till någon utdelning i hufvudgäldenärens konkurs, kommer sig alltså, kan man säga, däraf, att man från hvad det skulle fått, om löftesmannen infriat hela skulden, har att subtrahera den utdelning i hufvudgäldenärens konkurs, som nu tillkommer borgenären, och att resultatet af denna subtraktion blir 0. Tillämpas samma princip på vårt fall, är det ju klart, att, om A förblifvit solvent och betalat skulden, så skulle han (eller om han sedan kommit i konkurs, hans konkursbo) ha haft rätt att tillgodogöra sig pantens värde (p) och bevaka resten af sin regressfordran (alltså $f-p$) i B:s konkurs; om det antages, att utdelningskvoten i B:s konkurs är b, skulle A (eller hans konkursbo) således fått ur B:s tillgångar uppbära $p + (f-p)b$; då nu C bevakar beloppet f i B:s konkurs och alltså där får uppbära fb, så bör det belopp, som A:s konkursbo nu får i regressväg uppbära ur B:s tillgångar, sålunda icke öfverstiga $p - pb$. Detta belopp bör alltså vara det högsta, som mot B:s konkursbo får uttagas ur panten, men intill detta belopp förblir panträtten gällande.

Inom beloppet $p - pb$ häftar panten ju för hvad A betalar af B:s skuld till C. Närmast tänker man väl vid detta uttryck på den utdelning, som A:s konkurs ger C för hans fordran; om utdelningskvoten i A:s konkurs antages vara a, blir ju denna utdelning fa. Om det fall, då detta belopp är större än eller lika stort med beloppet $p-pb$, finns väl ej heller mycket att säga: A:s konkursbo har naturligen i detta fall rätt att genom pantens försäljning tillgodogöra sig beloppet $p-pb$; vill B:s konkursbo återlösa panten för detta belopp, har det rätt därtill.

Lika visst synes det mig icke vara, att B:s konkursbo alltid har rätt att återfå panten mot betalning till A:s konkursbo af beloppet *fa*, om detta belopp är mindre än *p—pb*. Hur A:s konkursbo fördelar sina tillgångar, kommer ju icke B eller hans konkursbo vid; skulle A:s konkursbo af någon anledning vilja, i stället för att ge C endast den utdelning han har rätt att fordra (*fa*), betala honom hela beloppet *p—pb* (i afräkning på hans framtida fordran mot A och B), så har A:s konkursbo, synes det mig, sedan också rätt att tillgodogöra sig detta belopp ur panten; endast mot betalning af detta belopp synes B:s konkursbo därför i så fall böra anses berättigadt att återfå panten. För A skulle det naturligen kunna vara af intresse att hans konkursbo förfore på detta sätt; när det i stället för att låta C nöjas med vanlig utdelning på sin fordran (alltså med *fa*) och sedan låta B:s konkursbo utfå panten för beloppet *fa*, betalar C hela beloppet *p—pb*, och sedan fordrar detta belopp af B:s konkursbo (eller direkt tillgodogör sig det genom pantens försäljning), så medför detta ju, att skillnaden mellan de båda beloppen (alltså *p—pb—fa*) kommer A tillgodo, därigenom att den kommer en hans borgenär (C) tillgodo, i stället för att den eljest skulle kommit B:s honom ovidkommande borgenärer tillgodo. Det vill då synas, som om A:s konkursbo icke borde ha rätt att utan A:s samtycke[1] uppoffra hans rätt beträffande detta skillnadsbelopp: vill det icke förfara på sätt nu nämnts, synes det därför ha att försälja rätten att, mot betalning till C af ett belopp i afräkning på hans framtida fordran mot A och B, ur panten tillgodogöra sig motsvarande belopp, i den mån det icke öfverstiger beloppet *p—pb—fa*.

Sker nu en dylik försäljning, är det väl i regel blott två spekulanter, som kunna tänkas förekomma, nämligen C och B:s konkursbo. För en person i allmänhet kan det ju nämligen icke vara någon som helst fördel att

[1] Jämför, att det enligt konkurslagen § 53 fordras gäldenärens samtycke för att förlikning skall kunna antagas af konkursboet.

komma öfver rätten i fråga, ty denna innebär ju för honom endast, att han ur panten får uppbära ett lika stort belopp, som han kan vilja betala C i afräkning på A:s och B:s skuld. Om C lyckas komma öfver rätten i fråga, så betyder detta ju däremot, att han, utöfver hvad han får uppbära i A:s och B:s konkurser, kan, i afräkning på sin fordran hos A och B, tillgodogöra sig beloppet $p-pb-fa$. Och om B:s konkursbo kommer öfver rättigheten i fråga för ett lägre belopp än $p-pb-fa$, så innebär detta ju, att det genom att betala ett lägre belopp till A:s konkursbo, får panten frigjord från att häfta för beloppet $p-pb-fa$. Det kan emellertid tydligen strida mot B:s intresse, att hans konkursbo på detta sätt betalar A:s konkursbo något för rätten i fråga: B kommer ju beloppet $p-pb-fa$ likaväl tillgodo, när det tillfaller C i afräkning på hans fordran mot B, som när det tillfaller B:s konkursbo, medan ju däremot ett belopp, som utbetalas till A:s konkursbo, icke kommer B tillgodo. Man torde väl därför få anse, att B:s konkursbo icke utan B:s samtycke har rätt att bjuda A:s konkursbo något för rätten i fråga.

Om hvarken A eller B efterge något af sin rätt, bör således C, efter hvad det vill synas, bli utan konkurrenter till rätten i fråga. Han kan då tydligen i det närmaste vederlagsfritt komma öfver densamma. När han då, utöfver hvad han får som utdelning i A:s och B:s konkurser (alltså fa och fb), i afräkning på sin fordran hos A och B tillgodogör sig beloppet $p-pb-fa$, får han ju ur A:s och B:s tillgångar sammanlagdt $p-pb+fb$.[1] Detta, som nämndt, i det fall, då fa är mindre än $p-pb$. Vill man generellt uttrycka hvad C sammanlagdt får, kan detta alltså ske genom uppställande af de båda alternativa formlerna $p-pb+fb$ och $f(a+b)$, af hvilka man då tydligen har att välja den, som ger det största värdet.

Jag öfvergår nu till ett annat exempel. Antag, att

[1] Tydligen lika mycket, som C skulle fått, om panten varit ställd till honom, men han icke haft någon fordran mot A.

två personer (A och B) utfäst sig att en för båda och båda för en betala en tredje person (C) ett belopp af storleken $g+h$, att A och B sinsemellan aftalat, att af detta belopp A skall slutligen bära beloppet h, B beloppet g, och att B gett A en pant af värdet q (mindre än g) som säkerhet för den regressfordran, A kan komma att få mot B, om han till C betalar mer än sin andel af den gemensamma skulden. Antag vidare, att A och B komma i konkurs, innan något af den gemensamma skulden är betaldt, att utdelningskvoten är i A:s konkurs a, i B:s b,[1] och att C i bådas konkurser bevakar hela sin fordran $(g + h)$.

Den första frågan blir äfven här, i hvad mån panträtten fortfarande gäller mot B:s borgenärer. Hade A förblifvit solvent och infriat skulden, efter det B råkat i konkurs, skulle han ju ha haft rätt att tillgodogöra sig pantens värde (q) och i B:s konkurs bevaka återstoden af den fordran C hade vid början af B:s konkurs[2] (alltså

[1] Uttrycket b betecknar icke (på samma sätt som öfriga här använda bokstäfver) någon af de omhandlade reglernas tillämpning oberoende storhet, utan betyder i hvarje särskild formel, i hvilken den förekommer: »utdelningskvoten i B:s konkurs, om det i denna formel angifna resultatet inträder». Häraf följer, att man vid en jämförelse mellan olika formler icke får räkna med b såsom nödvändigt innebärande detsamma i den ena formeln som i den andra. Utdelningskvoten i B:s konkurs kommer därför, när en sådan jämförelse skall anställas, att angifvas genom användande af beteckningar för oberoende storheter. Därvid kommer beloppet af de tillgångar, som (oberäknadt panten q) finnas i B:s konkurs, sedan konkurskostnader och förmånsberättigade borgenärer (utom den, hvars förmånsrätt består i panten q), betalats, att betecknas som t och beloppet af i B:s konkurs bevakade, oprioriterade fordringar (med undantag af fordran $g + h$), att betecknas som s. — Det är klart, att s, t, a och b beteckna kvantiteter större än eller lika med 0 (det kan ju tänkas, att någon af de båda konkurserna icke ger någon utdelning, att B icke har andra tillgångar än den till A gifna panten eller att han icke har andra skulder än den till C); däremot måste naturligtvis alltid g, h och q vara större än 0 för att här behandlade spörsmål skola kunna uppkomma.

[2] Se konkurslagen § 116 st. 2.

att bevaka beloppet $g + h - q$); dock skulle A naturligen sammanlagdt aldrig fått uppbära mer än beloppet g. Han skulle alltså ha fått uppbära det mindre af de båda beloppen $q + (g + h - q)b$ och g. Då nu både A och B äro i konkurs och C bevakar beloppet $g + h$ i B:s konkurs och alltså där får uppbära utdelningen $(g + h)b$, så är tydligen, såvida hvad som sagts vid föregående exempels behandling är riktigt, det mindre af de båda beloppen $q - qb$ och $g - (g + h)b$ det högsta, som mot B:s konkursborgenärer får uppbäras ur panten.

Inom detta belopp får A:s konkursbo göra sig betaldt för hvad A betalat utöfver sin andel i den gemensamma skulden. Fråga är då, om A får anses ha betalat utöfver sin andel (h) i skulden ($g + h$) redan därför att utdelning i hans konkurs beräknats icke blott för beloppet h, utan äfven för beloppet g, eller först om denna utdelning [alltså $(g + h)a$] öfverstiger beloppet h. Det senare svaret torde väl otvifvelaktigt vara att anse som det rätta från gällande rätts ståndpunkt. Beloppet fa i det förra exemplet motsvaras alltså i det nu behandlade exemplet af det större af de båda värdena $(g + h)a - h$ och 0. Och med stöd af alldeles samma argumentering som i det förra exemplet kan man därför i det nu behandlade säga, att C, om hvarken A eller B efterge något af sin rätt, bör utan nämnvärdt vederlag kunna komma öfver rätten att, utöfver hvad han uppbär som utdelning i de båda konkurserna [alltså $(g + h)(a + b)$], i afräkning på sin fordran hos A och B, ur den af B till A gifna panten tillgodogöra sig det minsta af de fyra beloppen $q - qb$, $q - qb - (g + h)a + h$, $g - (g + h)b$ och $g - (g + h)(a + b) + h$. Är detta minsta belopp mindre än 0, blir utdelningen i de båda konkurserna tydligen allt hvad C får; eljest är denna utdelning, som nämndt, att addera till det minsta af de ifrågavarande fyra alternativbeloppen, när man vill ange hvad C sammanlagdt får. Dock får C naturligen i intet fall sammanlagdt uppbära mer än fulla beloppet af sin fordran ($g + h$). Vill man generellt uttrycka hvad

C sammanlagdt får, torde detta därför kunna ske genom uppställande af alternativa formler, ordnade i fyra grupper,[1] två formler i hvar grupp, nämligen i första gruppen den formel, som anger summan af det första af de fyra nyssnämnda alternativen och den vanliga utdelningen i de båda konkurserna, och den formel, som anger denna utdelning, i andra gruppen den formel, som anger summan af det andra af de fyra nämnda alternativen och konkursutdelningen, och den, som anger konkursutdelningen, o. s. v. Sedan hvarje formel, som anger ett värde större än $g + h$, ersatts med detta uttryck, har man då tydligen att inom hvarje grupp välja den formel, som anger det största, och af de fyra sålunda utvalda den, som anger det minsta värdet. Den första af dessa formelgrupper blir då tydligen: $q—qb + (g + h)(a+b)$ och $(g+h)(a+b)$.[2]

[1] Af dessa fyra grupper kan dock den sista strykas. Den skulle ju nämligen komma att innehålla de båda formlerna $g + h$ och $(g + h)(a + b)$. Då nu aldrig någon formel får öfverstiga $g + h$, kan denna grupp tydligen icke ha någon självständig betydelse.

[2] Andra formeln i denna grupp kan emellertid strykas såsom aldrig angifvande högre värde än den första, såvida de ej båda äro större än eller lika med $g + h$ (och alltså båda skola remplaceras med detta uttryck). Det torde nämligen vara klart, att b (jfr ofvan s. 104 not 1) i första formeln betyder $\frac{t}{s+g+h-q}$ och i andra formeln $\frac{t+q}{s+g+h}$, dock att om något af dessa uttryck skulle ange större värde än 1, det naturligen är att ersätta med 1. När nu b i första formeln sålunda betyder 1, är det klart, att denna formel ger ett värde, större än eller lika med $g + h$. När åter b i första formeln är mindre än 1, så kan ju $s\left(1-\frac{t}{s+g+h-q}\right)$ icke vara mindre än 0 och däraf följer [om man till båda sidorna adderar $(g + h)\left(1-\frac{t}{s+g+h-q}\right)$, multiplicerar med $\frac{q}{s+g+h}$ och adderar $\frac{(g+h)\,t}{s+g+h-q} + (g+h)a$], att $q-\frac{qt}{s+g+h-q} + \frac{(g+h)t}{s+g+h-q} + (g+h)a$ (alltså första formeln) är större än eller lika med $\frac{(g+h)\,(t+q)}{s+g+h} + (g+h)a$ (andra formeln).

Gör nu till det sist behandlade exemplet det tillägget. att äfven A gett B en pant för hans eventuella regressfordran mot A och att denna pant är af storleken r (mindre än h). Det är då klart, att, om det som sagts i de båda föregående exemplen är riktigt, så kan man i detta exempel säga, att C, om hvarken A eller B efterge något af sin rätt, bör kunna utan nämnvärdt vederlag komma öfver rätten att, utöfver hvad han uppbär som utdelning i de båda konkurserna $[(g+h)(a+b)]$, i afräkning på sin fordran mot A och B, tillgodogöra sig, dels ur den af B till A gifna panten det minsta af de fyra beloppen $q-qb$, $q-qb-(g+h)a+h$, $g-(g+h)b$ och $g-(g+h)(a+b)+h$, (kalla dessa fyra belopp för B-alternativen), dels ur den af A till B gifna panten det minsta af de fyra beloppen $r-ra$, $r-ra-(g+h)b+g$, $h-(g+h)a$ och $h-(g+h)(a+b)+g$ (kalla dessa fyra belopp för A-alternativen). Är minsta A-alternativet mindre än 0, är det tydligen summan af minsta B-alternativet och den vanliga konkursutdelningen, som anger hvad C sammanlagdt får; är minsta B-alternativet mindre än 0, anges detta på motsvarande sätt af summan af minsta A-alternativet och konkursutdelningen; och om både minsta A- och minsta B-alternativet är mindre än 0, får C naturligen endast den vanliga konkursutdelningen. Eljest har man, som nämndt. att addera summan af minsta A- och minsta B-alternativet till den vanliga konkursutdelningen för att ange hvad C sammanlagdt får. Under inga förhållanden får detta dock naturligen öfverstiga fulla beloppet af C:s fordran. Vill man generellt uttrycka hvad C sammanlagdt får, så torde detta äfven i detta exempel kunna ske genom alternativa formler, ordnade gruppvis efter samma system som i förra exemplet.[1] Gruppernas antal skulle här bli sexton[2] (man har ju att kombinera

[1] Så att man alltså, sedan formler större än $g+h$ nedsatts till detta belopp, har att inom hvarje grupp välja största och grupperna emellan minsta formeln.

[2] Skäl likartade med dem, som anförts ofvan s. 106 not 1, kunna dock säkerligen föranleda åtskilliga strykningar bland dessa.

hvart och ett af de fyra B-alternativen med hvart och ett af de fyra A-alternativen) och antalet formler i hvarje grupp fyra (nämligen den formel, som anger summan af A-alternativet, B-alternativet och konkursutdelningen, den, som anger summan af A-alternativet och konkursutdelningen, den som anger summan af B-alternativet och konkursutdelningen, och den som anger konkursutdelningen). Första gruppen (den som uppkommer genom kombination af första A- och första B-alternativet och hvars största formel alltså ger det riktiga uttrycket när dessa båda alternativ äro de resp. minsta) blir då tydligen: $q—qb+r—ra+(g+h)(a+b)$, $q—qb+(g+h)(a+b)$, $r—ra+(g+h)(a+b)$ och $(g+h)(a+b)$.[1]

2. Om i ett handelsbolag en bolagsman kommer i konkurs, medför detta bolagets upplösning, på samma sätt som om det varit ett enkelt bolag. Likvidation sker däremot i vanlig ordning:[2] bolagstillgångarna användas till bolagsskuldernas betalning, och bolagsmannens konkursbo har icke någon rätt att utfå hans bruttoandel (B. L. § 22).[3] Och motsvarande gäller, när alla bolagsmän komma i konkurs; för detta fall är det naturligtvis hufvudsakligen, som den särskilda bolagskonkursen är afsedd.

Frågan blir nu närmast: äro dessa regler — alltså regeln att bolagstillgångarna i sin helhet skola undantagas från bolagsmännens konkurser och därmed sammanhängande regler — att betrakta som gifna uteslu-

[1] Af beräkningar, alldeles likartade med den ofvan s. 106 not 2 gjorda, torde framgå, att de tre senare formlerna i denna grupp kunna strykas, såsom aldrig större än första formeln såvida ej denna är större än eller lika med $g + h$. — Det är klart, att det, som ofvan s. 104 not 1 sagts om beteckningen b, gäller i detta exempel också om beteckningen a.

[2] Ett aftal om att bolagsman skall utlösas är däremot icke bindande för hans konkursbo; se B. L. § 30 punkt 2.

[3] En motsvarande ståndpunkt i tidigare rättspraxis synes framträda i NJA 1898 s. 291, 1897 not A 7, 1896 s. 294, 1894 s. 8, 1890 s. 100 och i SJA Bd. 15 s. 435.

tande i bolagsmännens eller äfven (och i så fall i hvad mån) i bolagsborgenärernas intresse?[1]

Vid det försök att besvara denna fråga, som nu skall göras, kommer jag för enkelhetens skull endast att ha ett bolag med två bolagsmän för ögonen: att de förda resonemangen äro tillämpliga äfven på bolag med flera bolagsmän torde emellertid vara uppenbart.[2] Vidare kommer jag här (liksom i det följande under **3—5**) att utgå från att ingendera bolagsmannen har något aktivsaldo[3] eller någon fordran mot bolaget; om de fall, då så är förhållandet, se nedan under **6.** Och slutligen utgår jag från att båda bolagsmännen svara solidariskt för alla bolagsskulder; frågan, om skulder, för hvilka bolagsmännens ansvar i förhållande till borgenären är deladt, skola i det hänseende, hvarom nu är fråga, räknas som bolagsskulder, skall likaledes behandlas nedan; se s. 129—130.

Jag antager till en början, att bolagsmannen A är solvent, men att bolagsmannen B kommer i konkurs och att detta inträffar vid en tidpunkt, då bolagstillgångarnas värde uppgår till $q + r$ och bolagsskuldernas till $g + h$. Jag antager vidare, att B:s och A:s bruttoandelar af bolagstillgångarna (beräknade efter samma princip som bruttoandelarna i lös egendom i ett enkelt bolag) äro resp. q och r och att B:s och A:s (i förhållandet dem emellan gällande) andelar af bolagsskulderna (likaledes beräknade på samma sätt som i ett enkelt bolag) äro resp. g och h. B:s och A:s passivsaldi måste då tydligen vara resp. $g—q$ och $h—r$; när ingen bolagsman har något aktivsaldo eller någon fordran mot bolaget, måste ju nämligen hvarje passivsaldo i sin helhet vara beräknadt för bolagets skulder till tredje man.

A:s rätt går nu, som nämndt, såtillvida längre än den skulle gått, om bolaget varit ett enkelt bolag, som A

[1] Jfr Torp s. 115 ff.

[2] Jfr nedan s. 122 not 1.

[3] Bolagstillgångarnas värde öfverskjuter alltså icke bolagsskuldernas.

ju här icke behöfver låta B:s konkursbo utfå hans andel i bolagstillgångarna, utan kan begära, att denna användes till betalning af (B:s andel i) bolagsskulderna. Denna A:s rätt i fråga om B:s andel i bolagstillgångarna — den kommer här att kallas A:s frändragsrätt till B:s andel — synes, om man tar hänsyn till det materiella resultat, som den leder till, likaväl kunna angifvas så: om A betalar bolagsborgenärerna mer än sin andel af bolagsskulderna (och det är han ju på bolagsborgenärernas yrkande skyldig att göra, då bolagsmännen svara solidariskt), så har A för det regressanspråk, som han härigenom får mot B, en mot B:s konkursborgenärer skyddad rätt till betäckning ur B:s andel af bolagstillgångarna. A:s frändragsrätt till B:s andel kan alltså med hänsyn till sina väsentliga rättsverkningar[1] likställas med en panträtt: B har gett A sin andel af bolagstillgångerna som pant för det regressanspråk A kan komma att få mot B, om han betalar mer än sin (i förhållandet A och B emellan gällande) andel af ett för dem båda gemensamt skuldbelopp. Men på en punkt består en för här behandlade spörsmål viktig afvikelse från de rättsverkningar en dylik panträtt skulle medfört. Den, som af sin medgäldenär fått en pant till säkerhet för den regressfordran han kan komma att få, om han betalar mer än sin andel af den gemensamma, solidariska skulden, har ju, om han verkställer denna betalning, sedan medgäldenären kommit i konkurs,[2] rätt att i dennes konkurs bevaka ett belopp, motsvarande hela den sålunda betalade skulden, med afdrag endast af hvad han uppburit ur panten. Men om handelsbolagsmannen A betalar bolagsskulderna efter det B kommit i konkurs, så har han, enligt hvad B. L. § 19 torde få anses ge vid handen, icke rätt att i B:s konkurs bevaka mer af dessa skulders belopp, än som återstår, sedan därifrån dragits

[1] Men naturligen icke med hänsyn till förutsättningarna för att den skall vara skyddad.

[2] Liksom äfven om han verkställer den dessförinnan, blott det sker efter konkursens början.

icke endast det A utfått ur B:s andel af bolagstillgångarna (det alltså, som närmast skulle motsvara panten i det nyss anförda parallellfallet) utan äfven det han utfått ur sin egen andel af bolagstillgångarna. Återstoden får han väl däremot (enligt den regel, som kommit till uttryck i konkurslagen § 116 st. 2) anses ha rätt att bevaka icke blott i den mån det motsvarar B:s utan äfven i den mån det motsvarar A:s eget passivsaldo; dock får han naturligen aldrig uppbära mer, än som svarar mot B:s passivsaldo.[1] A har alltså rätt att i B:s konkursbo bevaka beloppet $g+h-q-r$, men den utdelning, han där uppbär, får icke öfverstiga B:s för bolagsskulderna beräknade passivsaldo $(g-q)$. Om utdelningskvoten i B:s konkurs är b, får A alltså i utdelning det mindre af de båda beloppen $(g+h-q-r)b$ och $g-q$. Lägges därtill

[1] Man kunde tänka sig, att, till gengäld för den fördel, som fråndragsrätten innebär för A, han fränkändes all rätt att bevaka något af sin fordran i B:s konkurs: hvad A utfår ur B:s bolagsandel (q), blir då tydligen allt, som A utfår ur B:s tillgångar öfverhufvud. Man kunde också tänka sig, att B:s enskilda borgenärer tillerkändes ett försteg i B:s enskilda tillgångar. Från en regel af sistnämnda slag synes Hammarskjöld (N. J. M. F. 6 s. 18—19) utgå. Att döma af uttalandet, att hvarje bolagsman har rätt att fordra, att medbolagsmans andel i bolagsskulden betalas ur hans »samtliga tillgångar», men att det å andra sidan är för den förre bolagsmannen likgiltigt, om denna betalning fullgöres med den senares bolagsandel eller med hans utom bolaget stående tillgångar, synes det nämligen ha varit Hammarskjöld's mening, att A visserligen skulle ha rätt att konkurrera med B:s borgenärer i B:s enskilda tillgångar, men först sedan dessa borgenärer erhållit en utdelning, motsvarande en så stor procent af deras fordringar, som B:s andel af bolagstillgångarna utgör af bolagsskulderna. Med användning af de i texten begagnade beteckningarna, synes man kunna ange det belopp, som A enligt denna regel får sammanlagdt uppbära ur B:s tillgångar (hans bolagsandel alltså medräknad) som det större af de båda beloppen q och $(g+h)b$. Att han dock aldrig sammanlagdt får uppbära mer än beloppet g, är ju klart, men då q icke kan vara större än g (se nedan s. 112 not 1), behöfver detta förbehåll göras endast beträffande beloppet $(g+h)b$. — De lege ferenda torde goda skäl finnas för den nu senast behandlade regeln.

hvad han får ersatt ur B:s andel af bolagstillgångarna (q), får han alltså sammanlagdt ur B:s tillgångar uppbära det mindre af de båda beloppen $q+(g+h-q-r)b$ och g.

Förändras nu exemplet därhän, att det är A, som kommer i konkurs vid en tidpunkt, då bolagets tillgångar och skulder och de båda bolagsmännens andelar i hvardera äro af den storlek, som nämnts, och B, som därefter betalar bolagsskulderna, så är det klart, att B på motsvarande sätt får uppbära godtgörelse ur A:s bolagsandel (r) och därefter bevaka beloppet $g+h-q-r$ i A:s konkurs, och att sammanlagda beloppet af hvad han sålunda får uppbära ur A:s tillgångar icke får öfverstiga hela A:s andel i bolagsskulderna (h). Är utdelningskvoten i A:s konkurs a, får B alltså ur A:s samtliga tillgångar uppbära det mindre af de båda beloppen $r+(g+h-q-r)a$ och h.

Förändra nu exemplet därhän, att både A och B antagas komma i konkurs vid en tidpunkt, då bolagets tillgångar och skulder och de båda bolagsmännens andelar i hvardera äro af den storlek, som nämnts, och antag, att utdelningskvoterna äfven i detta fall äro resp. a och b.[1] Antag vidare, att lagen väl erkände bolagsmans från-

[1] Om uttrycken a och b gäller tydligen här, på samma vis som påpekats ofvan s. 104 not 1 och s. 108 not 1, att de kunna ha olika innebörd i olika formler. I noterna i det följande komma därför, utom de i texten använda bokstafsbeteckningarna, äfven följande att begagnas: t och v för beloppet af B:s, resp. A:s, efter betalning af konkurskostnader (jfr nedan s. 122 not 1 i. f.) och förmånsberättigade borgenärer kvarstående, enskilda tillgångar (andelen i bolagstillgångarna är sålunda icke att räkna med i detta belopp, icke heller det värde, som frändragsrätten till medbolagsmans andel kan anses representera) samt s och u för beloppet af opriori terade enskilda (bolagsskulderna skola alltså icke medräknas i detta belopp) fordringar, som bevakas i B:s, resp. A:s konkurs. — Alla här använda beteckningar kunna tydligen, hvar för sig, ange värden större än eller lika med 0. Men åtminstone ettdera af beloppen g och h och ettdera af beloppen q och r måste tydligen vara större än 0; finnas inga bolagsskulder eller inga bolagstillgångar, uppkomma ju icke alls de spörsmål, som här är fråga om. Beloppen $g+h$ och $q+r$ äro alltså alltid större än 0. Att $q+r$

dragsrätt till medbolagsmans andel och gåfve solvent bolagsman den rätt att bevaka i medbolagsmans konkurs, som ofvan nämnts,[1] men icke kände någon särskild bo-

icke kan vara större än $g + h$, se ofvan s. 109 not 3. Och då bolagstillgångarnas värde icke öfverskjuter bolagsskuldernas, kan tydligen icke heller q vara större än g, eller r större än h.

[1] Antages det, att lagen erkände bolagsmans frändragsrätt, begränsade hans rätt till utdelning i medbolagsmans konkurs på något af de sätt, som omtalats ofvan i not 1 till s. 111, och icke kände någon särskild bolagskonkurs, skulle ju vid båda bolagsmännens konkurs bolagsborgenärerna (om de enades om ett gemensamt uppträdande och hvarken A eller B eftergåfve något af sin rätt) kunna utan nämnvärdt vederlag komma öfver rätten att, utöfver vanlig utdelning i konkurserna, tillgodogöra sig, dels ur B:s bolagsandel det minsta af de båda beloppen $q-(g + h)b$ och $q-(g + h)(a + b) + h$ (de båda B-alternativen i detta fall) dels ur A:s bolagsandel det minsta af de båda beloppen $r-(g + h)a$ och $r-(g + h)(a + b) + g$ (de båda A-alternativen), blott de i intet fall sammanlagdt uppbure mer än $g + h$. Hvad bolagsborgenärerna då sammanlagdt finge, kan tydligen generellt anges genom formler, ordnade gruppvis efter samma system som det i texten använda; gruppernas antal blir här naturligtvis fyra (det finns ju endast två A- och två B-alternativ) med fyra formler i hvarje grupp, och första gruppen blir då här: $q + r$, $q + (g + h)a$, $r + (g + h)b$ och $(g + h)(a + b)$.

Hammarskjöld uppställer nu (N. J. M. F. 6 s. 20—21) den regeln, att vid handelsbolags konkurs bolagsborgenärerna skola få konkurrera med bolagsmans enskilda borgenärer i hans enskilda tillgångar, sedan de enskilda borgenärerna först ur dessa tillgångar fått lika stor procent af sina fordringar, som bolagsborgenärerna fått ur ifrågavarande bolagsmans andel af bolagstillgångarna. Denna regel låter tydligen alla den första gruppens formler komma till sin rätt — eller mera precist uttryckt: i alla de fall, då någon af första gruppens formler skulle gett det rätta uttrycket för det resultat, som allmänna rättsregler bort medföra som konsekvens af Hammarskjöld's ofvan s. 111 not 1 behandlade regel, ger Hammarskjöld's nu behandlade regel samma resultat; och detta både i fråga om hvad bolagsborgenärerna sammanlagdt få och i fråga om dess fördelning de olika bolagsmännen emellan —, och om min uppfattning af de allmänna rättsreglerna är riktig, kan man väl därför otvifvelaktigt säga, att den regel Hammarskjöld uppställer för det fall, då samtliga bolagsmän äro insolventa (alltså den nu behandlade regeln) ansluter sig till den regel han synes afse

lagskonkurs. Är nu hvad som sagts under 1 stämmande med allmänna rättsgrundsatser, så borde dessa väl i så fall leda därhän, att om icke A ville efterge något af sin rätt, hans konkursbo hade att försälja rätten att, mot

att uppställa för det fall, då endast någon bolagsman är insolvent (den ofvan s. 111 not 1 behandlade regeln) närmare än B. L:s regler för motsvarande fall ansluta sig till hvarandra (hvarom nedan i texten).

Torp, som i Interessentskab s. 126 not 27 ansluter sig till Hammarskjöld's nu behandlade regel, har tidigare (N. J. M. F. 6 bil. 1 s. 27) uppställt den därifrån något afvikande, att sedan bolagsmans enskilda borgenärer först fått lika stor procent ur hans enskilda tillgångar som bolagsborgenärerna fått ur hans bolagsandel, skola vid konkurrens i återstoden af hans enskilda tillgångar, bolagsborgenärernas fordringar nedsättas med hvad de uppburit ur bolagets tillgångar (huruvida meningen är, att de enskilda borgenärernas fordringar vid konkurrensen skola räknas oreducerade eller reducerade med hvad de uppburit, är icke af Torp's formulering fullt klart; se Hammarskjöld N. J. M. F. 6 s. 22—23; att döma af Torp's uttalande i T. f. R. 1889 s. 128, synes emellertid det senare ha varit hans mening). Om denna regel kan anmärkas, att den i vissa fall torde ge bolagsborgenärerna mindre än de skulle fått, om bolaget varit ett enkelt bolag med solidariskt ansvar för bolagsskulderna. Antag t. ex., att bolaget består af fyra bolagsmän med lika andelar, och att tillgångarna, sedan förmånsberättigade borgenärer och konkurskostnader (jfr nedan s. 122 not 1 i. f.) betalats, äro: hos bolaget 8,000, hos hvarje bolagsman enskildt 7,000 (vid fördelning enligt enkla bolagets regler skulle de alltså hos hvarje bolagsman utgjort 9,000), och att de oprioriterade skulderna äro: bolagets 40,000 och hvarje bolagsmans enskilda 5,000 (vid tillämpning af enkla bolagets regler skulle då tydligen de oprioriterade skulderna i hvarje bolagsmans konkurs utgjort 45,000). Bolagsborgenärerna få ju nu enligt Torp's ifrågavarande regel (uppfattad enligt det senare af de båda nämnda tolkningssätten; enligt det förra få de tydligen ännu mindre) 31,510,20 (närmare utfördt $8{,}000 + 4 \times \frac{7{,}000 - \frac{1}{4} \times \frac{1}{5} \times 5{,}000}{32{,}000 + 5{,}000 - \frac{1}{4} \times \frac{1}{5} \times 5{,}000} \times 32{,}000$), medan de vid fördelning af tillgångarna enligt enkla bolagets regler skulle fått 32,000 (närmare utfördt $4 \times \frac{9{,}000}{45{,}000} \times 40{,}000$). Antages det, att hvarje bolagsmans enskilda tillgångar äro 31,600 och hvarje bolagsmans enskilda skulder 128,000, få bolags-

betalning till bolagsborgenärerna i afräkning på deras fordringar mot bolagsmännen af ett belopp, icke öfverstigande det minsta af de fyra beloppen $q-(q+r)b$, $q-(q+r)b-(g+h)a+h$, $g-(g+h)b$ och $g-(g+h)(a+b)+h$ (de fyra B-alternativen i detta fall) tillgodogöra sig motsvarande belopp ur B:s bolagsandel, och om icke B ville tillåta sitt konkursbo att bjuda något för denna rätt, skulle bolagsborgenärerna, om de enades om ett gemensamt uppträdande (och alltså icke "bjöde öfver" hvarandra) kunna komma öfver denna rätt så godt som vederlagsfritt. Och på motsvarande sätt skulle gälla, att B:s konkursbo, om B icke ville efterge något af sin rätt, hade att försälja rätten att ur A:s bolagsandel tillgodogöra sig det minsta af de fyra beloppen $r-(q+r)a$,

borgenärerna tydligen enligt Torp's regel 29,000 (närmare utfördt $8{,}000+4\times\frac{31{,}600-\frac{1}{4}\times\frac{1}{5}\times 128{,}000}{32{,}000+128{,}000-\frac{1}{4}\times\frac{1}{5}\times 128{,}000}\times 32{,}000$), medan de vid fördelning af bolagstillgångarna enligt enkla bolagets regler skulle fått 32,000 (närmare utfördt $4\times\frac{31{,}600+2{,}000}{40{,}000+128{,}000}\times 40{,}000$). O. s. v. Möjligheten af dylika fall (som dock naturligen torde vara ganska sällsynta) synes Torp ha förbisett; jfr uttalandet i N. J. M. F. 6 bil. 1 s. 27 not 1.

Att äfven B. L:s regler om handelsbolags konkurs kunna ge bolagsborgenärerna mindre, än de skulle fått, om tillgångarna fördelats enligt enkla bolagets regler, se nedan s. 122 not 1. Vid tillämpning af den af Hammarskjöld uppställda regeln torde detta däremot icke kunna inträffa; vid denna anger ju nämligen fjärde formeln resultatet, om den är större än de öfriga, och fjärde formeln $[(g+h)(a+b)]$ betecknar tydligen just hvad bolagsborgenärerna skulle fått, om bolaget varit ett enkelt bolag med solidariskt ansvar. Äfven den regel, som Adler s. 138 uppställer om bolagsborgenärernas rätt till utdelning ur bolagsmännens enskilda tillgångar, torde aldrig kunna leda till att bolagsborgenärerna få mindre än de skulle ha fått, om enkla bolagets regler tillämpats, ty enligt Adlers regel få ju bolagsborgenärerna (med användande af mina beteckningar) sammanlagdt $q+r+(g+h-q)b+(g+h-r)a$ och att detta aldrig är mindre än $(g+h)(a+b)$, torde framgå genom en tillämpning af hvad som sagts ofvan s. 106 not 2 och s. 108 not 1.

$r-(q+r)a-(g+h)b+g$, $h-(g+h)a$ och $h-(g+h)(a+b)+g$ (de fyra A-alternativen), och att, om A icke ville tillåta sitt konkursbo att bjuda något för denna rätt, bolagsborgenärerna genom att uppträda gemensamt, skulle kunna komma öfver också denna rätt så godt som vederlagsfritt. Sammanlagdt skulle bolagsborgenärerna naturligen dock aldrig få uppbära mer än full betalning för sina fordringar, alltså aldrig mer än $g+h$. På alldeles samma sätt som i det sista af de under **1** behandlade exemplen skulle därför hvad bolagsborgenärerna sammanlagdt finge, kunna anges genom alternativa formler, ordnade i sexton grupper med fyra formler i hvar grupp efter det systemet, att man (sedan hvarje $g+h$ öfverskjutande formel nedsatts till detta belopp) hade att inom hvarje grupp välja den formel, som angåfve det största, och grupperna emellan den, som angåfve det lägsta värdet. Den första gruppen (den grupp alltså hvars största formel skulle ge det rätta uttrycket, när första A- och första B-alternativet vore de minsta af resp. A- och B-alternativen), skulle ju då bli: $q+r-(q+r)(a+b)+(g+h)(a+b)$. $q-(q+r)b+(g+h)(a+b)$, $r-(q+r)a+(g+h)(a+b)$ och $(g+h)(a+b)$.[1]

Det resultat, som nu skildrats, skulle dock, som nämndt, inträda, endast om bolagsborgenärerna enades

[1] Sista formeln i denna grupp torde kunna strykas, ty om den är större än alla de tre föregående, torde dessa i sin ordning vara större än eller lika med $g+h$. Det torde nämligen vara klart, att b i första och andra formeln betyder $\frac{t}{s+g+h-q-r}$, i tredje och fjärde formeln $\frac{t+q}{s+g+h}$, och att a i första och tredje formeln betyder $\frac{v}{u+g+h-q-r}$ och i andra och fjärde $\frac{v+r}{u+g+h}$. Om nu fjärde formeln är mindre än den andra — att detta aldrig inträffar, då s är lika med 0 torde vara uppenbart: de båda formlerna ge ju då med nödvändighet samma resultat — så måste ju $\frac{(g+h)(t+q)}{s+g+h}-q+\frac{(q+r)t}{s+g+h-q-r}-\frac{(g+h)t}{s+g+h-q-r}$ vara större än 0 och däraf följer ju, om man multiplicerar med $s+g+h$ och dividerar med $s(q+r)$, att $\frac{t}{s+g+h-q-r}$ (alltså b i den bety-

om ett gemensamt uppträdande; gjorde de icke detta, utan sökte hvar för sig komma åt allt det, som man kunde få rätt att utfå ur A:s och B:s bolagsandelar, skulle resultatet naturligen bli beroende af de mest oberäkneliga tillfälligheter. Det ligger då nära tillhands att anse den särskilda bolagskonkursens ändamål vara just att åstadkomma ett surrogat för detta gemensamma uppträdande. Lagens regler om tillgångarnas fördelning mellan de olika borgenärsgrupperna, när ett handelsbolag och dess delägare äro i konkurs, leda visserligen icke för alla fall till samma resultat, som tillämpningen af allmänna rättsregler skulle medfört som konsekvens af fråndragsrättens erkännande. För de fall, då hvad som ofvan betecknats som första gruppens första formel [alltså $q+r$ — $(q+r)(a+b)+(g+h)(a+b)$] skulle gett det riktiga uttrycket för de allmänna rättsreglernas resultat, leder regeln i B. L. § 19 till samma resultat som dessa, ty enligt denna skola ju bolagsborgenärerna dels ensamma ha rätt till bolagstillgångarna $(q+r)$, dels ha rätt att i A:s och B:s konkurser få utdelning för så mycket af sina fordringar, som de icke kunnat utfå ur bolagstillgångarna (alltså för $g+h-q-r$); sammanlagdt få de alltså $q+r+(g+h-q-r)(a+b)$; och fördelningen af detta belopp de särskilda bolagsmännen emellan blir ju likaledes densamma, som den skulle blifvit vid tillämpning af de allmänna rättsreglerna. För de fall däremot,

delse det har i första formeln) är större än $\frac{q}{q+r}$. Är fjärde formeln större än den tredje, får man tydligen på motsvarande sätt a i första formelns betydelse större än $\frac{r}{q+r}$. När fjärde formeln är större än både andra och tredje, blir alltså $a+b$ i första formelns betydelse större än 1; och då $q+r$ ju aldrig kan vara större än $g+h$ (se ofvan s. 112 not 1), får man således $(g+h-q-r)(a+b-1) \geqq 0$, hvaraf ju följer, att första formeln är lika stor med eller större än $g+h$. Att sedan andra och tredje formlerna i detta fall måste vara större än den första, torde vara lätt att bevisa, men vore ju ej behöfligt, för att fjärde formeln skulle kunna strykas.

då första gruppens första formel icke skulle gett det riktiga uttrycket för de allmänna rättsreglernas resultat — för de fall alltså, då den är mindre än en annan formel inom sin grupp eller större än en annan grupps största formel — leder ju B. L:s regel till en afvikelse från de allmänna reglernas resultat. Dessa fall torde emellertid icke vara så särdeles vanliga; ännu ovanligare blir det då tydligen, att den ifrågavarande afvikelsen blir af någon mera betydande storlek. Denna afvikelse synes alltså kunna betraktas som tillkommen endast i ändamål att förenkla lagens regler. Till att taga denna afvikelse som grund för antagandet, att lagen skulle ha velat för bolagsborgenärernas egen skull ge dem en företrädesrätt framför bolagsmännens enskilda borgenärer, finns ju så mycket mindre något skäl, som afvikelsen ju icke alltid är till bolagsborgenärernas fördel,[1] utan stundom till deras nackdel.[2]

Tar man endast de regler i betraktande, som B. L. ger om själfva fördelningen af tillgångarna de olika borgenärsgrupperna emellan, skulle dessa regler därför icke hindra, att man ansåge ändamålet med den särskilda, endast för bolagsmännen tillgängliga bolagskonkursen vara, att det försteg, som bolagsborgenärerna i bolagsmännens intresse böra få framför de enskilda borgenärerna, skall komma alla bolagsborgenärer i lika mån tillgodo, men icke att bolagsborgenärerna i eget intresse skola få ett dylikt försteg. Och en dylik förklaring af den särskilda bolagskonkursens grund skulle otvifvelaktigt vara tilltalande. Skälet till att en bolagsman af lagen beredts möjlighet att (utan att de vanliga förutsättningarna för

[1] Detta är ju fallet, då första gruppens första formel är större än den största formeln i en annan grupp.

[2] Detta är ju fallet, då första gruppens första formel är mindre än en annan formel i första gruppen, och denna i sin ordning är mindre än största formeln i hvar och en af de andra grupperna. Att bolagsborgenärerna i ett dylikt fall möjligen också få mindre än de skulle fått, om enkla bolagets regler tillämpats, se nedan s. 122 not 1.

en mot medkontrahents borgenärer skyddad säkerhetsrätt föreligga) skaffa sig ett företräde framför medbolagsmans enskilda borgenärer,[1] är väl hufvudsakligen att söka däri, att hans anspråk i regel är till sin storlek ojämförligt mycket mera betydande (för honom) än hvar och en af dessa borgenärers fordran (för denne borgenär), och att alltså förlusten, när den öfverflyttas från honom till dem, kommer att drabba mindre kännbart, bli mindre ruinerande. Och om mot detta resonemang invändes,[2] att han bör få skylla sig själf, för att han på en enda persons solvens riskerat ett så stort belopp, så torde man kunna svara: om handelsbolagsinstitutet öfverhufvud skall komma till någon större användning, är det säkert ofta nödvändigt, att en bolagsman icke tvekar att låta bolagets förbindelser stiga till summor, så stora, att hvad som af dem faller på medbolagsmans andel, vida öfverstiger hvad den förre bolagsmannen som vanlig kreditgifvare bort riskera på den senares solvens. För att handelsbolagets borgenärer i och för sig skulle tillerkännas en företrädesrätt framför bolagsmännens enskilda borgenärer tala däremot, såvidt jag kan finna, inga egentliga skäl.[3] Bolagsmännen ansvara ju obegränsadt för bolagsförbindelserna, och lika väl som en ensam köpman ansetts kunna få tillräcklig kredit i sin handelsrörelse, utan att hans handelsborgenärer tillerkännas något som helst företräde framför hans öfriga borgenärer, lika väl skulle detta väl vara fallet, när flera i handelsbolag idka rörelse.

[1] I allmänhet medföra ju nämligen reglerna om bolagstillgångarnas afskiljande från bolagsmans konkurs en fördel för den solvente bolagsmannen; se härom närmare nedan s. 122 not 1.

[2] Jfr Platou i N. J. M. F. 6 s. 47 ff.

[3] Hvad Torp i N. J. M. F. 6 bil. 1 s. 20—21 anför som skäl för en bolagsborgenärernas företrädesrätt, skulle ju lika väl kunna nås genom bokföringsskyldighetens utsträckande till bolagsmännens enskilda förhållanden. Är det för öfrigt mer än ett högst sekundärt syfte med bokföringsskyldigheten, att handelsböckerna skola på det sätt, som Torp anger, tjäna som grundval för beviljande af kredit?

Men om själfva de fördelningsregler, som B. L. ger för fall af handelsbolags konkurs, icke skulle hindra, att man betraktade reglerna om bolagstillgångarnas afskiljande från bolagsmans konkurs som gifna uteslutande i bolagsmännens och icke i bolagsborgenärernas intresse, finns det nog vissa andra handelsbolagskonkursen rörande rättsregler, som man icke kan frånkänna giltighet enligt svensk rätt och som icke låta helt förena sig med denna uppfattning. Att bolagsmännen, sedan bolaget kommit i konkurs, icke längre ha rätt att — efter öfverenskommelse sig emellan — dela bolagstillgångarna, innan bolagsskulderna blifvit betalade, skulle visserligen icke utgöra något egentligt hinder för uppfattningen i fråga, såvida bolagskonkurs icke kunde inträda annat än på yrkande från bolagsmännens sida: man skulle ju nämligen i så fall kunna i detta yrkande se ett uppgifvande af rätten i fråga till bolagsborgenärernas förmån. Men äfven bolagsborgenär måste ju tillerkännas rätt att under förutsättningar, motsvarande de i konkurslagen §§ 2—4 stadgade, få bolaget försatt i konkurs, och denna regel kan ju icke gärna vara gifven i bolagsmännens intresse. Den tankegång, som ligger bakom regler af denna art, är väl då ungefär följande: om man utgår från bolagsmännens företrädesrätt som bestående, så leder denna ju faktiskt ofta därhän, att bolagsborgenärerna få en företrädesställning framför de enskilda borgenärerna; den ytterligare olägenhet, som kan föranledas däraf, att detta företräde äfven i någon mån rättsligen skyddas för bolagsborgenärerna, kan då vara så pass liten, att den icke kommer i betraktande gentemot den fördel, som ett dylikt skydd naturligen alltid bereder. Bolagsborgenärerna torde alltså få anses ha, så att säga, en andrahands-rätt, en rätt, som visserligen delvis är skyddad i deras eget intresse, men som dock på så sätt ansluter sig till bolagsmännens rätt, att den icke går så särdeles mycket längre, än dessas intresse medför.

Hur mycket längre får den då anses gå? Då stödet för antagandet, att bolagstillgångarnas afskiljande från

bolagsmans konkurs upprätthålles äfven i bolagsborgenärernas intresse, som nämndt, framför allt synes vara att finna i den regel, som ger bolagsborgenär rätt att få bolaget försatt i konkurs, så ligger det ju nära att antaga, att ungefär samma omständigheter, som ge bolagsborgenär rätt att få bolaget försatt i konkurs, också beteckna inträdet af bolagsborgenärernas självständiga, af bolagsmännen oberoende rätt att få bolagstillgångarna använda till bolagsskuldernas betalning. De fakta, som berättiga bolagsborgenär att få ett handelsbolag försatt i konkurs, torde väl nu i allmänhet utvisa, att ingen af bolagsmännen är i stånd att rätteligen betala bolagsskulderna. Vid alla bolagsmäns insolvens synes det mig därför böra anses vara, som bolagsborgenärernas intresse af bolagstillgångarnas afskiljande åtnjuter självständigt rättsskydd. Det intresse en bolagsborgenär med hänsyn till bolagsmans eventuella insolvens har af detta afskiljande, är däremot i regel[1] icke i och för sig skyddadt.[2] Så länge ännu någon bolagsman är solvent,

[1] Ett undantag äger naturligen rum i den mån bolaget kommer i konkurs utan att samtliga bolagsmän äro insolventa. Sedan bolaget försatts i konkurs, får man ju nämligen anse, att bolagsmännen icke vidare kunna aftala om hvad som skall höra till deras enskilda, hvad till bolagskonkursens tillgångar; jfr ofvan s. 120. Såtillvida är alltså bolagsborgenärs intresse skyddadt utan att samtliga bolagsmän äro insolventa.

[2] Annorlunda, efter hvad det vill synas, Bolagskomitén; se särskildt motiveringen till dess § 38 (nuvarande § 21). Hänvisningen till inteckningslagen § 31 synes dock föga bevisande: fråga är väl där endast om betalning ur den intecknade egendomen och icke af inteckningsgäldenären personligen, medan här ju är fråga om betalning icke ur bolagstillgångarna (att bolagskonkursen medför rätt till betalning ur dessa utan hänsyn till aftalad förfallotid, är ju klart, och om någon parallell härför skulle åberopas ur inteckningslagen, låge väl § 30 st. 1 närmare än § 31) utan af bolagsmans enskilda tillgångar (»hos bolagsmännen»). En i detta hänseende bättre parallell skulle väl ha erbjudit sig i K. F. om förlagsinteckning § 11. Men just om detta lagrum sättes som parallell, torde det framgå, hur oantagliga konsekvenserna kunna bli, om man vill låta bolagsborgenärernas intresse i någon högre grad vara bestämmande ifråga om bolagstillgångarnas afskiljande. Ingen

är det alltså principiellt endast bolagsmännens (och insolvent bolagsmans samtliga borgenärers) intresse, som är bestämmande ifråga om bolagstillgångarnas afskiljande från bolagsmans konkurs (och hvad därmed sammanhänger), och naturligen är detta intresse en faktor af betydelse äfven vid samtliga bolagsmäns insolvens.[1]

skulle väl vilja låta en fordran mot ett handelsbolag förfalla till betalning i förtid, därför att bolagets rörelse och bolagstillgångarna öfvertagas af en enda bolagsman, utan att skulderna dessförinnan betalats. Och dock är det klart, att i detta fall den säkerhet, som bolagsborgenärerna haft i bolagstillgångarna, verkligen beröfvas dem. Att bolaget kommer i konkurs, behöfver ju däremot icke med någon nödvändighet innebära, att bolagstillgångarna »vanvårdats eller fördärfvats» eller att säkerheten för bolagsborgenärerna eljest minskats; den kan ju ha varit lika liten förut. § 21 synes därför i själfva verket alls icke tala för Bolagskomiténs angifna uppfattning af grunden för bolagstillgångarnas afskiljande.

[1] I allmänhet är det naturligen så, att reglerna om bolagstillgångarnas afskiljande från bolagsmans konkurs (och de därmed sammanhängande reglerna om medbolagsmans och bolagsborgenärs bevakningsrätt) ge bolagsmans enskilda borgenärer mindre och den solvente medbolagsmannen, resp., vid alla bolagsmäns insolvens, bolagsborgenärerna, mera, än de skulle fått, om bolaget varit ett enkelt bolag med solidariskt betalningsansvar för bolagsskulderna. Men äfven det motsatta kan inträffa (jfr Hahn art. 122 § 5.) Utdelningskvoten i B:s privatkonkurs kan ju med här använda beteckningar (som dock, för att det följande skall bli direkt tillämpligt äfven på bolag med flera än två bolagsmän, fattas med den förändringen, att r och h betyda icke A:s andel i bolagets tillgångar, resp. skulder, utan summan af B:s medbolagsmäns andelar i bolagets tillgångar resp. skulder), angifvas som $\frac{t}{s+g+h-q-r}$ och den utdelningskvot hans konkurs skulle gett, om enkla bolagets regler tillämpats (solidariskt betalningsansvar, som nämndt, förutsatt), skulle ju varit $\frac{t+q}{s+g+h}$. Det är väl nu (om man fasthåller hvad som ofvan s. 112 not 1 påpekats om storleken af och storleksförhållandet mellan de kvantiteter, som resp. bokstäfver beteckna, hvilket allt naturligen äfven här är tillämpligt) klart, att $\frac{t+q}{s+g+h}$ alltid måste till sin storlek ligga mellan $\frac{t}{s+g+h-q-r}$ och $\frac{q}{q+r}$. Detta sistnämnda bråk betecknar ju B:s kvotdel i bolagstillgångarna. Man synes alltså kunna säga, att

3. Frågar man, om det fordras att ett bolag blifvit registreradt, för att regeln att bolagstillgångarna i sin

när utdelningskvoten i en bolagsmans konkurs är mindre än hans kvotdel af bolagstillgångarna, få hans enskilda borgenärer mindre än de skulle fått, om enkla bolagets regler tillämpats; när utdelningskvoten är lika stor med kvotdelen i bolagstillgångarna, få de lika mycket, som de skulle fått, om enkla bolagets regler tillämpats; och när utdelningskvoten är större än kvotdelen i bolagstillgångarna, få de mera än de skulle fått, om enkla bolagets regler tillämpats. I uttalandet om när bolagsmannens borgenärer få mera, än de skulle fått, om enkla bolagets regler tillämpats, måste emellertid göras en begränsning på grund däraf, att de solventa medbolagsmännen aldrig få sammanlagdt uppbära mer i utdelning i de insolventa bolagsmännens konkurser, än som motsvarar summan af dessas passivsaldi, och att bolagsborgenärerna aldrig få sammanlagdt uppbära mer än full betalning för sina fordringar. Detta sistnämnda gör bl. a., att tillämping af handelsbolagsreglerna aldrig kan för a l l a bolagsmäns enskilda borgenärer vara gynnsammare än (men väl lika gynnsam som) en tillämpning af enkla bolagets regler skulle varit, ty om utdelningskvoterna i alla bolagsmäns konkurser öfverstiga de resp. kvotdelarna i bolagstillgångarna, blir ju utdelningskvoternas summa större än 1, och bolagsborgenärerna få alltså det mesta de öfverhufvud kunna få.

När handelsbolagsreglerna för någon bolagsmans (B:s) enskilda borgenärer ge ett gynnsammare resultat, än enkla bolagets regler skulle gett, betyder detta naturligtvis, om samtliga öfriga bolagsmän äro solventa, att handelsbolagsreglerna för dessa eller någon eller några af dem ge ett ogynnsammare resultat än enkla bolagets regler skulle gett. Äro några medbolagsmän solventa, några insolventa, är det på motsvarande sätt naturligen antingen alla eller någon eller några af dem (och beträffande de insolventa deras borgenärer) som resultatet blir sämre för, än det skulle blifvit, om enkla bolagets regler tillämpats. Äro slutligen alla bolagsmän insolventa, är det väl vanligen (alla eller någon eller några af) medbolagsmännens enskilda borgenärer, som den mot ökningen för B:s enskilda borgenärer svarande minskningen går ut öfver. Men omöjligt är icke, att den också delvis kan gå ut öfver bolagsborgenärerna. Bolagsborgenärerna kunna alltså (låt vara endast i mycket sällsynta fall) få mindre, när handelsbolagsreglerna tillämpas, än de skulle fått, om bolaget varit ett enkelt bolag med solidariskt betalningsansvar för bolagsskulderna. Antag t. ex. fyra bolagsmän med lika andelar i bolagstillgångarna, antag, att tillgångarna (konkurskostnader och förmånsrätter betalda) äro hos bolaget 80,000, hos B enskildt 108,000, hos

helhet skola undantagas från bolagsmans konkurs skall vara tillämplig, kunde B. L. §§ 1, 2 och 45 st. 2 synas ge vid handen, att svaret borde bli nekande, när bolaget är slutet för idkande af bokföringspliktig rörelse och

hvar och en af de tre öfriga bolagsmännen enskildt 100, och att de (oprioriterade) skulderna äro: bolagets 400,000, B:s 40,000 och hvar och en af de tre öfriga bolagsmännens 2,000. Bolagsborgenärerna få ju då vid tillämpning af handelsbolagsreglerna sammanlagdt 176,298,14 (närmare utfördt $80{,}000 + 320{,}000 \times \frac{108{,}000}{320{,}000 + 40{,}000} + 3 \times 320{,}000 \times \frac{100}{320{,}000 + 2{,}000}$, medan de vid tillämpning af enkla bolagets regler skulle fått 176,363,64 (närmare utfördt $400{,}000 \times \frac{108{,}000 + 20{,}000}{400{,}000 + 40{,}000} + 3 \times 400{,}000 \times \frac{20{,}000 + 100}{400{,}000 + 2{,}000}$). Antages det, att B:s enskilda tillgångar äro 216,000, hans enskilda skulder 400,000, är det klart, att handelsbolagsreglerna likaledes ge bolagsborgenärerna 176,298,14 (närmare utfördt $80{,}000 + 320{,}000 \times \frac{216{,}000}{320{,}000 + 400{,}000} + 3 \times 320{,}000 \times \frac{100}{320{,}000 + 2{,}000}$), medan det enkla bolagets regler skulle gett dem 178,000 (närmare utfördt $400{,}000 \times \frac{216{,}000 + 20{,}000}{400{,}000 + 400{,}000} + 3 \times 400{,}000 \times \frac{20{,}000 + 100}{400{,}000 + 2000}$) O. s. v.

I denna not, liksom i de jämförelser, som här eljest gjorts mellan handelsbolagsreglernas och enkla-bolagsreglernas resultat (jfr ofvan s. 113 not 1) har jag naturligtvis måst utgå från den förutsättningen, att vid tillämpning af enkla-bolagsreglerna kostnaden för en bolagsmans konkurs skulle bli lika stor, som vid tillämpning af handelsbolagsreglerna summan blir af kostnaden för hans enskilda konkurs och den på hans andel fallande delen af kostnaden för bolagskonkursen. I själfva verket torde väl också skillnaden mellan dessa båda belopp icke alltför sällan kunna betraktas som »quantité négligeable»: vid handelsbolagsreglernas tillämpning bör väl förefintligheten af en ytterligare konkurs, vid enkla-bolagsreglernas tillämpning nödvändigheten att företaga en fördelning af bolagstillgångarna medföra kostnader, som väl torde kunna antagas ungefär motsvara hvarandra.

Vidare har jag ju utgått från, att handelsbolaget icke har rätt att bevaka bolagsmans passivsaldo i hans konkurs. Att det som sagts om att handelsbolagsreglerna kunna ge bolagsborgenärerna mindre än enkla-bolagsreglerna skulle gett dem, äger giltighet äfven från en motsatt utgångspunkt framgår ju emellertid tydligt, om man tänker sig, att icke B, utan endast hans medbolagsmän ha passivsaldi.

jakande endast om det icke är slutet för sådan rörelse. Men nödvändigt torde det icke vara att ge lagen denna tolkning: i stadgandena i §§ 1 och 2 synes man icke behöfva inlägga mer, än att registrering icke fordras för inträdet af alla de rättsverkningar, som skilja ett handelsbolag från ett enkelt bolag.

Att det i så fall finnes goda skäl för att fordra registrering för tillämpning af nu-ifrågavarande regel, synes mig uppenbart. Regeln att bolagstillgångarna i sin helhet skola undantagas från en bolagsmans konkurs kan ju otvifvelaktigt medföra en väsentlig minskning af de tillgångar, som hans enskilda borgenärer ha rätt att få godtgörelse ur, och ovanligt är ju icke, att lagen för att en persons borgenärer skola vara skyldiga att underkasta sig en dylik minskning, fordrar en registreringsåtgärd. Nu skiljer sig visserligen registreringen af ett bolag som handelsbolag på ett iögonenfallande sätt från de registreringsåtgärder, som lagen i vissa fall fordrar för erkännandet af en pant- eller förmånsrätt; registreringen af ett handelsbolag innehåller ju nämligen ingenting, som kan tjäna till ledning för bedömande af storleken af den minskning, som en bolagsmans borgenärer komma att bli underkastade. Men icke dess mindre kan naturligen en dylik registrering lämna en bolagsmans borgenärer och de personer, af hvilka han söker kredit, en värdefull upplysning: de torde nämligen i regel kunna utgå från, att han bundit en icke obetydlig del af sin förmögenhet i bolaget. A andra sidan synes det icke ligga något som helst oskäligt i att man fordrar, att de, som vilja påräkna fördel af att bolagstillgångarna afskiljas från bolagsmans konkurs, förvissa sig om att bolaget blifvit registreradt.

För att tillämpa regeln om att bolagstillgångarna i sin helhet skola undantagas från bolagsmans konkurs, synes man alltså under alla förhållanden böra fordra, att bolaget registrerats som handelsbolag. Har en bolagsman icke registrerats som delägare i ett handelsbolag, har hans

konkursbo alltså rätt att utfå hans bruttoandel af bolagstillgångarna.

4. Jag har betecknat det, som skall undantagas från bolagsmans konkurs, med uttrycket "bolagstillgångarna". Detta uttryck är emellertid icke afsedt att tagas i fullt så vidsträckt betydelse som i de föregående kapitlen. Där har jag ju [1] med bolagstillgångarna förstått en förmögenhet, beträffande hvilken det enligt bolagsmännens aftal gäller, att deras inbördes anspråk äro bestämda efter storleken af dess värde och att den icke skall tillfalla någon enstaka bolagsmans konkursbo, utan antingen delas efter ideella andelar (bruttoandelarna) eller också i sin helhet undantagas. Vore nu uttrycket äfven i detta kapitel att fatta i denna betydelse, skulle ju det hittills sagda innebära, att om ett antal personer låtit registrera sig som delägare i ett handelsbolag, skulle de icke tillika kunna bilda ett enkelt bolag: allt hvad som dem emellan vore bolagstillgångar skulle ju i sin helhet vara att undantaga från bolagsmans konkurs. Detta får väl icke antagas vara svensk rätts ståndpunkt, utan man får väl anse, att det är möjligt äfven för dem, som bilda ett handelsbolag, att också ha egendom, som vid bolagsmans konkurs skall delas efter bruttoandelar. Frågar man sedan, hvilken egendom det är, som skall undantagas i sin helhet och hvilken, som är att dela efter bruttoandelar, så är detta vid fast egendom tydligen att afgöra efter affattningen af vederbörande fångeshandling: är denna ställd till handelsbolagets firma, är egendomen att undantaga i sin helhet; är den ställd till bolagsmännen personligen, är egendomen att dela efter bruttoandelar. I fråga om lös egendom åter finns det väl icke något annat kriterium att gå efter än hvad som får anses aftaladt mellan bolagsmännen: [2] skulle dessa beträffande någon lös egendom ha

[1] Se ofvan s. 1 not 4.

[2] Beträffande det, som i handelsbolagets böcker upptagits såsom bolagstillgångar, har man naturligen att presumera, att det enligt bolagsmännens aftal skall i sin helhet undantagas från bolagsmans konkurs.

aftalat, att den vid bolagsmans konkurs skall delas efter bruttoandelar — skulle de alltså aftalsvis ha afstått från den frändragsrätt, som de eljest skulle kunnat ha — är detta således också att tillämpa; egendomen i fråga är alltså att dela mellan de särskilda bolagsmännens konkursmassor efter bruttoandelar och icke att räkna som tillgång i bolagets konkurs.[1] Detsamma bör naturligen anses gälla, om ett dylikt aftal skulle vara träffadt om egendom, om hvilken det ursprungligen gällt, att den skulle i sin helhet vara undantagen från bolagsmännens konkurser, såvida nämligen detta aftal är slutet, innan bolagsmännen äro insolventa.[2] Från och med den tidpunkt, då alla bolagsmän äro insolventa, har man ju däremot att också taga bolagsborgenärernas intresse med i räkningen. Ha bolagsmännen vid en tidpunkt, då de icke längre voro solventa, aftalat, att tillgångar, om hvilka det dittills gällt, att de i sin helhet skulle undantagas från bolagsmans konkurs, skola delas efter bruttoandelar, så blir därför ett dylikt aftal icke utan vidare gällande mot bolagsborgenärerna. Dessa ha trots aftalet rätt att få egendomen afskild från bolagsmännens konkurser och upptagen som tillgång i bolagskonkursen; denna rätt får man väl anse, att de ha att göra gällande genom att i bolagskonkursen anställa återvinningstalan mot bolagsmännens enskilda konkursbon (eller, rättare sagdt, mot hvarje bolagsmans konkursbo i fråga om hans bruttoandel); för att bolagsborgenärernas rätt att få egendomen afskild från bolags-

[1] Att således bolagsmännens inbördes aftal skulle vara normerande för hvad som är att betrakta som tillgångar i bolagets konkurs förkastas de lege ferenda af Torp i N. J. M. F. 6 Bil. 1 s. 27 och för gällande svensk rätts del af Kallenberg s. 60. Hvad som enligt dessa författares mening i stället skall vara det afgörande, är mig emellertid icke fullt klart.

[2] Och innan bolaget blifvit försatt i konkurs. Sedan detta skett, får man ju nämligen anse, att bolagsmännen, äfven om några af dem (eller rent af alla) skulle vara solventa, icke längre kunna aftala om hvad som skall höra till deras enskilda, hvad till bolagskonkursens tillgångar; jfr ofvan s. 120 och s. 121 not 1.

männens konkurser skall bestå, fordras alltså, att bolagets konkurs börjar inom trettio dagar från det bolagsmännen ingingo det aftal, hvarigenom de beträffande egendomen i fråga afstodo från sin frändragsrätt.[1]

När en bolagsman har skyldighet att till bolaget prestera ett penningebelopp eller att eljest fullgöra en icke individuellt bestämd prestation till bolaget, kunde det — naturligen dock endast såvida icke bolagets upplösning medfört prestationsskyldighetens bortfallande — synas, som borde man räkna denna bolagets fordran mot bolagsmannen som en bolagstillgång och alltså tillerkänna bolaget rätt att bevaka densamma i hans konkurs. Antager man detta, är det väl emellertid fråga, om man icke också blir nödsakad att tillerkänna bolaget rätt att i bolagsmans konkurs bevaka hans passivsaldo. Mellan en bolagsmans passivsaldo och en hans skuld till bolaget består visserligen i allmänhet den skillnaden, att han beträffande det förra icke har någon betalningsskyldighet förrän vid bolagets upphörande. Men det är klart, att denna regel endast är dispositiv: det kan naturligen vara mellan bolagsmännen aftaladt, att bolagsman skall vara skyldig att inbetala något af sitt passivsaldo redan innan bolagets likvidation är afslutad. I den mån detta är fallet, synes det icke finnas någon möjlighet att skilja passivsaldot från en bolagsmans skuld till bolaget. Och att i fråga om bolagets rätt att bevaka i bolagsmans konkurs göra någon skillnad allteftersom ett dylikt aftal är träffadt eller icke, kunde möjligen synas mindre väl motiveradt.

Men fråga är, om man icke genom att tillerkänna bolaget rätt att bevaka fordran i bolagsmans konkurs — och särskildt naturligen, om man äfven tillerkänner det rätt att bevaka bolagsmans passivsaldo — låter de solventa medbolagsmännens resp. bolagsborgenärernas företräde framför hans enskilda borgenärer bli större än hvad skä-

[1] Anledning att antaga, att aftalet i fråga skulle lända bolagsborgenärerna till förfång, torde bolagsmännen väl alltid ha haft vid dess slutande.

ligt är. Detta företräde blir ju i regel betydande äfven om det begränsas till de tillgångar bolaget har utom sina fordringar mot bolagsmännen, och för att uppställa en sådan begränsning synes man kunna hämta ett visst stöd från den regeln, att, om en gäldenär lämnat en af honom själf utfärdad förbindelse "som pant", detta ju icke ger borgenären någon rätt att i hans konkurs få utdelning för den "pantsatta" fordran jämte hufvudförbindelsen.

Det rätta synes mig därför vara, att vid en handelsbolagsmans konkurs hans skuld till bolaget, liksom hans passivsaldo, endast tillerkännes en betydelse motsvarande den som tillkommer dylika poster vid en enkel-bolagsmans konkurs — att de alltså äro att taga i beräkning vid bestämmandet af det belopp, som en solvent medbolagsman har rätt att få utdelning för i konkursen, resp. vid bestämmande af hur man har att mellan flera bolagsmäns konkursmassor fördela det öfverskott, som kan uppkomma, när solidariska bolagsskulder till hela det belopp, som icke kunnat utfås ur bolagstillgångarna, bevakas i alla dessa konkurser — och att däremot bolaget icke har någon rätt att bevaka fordran i bolagsmans konkurs. Ett undantag synes emellertid böra göras för den fordran, som bolagets konkursbo har mot bolagsman på ersättning för egendom, som det, om den funnits i behåll skulle haft rätt att i återvinningsväg utfå af honom; en dylik fordran måste man väl anse bolagets konkursbo berättigadt att bevaka i bolagsmans konkurs.[1]

5. Med bolagsskulder har jag i de föregående kapitlen[2] förstått sådana skulder, som enligt bolagsmännens aftal skola betalas ur bolagstillgångarna, innan dessa delas mellan bolagsmännen. Bolagsskulder i denna mening kunna naturligen vid ett handelsbolag äfven sådana skulder vara, för hvilka ansvaret i förhållande till borgenä-

[1] Fanns egendomen i behåll hos bolagsmannen, när han kom i konkurs, torde det väl vara mot hans konkursbo, som bolagets konkursbo har en fordran.

[2] Se ofvan s. 1 not 4.

rerna är deladt mellan bolagsmännen. Men för att rätten att få dessa skulder betalade ur bolagstillgångarna före dessas delning skulle bestå gent emot medbolagsmans borgenärer, finns det, synes det mig, inga eller i hvarje fall icke ens tillnärmelsevis så starka skäl, som det finns för en dylik rätt i fråga om de skulder, för hvilka bolagsmännen ansvara solidariskt. Ehuru något direkt stöd härför knappast finnes i lagen, synes det mig därför böra antagas, att vid någon bolagsmans konkurs endast de skulder, för hvilka åtminstone några af bolagsmännen ansvara solidariskt gent emot tredje man, skola betalas ur bolagstillgångarna:[1] om det, sedan dessa skulder betalats, finnas bolagstillgångar kvar, som svara mot bolagsskulder, för hvilka ansvaret i förhållande till borgenärerna är deladt mellan bolagsmännen, skola dessa tillgångar däremot fördelas mellan bolagsmännen efter de andelar, som de gent emot borgenärerna ansvara för af dessa skulder. Och motsvarande regel synes böra gälla äfven vid bolagets konkurs: de fordringar, för hvilka ansvaret gent emot borgenärerna är deladt mellan bolagsmännen, få således icke bevakas i bolagskonkursen. Någon obillighet mot de borgenärer, som ha dylika fordringar, synes detta icke innebära: för att bolagsmännen i ett handelsbolag skola ansvara deladt för en i bolagets namn grundlagd förbindelse, fordras det ju i hvarje särskildt fall en öfverenskommelse härom med borgenären, och denne har ju därvid tillfälle att skaffa sig närmare kännedom om hvilken minskning hans rätt kommer att lida genom att han ingår på en sådan öfverenskommelse.

Om således vissa bolagsskulder icke få bevakas i bolagskonkursen, synes man däremot å andra sidan böra medge rätt till utdelning för vissa skulder, som icke äro egentliga bolagsskulder i den mening detta uttryck tages här. Om nämligen bolagsmännen eller deras representant ingått aftal med en utomstående i bolagets namn eller

[1] Jfr däremot BGB § 733 st. 1.

eljest gett honom skäl att betrakta sig som bolagets borgenär, så synes det vara obilligt mot denne, om man anser, att han icke får bevaka sin fordran i bolagskonkursen — utan är hänvisad till hvad han kan få ur bolagsmännens enskilda tillgångar — blott därför att det bolagsmännen emellan gäller, att hans fordran icke skall betalas ur bolagstillgångarna[1]. Man kunde häremot vilja göra gällande, att han (liksom de egentliga bolagsborgenärerna) ju ändå aldrig med någon säkerhet kan räkna på att några tillgångar skola finnas afskilda till bolagsborgenärernas särskilda godtgörelse; sålänge bolagsmännen ännu icke äro insolventa, kunna de ju, utan hinder från hans (liksom utan hinder från de egentliga bolagsborgenärernas) sida, bringa bolaget till upphörande utan att några skulder först betalats; och därigenom kommer ju den ifrågavarande borgenären (liksom de egentliga bolagsborgenärerna) att bli ställd i paritet med bolagsmännens (eller, rättare sagdt, de förutvarande bolagsmännens) enskilda borgenärer. Men att på detta sätt ställas i paritet med borgenärerna i en konkurs, från hvilken intet afskiljande till någon särskild bolagskonkurs äger rum, är tydligen icke detsamma som att bli ställd i paritet med de enskilda borgenärerna i en konkurs, från hvilken tillgångar — i allmänhet i betydande utsträckning — äro afskilda till en särskild bolagskonkurs, och däraf att den, som med skäl antager, att han är bolagsborgenär, (liksom de egentliga bolagsborgenärerna) måste underkasta sig det förra, däraf följer alltså icke, att han också skulle vara skyldig att utan vidare underkasta sig det senare. En dylik borgenär synes alltså — förutsatt naturligen, att icke bolagsmännen endast ansvara deladt för hans fordran — böra tillerkännas rätt att som en bolagsborgenär bevaka i konkursen. Det intrång han därvid gör de egentliga bolagsborgenärerna synes icke vara något annat än hvad

[1] Jämför sålunda, i fråga om ett särskildt fall af dylika fordringar, Hammarskjöld i N. J. M. F. 6 s. 17—18.

dessa äro skyldiga att underkasta sig. Den skada, som bolagsmännens enskilda borgenärer kunna lida därigenom, att ett öfverskott, som bolagskonkursen eljest skulle gett, uteblir, eller därigenom, att det inbördes ansvaret för den skuld, hvarom fråga är, är fördeladt på annat sätt än i fråga om de egentliga bolagsskulderna synes däremot böra ersättas dem. I förra fallet synes man alltså böra tillerkänna dem rätt att af bolagets konkursbo utfå ett belopp, svarande mot det öfverskott, som skulle uppkommit i bolagskonkursen, om icke ifrågavarande fordran bevakats i densamma. I senare fallet är förhållandet åter tydligen att reglera vid fördelningen, de särskilda bolagsmännens konkursmassor emellan, af det öfverskott, som kan uppkomma, när de solidariska bolagsskulderna (och de fordringar mot bolagsmännen, hvilkas innehafvare med skäl antagit sig vara bolagsborgenärer) till hela sitt ur bolagstillgångarna obetäckta belopp bevakas i alla bolagsmäns konkurser.

Om således vissa fordringar, för hvilka bolagsmännen svara solidariskt men som icke egentligen äro bolagsfordringar, få med samma rätt som dessa bevakas i bolagskonkursen, så synes det däremot icke finnas något skäl att tillerkänna denna rätt åt alla de fordringar, för hvilka bolagsmännen svara solidariskt. Och det synes därför icke heller finnas något hinder för samma personer att bilda flera handelsbolag, för hvilkas borgenärer alltså skilda massor äro att afskilja; naturligen måste i så fall de olika handelsbolagen vara vederbörligen registrerade som sådana.

6. Om det, när någon eller några bolagsmän i ett handelsbolag eller bolaget självt är i konkurs, kvarstår något af bolagstillgångarna, sedan de solidariska bolagsskulderna betalats (eller erforderliga medel afsatts för deras betalning) och den del af bolagstillgångarna, som motsvaras af delade bolagsskulder, fördelats efter andelarna i dessa, så gäller det tydligen, att denna återstod

af bolagstillgångarna[1] är att fördela mellan bolagsmännen, resp. deras konkursmassor, så att hvar och en erhåller sin nettoandel.[2]

Till den del, som en bolagsmans aktivsaldo icke blir betaldt på detta sätt — till den del alltså, som det icke utgör nettoandel —, till denna del skulle det ju, om likvidation verkställts utan att någon bolagsman varit i konkurs, icke gett bolagsman rätt att utfå något af bolagstillgångarna, utan endast ha gett honom en fordran mot medbolagsmännen. Och jag ser intet skäl, hvarför något annat skulle gälla, när en bolagsman är i konkurs, vare sig om hans eller om medbolagsmans aktivsaldo. Och om en bolagsmans aktivsaldo (i den mån det icke utgör nettoandel) vid hans eller medbolagsmans konkurs icke ger honom rätt att utfå något ur bolagstillgångarna, synes han heller icke böra tillerkännas någon rätt att utfå ett motsvarande belopp ur bolagstillgångarna,[3] då bolaget kommer i konkurs, och icke heller att bevaka sitt aktivsaldo i bolagets konkurs.[4]

En sin fordran mot bolaget får bolagsman väl däremot, när dess förfallotid är kommen, anses ha rätt att utfå ur bolagstillgångarna, äfven om han är i konkurs; dock med rätt för medbolagsmännen att härifrån kvittningsvis afräkna en hans skuld till bolaget och möjligen äfven ett hans passivsaldo. När bolaget kommer i konkurs, kunde man nu möjligen finna den riktigaste

[1] Till denna återstod är naturligen också att lägga det, som bolagsmännens enskilda konkursbon ha rätt att utfå af bolagets konkursbo på grund af att skulder, som icke äro egentliga bolagsskulder, få utdelning i bolagskonkursen; se härom närmare ofvan i texten.

[2] Hur nettoandelarna beräknas, se ofvan s. 45.

[3] Så, efter hvad det vill synas, Hammarskjöld i N. J. M. F. 6 s. 17, Torp i T. f. R. s. 129—130 och, i fråga om bolagsman, som icke har del i bolagsförlusten, Platou i N. J. M. F. 6 s. 42—43.

[4] Äfven detta framställes af Hammarskjöld som en möjlighet, se N. J. M. F. 6 s. 27—28.

konsekvensen häraf vara, att en bolagsmans fordran — i den mån den icke kvittas mot en hans skuld till bolaget eller ett hans passivsaldo — skall, om den förfallit till betalning före bolagskonkursens början, betalas till sitt fulla belopp ur bolagstillgångarna, men däremot, om dess förfallotid infaller efter bolagskonkursens början, bevakas som fordran i bolagskonkursen. Men det riktiga är måhända att antaga den enklare regeln, att en bolagsman, äfven om hans fordran varit förfallen till betalning före konkursens början, endast har rätt att bevaka densamma i bolagskonkursen. Att göra ännu längre gående inskränkningar i hans rätt, synes mig däremot alldeles oberättigadt.[1] Och det skulle, såvidt jag kan se, vara oberättigadt, äfven om man, i högre grad än jag ansett vara det riktiga, betraktade bolagstillgångarnas afskiljande till särskild konkursbehandling som tillkommet i bolagsborgenärernas intresse. Ty om dessa möjligen kunde anses ha haft skäl att räkna på att ett bolagsman tillkommande aktivsaldo icke skall bli utbetaldt ur bolagstillgångarna förr än de fått betalning ur desamma, finns det däremot, såvidt jag kan se, icke det minsta, som skulle kunna föranleda dem att göra en dylik beräkning med afseende på ett belopp, som bolagsman (enligt hvad som gäller mellan bolagsmännen inbördes) har rätt att utfå ur bolagstillgångarna vid annan tidpunkt än bolagets upphörande.

[1] Jfr däremot NJA 1896 s. 433 och Kallenberg s. 78—80. Kallenberg vill ge bolagsman rätt att bevaka sin fordran i bolagets konkurs, såvida han »intager tredje mans ställning», men synes eljest vilja frånkänna honom hvarje rätt att för densamma utfå något ur bolagstillgångarna. Om oklarheten af uttrycket, att bolagsman »intager tredje mans ställning», se ofvan s. 64 not. 1. För öfrigt finns det väl intet samband mellan den där behandlade frågan — frågan om vid hvilken tidpunkt bolagsman har rätt att få betalning af medbolagsmännen enskildt —, och den fråga, som nu behandlas — frågan om bolagsmans rätt att vid bolagets konkurs få betalning ur bolagstillgångarna —.

7. Rätt att få ett handelsbolag försatt i konkurs på någon af de grunder, som omhandlas i konkurslagen §§ 2—4[1] får väl anses tillkomma den, som har rätt att bevaka i bolagets konkurs (alltså tredje man, som har en fordran mot bolaget, för hvilken bolagsmännen svara solidariskt, tredje man, som har en fordran, för hvilken bolagsmännen svara solidariskt och som han med skäl antager vara en fordran mot bolaget, och bolagsman, som har en fordran mot bolaget). Hvem som har rätt att som gäldenär göra ansökan om handelsbolags försättande i konkurs, synes däremot något mera tvifvelaktigt. Då bolagets konkurs medför dess upplösning och då dessutom den realisation af bolagsegendom, som sker genom bolagskonkursen, väl knappast alltid kan undvika hvad som i B. L. § 34 betecknas som "uppenbar skada", kunde detta synas föranleda, att medverkan från alla bolagsmän skulle vara erforderlig för en sådan konkursansökan. Reglerna om hvilken rätt bolagsman har att påkalla bolagets upplösning och bolagsegendomens realisation röra ju emellertid endast förhållandet mellan bolagsmännen inbördes — och som sådana äro de ju dispositiva — och det är därför måhända icke riktigt att i dem söka någon ledning för besvarandet af frågan om bolagsmans yttre kompetens att begära bolaget försatt i konkurs. Ett starkare stöd för att rätt att begära bolaget i konkurs icke skall utan vidare tillkomma enstaka bolagsman, synes man då möjligen kunna finna däri, att bolagskonkursen ju enligt B. L. § 21 ändrar förfallotiden för bolagsskulderna äfven gent emot bolagsmännen personligen. En bolagsman, som äger att företräda bolaget, kan ju emellertid åstadkomma en dylik ändring genom aftal med bolagsborgenärerna. Och mot en bolagsman, som själf är

[1] På någon undersökning af hur dessa stadganden skola tolkas, när fråga är om ett handelsbolags försättande i konkurs, ingår jag icke. Hur man än tolkar dem, torde riktigheten af det ofvan s. 121 gjorda påståendet, att konkursanledning mot bolaget i regel utvisar att alla bolagsmän äro insolventa, vara otvifvelaktig.

i konkurs får ju stadgandet i B. L. § 21 föga eller ingen betydelse: de bolagsskulder, som få bevakas i hans konkurs, äro ju ändå genom denna förfallna till utdelning; för de bolagsskulder, som kunna ha tillkommit senare, är det väl åter i regel hans konkursbo, som svarar,[1] och att bolagsborgenärernas fordran mot detta skulle förfalla i förtid, därför att bolaget kommer i konkurs, göra, synes det mig, ordalagen i § 21 ("hos bolagsmännen utsökas") icke nödvändigt att antaga; icke heller synes det mig finnas några andra skäl för ett dylikt antagande.[2] Möjligen bör man därför uppställa de reglerna, att rätt att som gäldenär begära ett handelsbolag i konkurs tillkommer den bolagsman, som äger att företräda bolaget, och att äfven en eller flera bolagsmän, som icke äga att företräda bolaget, ha denna konkursansökningsrätt, såvida de bolagsmän, som icke instämma i ansökan om bolagets försättande i konkurs, samtliga själfva äro i konkurs.

För att bolaget skall kunna försättas i konkurs bör man naturligen, om det som sagts ofvan under **3** är riktigt, fordra, att det blifvit registreradt: eljest finns det ju nämligen intet, som skulle kunna utgöra tillgångar i en bolagskonkurs. Lika obetingadt synes man däremot icke böra uppställa fordran på att bolaget fortfarande skall vara registreradt, när konkursansökan göres, för att densamma skall kunna bifallas. Har bolagets upphörande

[1] Jfr NJA 1892 s. 300. — Har fordran tillkommit innan bolagsmannen försattes i konkurs, men efter det borgenären fått kännedom om konkursansökningen, torde den hvarken få bevakas i konkursen eller vara en fordran mot konkursboet.

[2] Icke heller får man väl antaga, att man vid afgörandet af frågan, om och i hvad mån en bolagsfordran i bolagsmans enskilda konkurs skall vara underkastad ränteafdrag enligt konkurslagen § 117 mom. 3, har att räkna den som förfallen redan vid den tidpunkt, då bolaget försattes i konkurs, blott därför att den då på grund af B. L. § 21 fått »utsökas hos» bolagsmannen. Om bolagsmannen själf har rätt till något ränteafdrag, när han på grund af B. L. § 21 måste betala en bolagsskuld i förtid, synes däremot tvifvelaktigt.

med alla bolagsmäns samtycke[1] registrerats utan att bolagsskulderna dessförinnan betalats — vare sig afsikten därmed är att bolagstillgångarna framdeles skola tillkomma bolagsmännen i enkelt bolag eller att någon bolagsman skall ensam öfvertaga dem — ha bolagsmännen därmed visserligen afstått från all rätt att få dessa tillgångar i sin helhet afskilda för betalningen af bolagsskulderna: kommer en af bolagsmännen (resp. den bolagsman, som öfvertagit bolagstillgångarna) i konkurs, under det de andra äro solventa, skall således denne bolagsmans bruttoandel af bolagstillgångarna (resp. samtliga de af honom öfvertagna bolagstillgångarna) tillfalla hans konkursbo. Och som följd häraf bör naturligen icke någon bolagsman anses ha rätt att begära ett bolag försatt i konkurs, hvars upphörande han själf varit med om att låta registrera. Men om bolagsmännen voro insolventa, när det aftal träffades, hvarigenom de sig emellan afstodo från rätten att få bolagstillgångarna i sin helhet afskilda från bolagsmans konkurs, är detta aftal ju icke utan vidare afgörande för bolagsborgenärernas rätt härtill: få dessa en bolagskonkurs öppnad på ansökan, gjord inom trettio dagar från det aftalet i fråga träffades, ha de ju rätt att i återvinningsväg få egendomen afskild från bolagsmännens enskilda tillgångar. På ansökan af borgenär, som har rätt att bevaka i bolagskonkursen (bolagsman, som har sådan rätt, är väl icke i detta afseende att likställa med honom), synes alltså ett handelsbolag böra kunna försättas i konkurs äfven efter det dess upphörande med alla bolagsmäns samtycke registrerats. Men till att låta bolagsborgenärernas rätt att få konkurs öppnad öfver ett handelsbolag bestå för all framtid,[2] synes det mig å andra sidan knappast finnas tillräckliga skäl: bolagsmännens privatkonkurser böra, synes det mig, anses

[1] En registrering af bolagets upphörande, som icke tillkommit med alla bolagsmäns samtycke, får väl däremot icke tillerkännas någon betydelse i det hänseende, hvarom nu är fråga.

[2] Så, efter hvad det vill synas, NJA 1911 s. 31.

erbjuda borgenärer, för hvilkas fordringar ansvaret ju icke är på något vis begränsadt, tillräckliga möjligheter för att göra gällande de konkursverkningar, som icke äro af förmögenhetsrättslig natur. Efter den tidpunkt, då det är klart, att det icke skall komma att finnas några tillgångar i en eventuell bolagskonkurs, synes därför en ansökan om handelsbolags försättande i konkurs icke längre böra bifallas; en lätt konstaterbar tidpunkt af denna art torde väl i regel erbjuda sig i den, då trettio dagar förflutit från det den anmälan gjordes, som föranledde registreringen af bolagets upphörande.

FÖRKORTNINGAR.

Adler = K. Adler: Zur Entwicklungslehre und Dogmatik des Gesellschaftsrechts. Berlin 1895.

Almén = T. Almén: Om köp och byte af lös egendom I—II. Stockholm 1906—08.

BGB = Bürgerliches Gesetzbuch für das deutsche Reich (1896).

B. L. = Lag om handelsbolag och enkla bolag $^{28}/_{6}$ 1895 (där ej annat angifves, citerad enligt den lydelse den fått genom lag $^{12}/_{8}$ 1910).

Bolagskomitén = Förslag om lagar om enkla bolag och handelsbolag etc. Stockholm 1890.

Dernburg = H. Dernburg: Das bürgerliche Recht des Deutschen Reichs und Preussens. Zweiter Band. Zweite Abteilung. Dritte Aufl. Halle 1906.

Ekström = F. W. Ekström: Löftesmans regress II. Helsingfors 1907.

Hagströmer = J. Hagströmer: Om aktiebolag enligt svensk rätt. Upsala 1872.

Hahn = F. v. Hahn: Commentar zum allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch. Vierte Aufl. Braunschweig 1894.

HGB = Handelsgesetzbuch (1897).

Kallenberg = E. Kallenberg: Om handelsbolags rättssubjektivitet enligt svensk rätt. Tidsskrift for Retsvidenskab 1907.

Knoke = P. Knoke: Das Recht der Gesellschaft. Jena 1901. (Abhandlungen zum Privatrecht und Civilprozess hrsg. v. Fischer VII: 3.)

Landtmanson = I. S. Landtmanson: Om Concursbo. Lund 1866.

Lassen = J. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Alm. Del. 2 Udg. Kjöbenhavn 1908. Spec. Del. Kjöbenhavn 1897.

Lehmann-Ring = Das Handelsgesetzbuch erläutert von K. Lehmann und V. Ring. Bd I. Berlin 1902.

Montgomery = R. Montgomery: Om bolagskontraktet i 1734 års lag. Helsingfors 1870.

Nehrman = D. Nehrman: Inledning til then swenska jurisprudentiam civilem. Lund 1729.

N. J. M. F. 6 = Forhandlinger paa sjette nordiske Juristmöde. Kristiania 1888.

Pappenheim = M. Pappenheim: Die Schwedischen Gesetzentwürfe vom Jahre 1890 betreffend das Gesellschaftsrecht. Kiel und Leipzig 1892. (Sonderabdruck aus Festgabe der Kieler Juristenfakultät zu R. v. Jherings Doktorjubiläum.)

Platou: Retsforhold = O. Platou: Det navngivne Handelsselskabs Retsforhold ligeoverfor Trediemand. Christiania 1875. (Særaftryk af Norsk Retstidende.)

Platou: Selskabsret = O. Platou: Forelæsninger over Norsk Selskabsret I. Christiania 1906.

Serlachius = J. Serlachius: Äro bolag juridiska personer? Tidskrift utgifven af Juridiska föreningen i Finland 1898.

Staub = H. Staub: Kommentar zum allgemeinen Deutschen Handelgesetzbuch. Fünfte Aufl. Berlin 1897.

Staub-Pinner = Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch. Achte Aufl. bearb. v. H. Könige, J. Stranz, A. Pinner. Bd I. Berlin 1906.

Torp = C. Torp: Om Interessentskab. Tredie Udg. Köbenhavn 1904.

Torp-Grundtvig = C. Torp: Dansk Tingsret. Anden Udg. ved L. A. Grundtvig. Köbenhavn 1905.

Trygger = E. Trygger: Kommentar till utsökningslagen. Upsala 1904.

Oertmann = Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuche. Das Recht der Schuldverhältnisse erläutert von P. Oertmann. Zweite Aufl. Berlin 1906.